SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 38
12/2023
17. jún 2023

Cena 1,- €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Predseda parlamentu Boris Kollár vyhlásil termín predčasných parlamentných volieb na 30. september tohto roku. Do poslednej chvíle čakal, aby sa mohli niektoré politické strany deklarujúce spájanie pospájať do väčších straníckych celkov či koalícií, aby vo voľbách uspeli. Čas daroval predovšetkým menším politickým stranám slovenského pravicového spektra. Prioritne novovzniknutej strane bývalého premiéra Eduarda Hegera Demokrati. Tí sa hneď po zrade Igora Matoviča začali tvárit ako lídri slovenskej pravice, ktorá zjednotí všetky menšie subjekty z tohto košiara. Už ich prvé preferencie oscilujúce okolo piatich percent a následný výrazný prepad o dve percentá naznačil, že so spoluprácou týchto marginálnych strán to nebude také jednoznačné. A ani nebolo...

Nevýrazného a nerozhodného expremiéra odmietol takmer každý, kto mal aký-taký, povedzme aspoň percentuálny výtlak. Hlavnou nevestou bol Mikuláš Dzurinda a jeho strana Modrí. Dohoda však nenastala. A tak sa tandem Heger – Naď strápnil, keď akože integroval ešte neexistujúcu stranu europoslankyne a zradkyne strany SaS Lucie Ďuriš Nicholsonovej a zblúdenú umelkyňu Dorotu Nvotovú, ktorej sa prisnilo, že chce z pozície politiky meniť slovenskú spoločnosť na svoj obraz. Toto už však nie je ani trápnosť, ale úplná katastrofa. Aj nezávislí politickí analytici naznačujú, že Demokratom toto spájanie viac uškodilo, ako pomohlo. Naznačuje to aj degresívny vývoj ich preferencií v posledných týždňoch.

Naopak, čas na integráciu umne využil predseda SNS Andrej Danko. Pochopil, že sám sa do parlamentu nedostane, a preto otvoril kandidátnu listinu viacerým menším národným subjektom i osobnostiam. Tak do volieb pôjdu spolu s Tomášom Tarabom zo strany Život – Národná strana, Rudolfom Huliakom z Národnej koalície, Miroslavom Radačovským zo strany Slovenský patriot či s osobnosťami ako bývalým nitrianskym županom Milanom Belicom alebo so synom zosnulého policajného prezidenta. Adamom Lučanským.. Toto spájanie evidentne vyvolalo synergický efekt. Preferencie SNS začali rásť a dnes oscilujú okolo piatich percent. Ak by sa národniari dostali do parlamentu, boli by prirodzeným spojencom zrejmého víťaza volieb Roberta Fica. Ten by sa mohol vyhnúť Mečiarovmu syndrómu, ktorý dvakrát vyhral voľby a dvakrát koalíciu nezložil.

Maroš SMOLEC

NEOGRAFIA
www.neografia.sk
R-2023012

ISSN 0862-8823
12
9 770862 882007

AKTÍVNA MATICA

Politikárčenie slovenskej polície str. 5
Turci dali prednosť silnému vodcovi str. 6
Posledný rozhovor Milky ZIMKOVEJ str. 8

Fotografia: Maroš SMOLEC

TRI OTÁZKY PRE: Zdeňka BALIGU, podpredsedu Zväzu slovenských filatelistov

Poštové známky zviditeľňujú Slovensko

● Zväz slovenských filatelistov vyhlásil v spolupráci so Slovenskou poštou a s filatelistickým portálom www.postoveznamky.sk verejnú anketu o najkrajšiu slovenskú poštovú známku a najkrajšiu obálku prvého dňa vydanú v minulom roku. Aká je história tejto ankety?

Siaha do sedemdesiatych rokov minulého storočia v Československu. Vtedy denník Mladá fronta organizoval anketu na voľbu najkrajšej československej známky predchádzajúceho ročníka. Po vzniku Slovenskej republiky Zväz slovenských filatelistov nadviazal na túto tradíciu a spolu so Slovenskou poštou organizuje každoročne takúto anketu.

● Postupuje víťazný návrh aj do medzinárodnej súťaže?

Víťazná známka nepostupuje do ďalších medzinárodných súťaží. Medzinárodné súťaže majú špecifické pravidlá, ako povedzme použitie určitého druhu techniky tlače, voľbu motívu známky a podobne. Do medzinárodných súťaží vyberajú známky odborné komisie Ministerstva dopravy a výstavby SR a tiež odborníci zo Slovenskej pošty.

● Získali sme viac svetových ocenení – trebárs aj cenu za najkrajšiu poštovú známku sveta s kresťanskou tematikou – 1150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu. Prispieva aj domáca známková tvorba k zviditeľňovaniu Slovenska vo svete?

Prvým predpokladom úspechu je striedma emisná politika, kde je ročne vydaných do dvadsaťpäť známok. Druhým predpokladom je, aby známky boli vyhotovované technikou hodnou cenín – oceľotlačou, v čom máme silnú tradíciu. A tak slovenská známková tvorba získala nielen spomínané medzinárodné ocenenie, ale aj prestížne ceny v medzinárodnej súťaži o najkrajšiu známku sveta Grand Prix de l' Exposition WIPA, kde trikrát získala najvyššie pocty, či prvé miesto za známku k 400. výročiu konania Žilinskej synody v súťaži o najkrajšiu rytú známku v EÚ Les Grands Prix de l' Art Philatélique Belge et Européen, ale aj viacero pôct z čínskej súťaže China Annual Best Foreign Stamp Poll. Najvyšším domácim ocenením bolo udelenie Slovak Gold emisnému radu Umenie na známkach 1995 – 1999.

Zhovával sa Ivan KRAJČOVIČ

V SNN 13/2023 SI PREČÍTATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 13 vyjde s dátumom 1. júl 2023

- Uplynulo sedemdesiat rokov od prvého spustenia elektrárne na vodnom diele Orava
- Matičný deň v rámci Slovesnej jari bol pretkaný príjemnou atmosférou i letným dažďom

Súčasťou predvoleného zápasu sa stávajú aj obvinenia z ovplyvňovania volieb

Naučme sa odolávať akýmkoľvek dezinformáciám

Matej MINDÁR – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Pred ostrým štartom predvolebnej kampane sa objavilo niekoľko podozrení na možné ovplyvňovanie blížiacich sa jesenných predčasných parlamentných volieb veľkými štátmi. Aj bývalý minister obrany, momentálne člen pofidérnej strany Demokrati, v jednej z diskusných relácií bez akýchkoľvek dôkazov obvinil „nedemokratickú“ časť opozície, že Ruská federácia chce prostredníctvom jej predstaviteľov zmanipulovať voľby vo svoj prospech. Naopak, Robert Fico a Tomáš Taraba poukázali na fakt, že štátni úradníci, lojálni bývalej koalícii, spoločne s predstaviteľmi mimovládok lobovali na pôde Európskej únie a NATO za poskytnutie pomoci pri propagácii prozápadnej a protiruskej politiky najmä medzi potenciálnymi voličmi Smeru – SSD a národných strán.

Jaroslav Naď podľa jeho verejného vyjadrenia disponuje informáciou, že niekoľko ústavných činiteľov dostalo spravodajskú informáciu o pokuse Ruskej federácie zmanipulovať voľby na Slovensku tak, aby to bolo na jej prospech. Vraj konkrétny občan mal dostať finančnú odmenu na manipuláciu volieb dokonca aj na prospech najsilnejšej opozičnej strany Smer – SSD. Podľa exšéfa rezortu obrany túto informáciu získali slovenské spravodajské služby od svojich zahraničných partnerov. „Konkrétna osoba, ktorá je menovaná z tej spravodajskej informácie, v tom a v tom čase bola v Rusku, aby sa stretla s ľuďmi, ktorí mali za cieľ ovplyvniť voľby na Slovensku, mali za to prevziať finančné prostriedky, ktoré mali byť určené rôznym stranám, okrem iného aj strane Smer – SD.“

■ DYMOVÉ OBLÁČIKY

Všetci zainteresovaní najvyšší ústavní činitelia jasne nepotvrdili Naďove podozrenia. Ak by to bola aj pravda, bývalý minister obrany narušil svojimi vyhláseniami reputáciu Slovenskej republiky v zahraničí. Nie je predsa možné púšťať na verejnosť utajovanú informáciu nech je akákoľvek. Napriek tomu sa zdá, že jeho slová boli len planým pokusom, ako zachrániť svoju novú stranu Demokrati pred volebným fiaskom. Svojím vystúpením sa dostal na úroveň politickej komunikácie, proti ktorej ako zanietený prozápadný politik posledné tri a pol ročné obdobie bojoval. Vyslovil podozrenia, ktoré nie je možné objektívne overiť.

Robert Fico a Tomáš Taraba prišli s informáciou, podľa ktorej mali bývalej koalícii lojálni štátni úradníci spolu so zástupcami niektorých mimovládnych organizácií lobovať za poskytnutie pomoci pri propagácii prozápadnej a protiruskej politiky najmä medzi voličmi Smer - SSD a národných strán na pôde Európskej únie a NATO. Na základe dostupných dokumentov

■ KAMPAŇ NATO A EÚ

Zo „Zápisu zo zahraničnej pracovnej cesty siete SOPHIA z 18.–19. 4. 2023“ sa dozvedáme, ako spomínaná delegácia počas prvého pracovného dňa žiadala o pomoc Európsku komisiu v tzv. boji s dezinformáciami. Jeden z jej členov sa nechal počuť, že slovenské štátne inštitúcie nemajú dostatok ľudí a spôsobilosti na odvrátenie všetkých hybridných hrozieb. Podľa Michala Trnku zo spoločnosti Gerulata Technologies je celé spektrum politickej opozície hybridnou hrozbou pre Slovenskú republiku. „Vláda navyše nerobí dostatočné kroky, aby hybridným hrozbám efektívne čelila (príklad Garbár). Slovenské politické prostredie je nestabilné.“ Ďalší člen delegácie, ktorý pôsobí na Úrade vlády SR, je toho názoru, že slovenskí politickí lídri sú na Slovensku hlavnými pôvodcami hybridných hrozieb.

■ ŽALOBNÍČKOVIA V AKCII

Na pôde NATO sa aj druhý „rokovací“ deň niesol v podobnom duchu. Naši nepolitickí predstavitelia sa sťažovali jeho zamestnancom, že ak nebudú riešiť otázku slovenských volieb, Slovenská republika pod vedením Roberta Fica a Petra Pellegriniho vystúpi zo Severoatlantickej aliancie. Bez dôkazov tak hrubo obvinili potenciálnych členov novej povolebnej koalície z odklonu od ich dlhodobo deklarovanej prozápadnej orientácie. Napriek jasným klamstvám a bez akéhokoľvek politického mandátu požadovali v tejto veci o pomoc orgány NATO. Všetci dobre vieme, aká je skutočná pravda. Ani Hlas – SD, ani Smer – SSD nikdy nepovedali, že ich zahranično-politickým záujmom je opustiť rady tohto vojensko-politického zoskupenia. Práve naopak. Robert Fico a Peter Pellegrini vidia budúcnosť Slovenskej republiky v Európskej únii a NATO. No na druhej strane oproti Eduardovi Hegerovi, Jaroslavovi Naďovi alebo Zuzane Čaputovej chcú v rámci týchto integračných zoskupení vystupovať oveľa suverénnejšie a obhajovať národno-štátne záujmy Slovenska, medzi ktoré patrí aj čo najskoršie ukončenie vojny na Ukrajine a postupná normalizácia ekonomických a politických vzťahov s Ruskou federáciou. Ak je toto hlavný dôvod, že slovenská opozícia predstavuje podľa niektorých členov štvorkoalície, pani prezidentky, niektorých štátnych zamestnancov a zástupcov tretieho sektora hybridnú hrozbu pre Slovenskú republiku, je čas sa konečne zamyslieť, či ich politické ideologicko-politické presvedčenie je v súlade so záujmom veľkej väčšiny slovenskej spoločnosti.

■ V CENTRE ZÁUJMOV

Je pravda, že Slovenská republika pre svoju geografickú polohu je dlhodobo centrom geopolitických záujmov zainteresovaných mocností. Tento fakt sa momentálne najviac prejavuje v súvislosti s vojnou na Ukrajine. Aby sme ako štát a spoločnosť mohli čo najlepšie odolávať týmto stretom a tendenciám, musíme mať na najvyšších politických pozíciách skutočné osobnosti, pre ktoré budú národno-štátne záujmy Slovenskej republiky a vôľa väčšiny jeho obyvateľov vždy na prvom mieste. Ako skutoční vlastenci potom môžu omnoho ľahšie odolávať americkým i ruským mocenským a geopolitickým záujmom. Vďaka ich proslovenskej politike budeme konečne spoločnosť ako celok oveľa viac imúnnejší voči akejkoľvek forme zahraničnej propagandy. Nebudú sa tak potom objavovať už nijaké veľké podozrenia z možného ovplyvňovania volieb nielen z Východu, ale aj od Západu. Ak by takáto vláda predsa len vznikla, čo si zrejme všetci želáme, mohla by konečne začať presadzovať skutočné národno-štátne záujmy Slovenskej republiky a popritom viesť suverénnu zahraničnú politiku voči Európskej únii a NATO.

AKTUÁLNE

Spôsob výberu hostí do diskusných relácií RTVS je už neakceptovateľný. Stačí si iba položiť otázku, kedy naposledy a či vôbec bol do diskusných reláciách na tému kultúra, vzdelávanie či folklór pozvaný aj predstaviteľ Matice slovenskej?

Oprávnená nespokojnosť

Hnutie Republika preto dôrazne apeluje na objektívne obsadzovanie diskusných relácií v RTVS. Na brífingu o tom informoval jeho predseda Milan Uhrík. RTVS v reakcii pre TASR deklarovala, že o zložení hostí rozhodujú programoví pracovníci. Predseda Uhrík však žiada zmenu prístupu vedenia RTVS: „Aby začal dávať skutočne vyvážený priestor všetkým politickým stranám,“ lebo si myslí, že v tomto prípade manažment RTVS porušuje právo na informácie. „Bude treba pravdepodobne pristúpiť aj k výmene vedenia RTVS,“ naznačil. Oznámil tiež, že hnutie pripravuje návrh mediálneho zákona, ktorý má zabezpečiť objektívnosť, transparentnosť, pluralitu a vyváženosť spravodajských a diskusných relácií vo verejnoprávnych médiách. RTVS sa však ohradila voči tvrdeniam o zneužívaní verejnoprávnych médií v predvolebnom politickom súboji. Podľa slov manažérky marketingovej komunikácie RTVS Zuzany Vicelovej konkrétnych hostí pozýva dramaturgia na základe aktuálnych tém, ktoré za ostatné dni rezonujú v spoločnosti. „Aby bol konečný výsledok vyvážený a bola zabezpečená pluralita názorov, ako aj odbornosť diskutujúcich v danej téme,“ doplnila. Treba dodať, že rozhodne nie presvedčivo. Je na poväženie, ak sa medzi hosťami objavuje predstaviteľka jednopercentnej strany častejšie ako predstaviteľ napríklad osempercentnej. Tak isto je na zváženie, ak je do relácie, ktorej ťažiskom sú ekonomické témy, pozývaný opakovane napríklad právnik len preto, že patril k dnes už dávno nefungujúcej koalícii.

Štefan ZLATOŠ

VŠIMLI SME SI

Pestovateľská vinohradnícka tradícia v nitrianskej mestskej časti Čermáň sa už po jedenásty raz úspešne potvrdila. Obľúbené podujatie Čermáňske červené, organizované Mestom Nitra, Výborom mestskej časti č. 3 Nitra-Čermáň a Domom Matice slovenskej v Nitre, otvorilo novú dekádu súťažného hodnotenia najlepších vín uplynulej sezóny.

Čermánske červené úspešne napreduje

Vinohradnícka oblasť Čermáňa na Nitriansku vždy bola známa kvalitnými odrodami viniča aj produktmi z neho. Potvrdzuje to aj súťažná prehliadka Čermánske červené, ktorá sa uskutočnila už po jedenásty raz.

S myšlienkou propagovania pestovateľskej tradície formou verejnej degustácie a súťaže prišla riaditeľka Domu Matice slovenskej v Nitre Mária Mihálíková. K tejto v minulosti známej vinohradníckej oblasti Čermáňa mala prostredníctvom príbuzných a predkov osobný vzťah. Od nultého ročníka si podujatie udržuje vysoký organizačný a odborný kredit, čo vyzdvihol aj súčasný primátor Nitry Marek Hattas.

Odborná porota vybrala a ocenila najlepšie vzorky. Šampiónom v kategórii bielych vín sa tento rok stal Henrich Bleho s Rizlingom rýnskym – Kabinetné 2022. Zlatú medailu získal Karol Rathauský s Veltlínskym zeleným – Neskorý zber 2022. Víťazom medzi červenými vínami sa stalo Vinárstvo Radošina s Alibernetom – Neskorý zber 2022. Zlatú medailu si toto vinárstvo odnieslo aj za Alibernet – Výber z hrozna 2021. Najvyššie bodové hodnotenie v kategórii rosé Najlepšie ružové víno získalo Vinárstvo Bíro z Veľkého Záluzia za Cabernet Sauvignon rosé 2022. Cenu predsedu VMČ Čermáň získal Peter Pápay z Močenka za Rulandské biele 2022 a Cenu VMČ Čermáň za najvyššie hodnotené tiché víno získal Karol Rathautský z Nitry za Veltlínske zelené – Neskorý zber 2022.

Text a foto: Paulína CIVÁŇOVÁ

Víkend otvorených parkov a záhrad v areáli kaštieľa vo Finticiach

Piknik u Dežefiovcov v dobovom šate

K júnovému celoeurópskemu Víkendu otvorených parkov a záhrad pod gesciou Ministerstva kultúry Francúzskej republiky sa na Slovensku pripojilo vyše stodvadsať subjektov. Premiéru pri jeho organizovaní zažila aj Galéria a múzeum ľudového umenia vo Finticiach. Ako uviedol riaditeľ Mgr. Gabriel Trusa, pripravili Piknik u Dežefiovcov, ktorý atmosférou pripomínal zašlé časy.

Momentka z fintického Pikniku – Monika Turíková z Humenného a Anna Guthová Tomková z bardejovského Pišingeru v dobových róbach v kaštieľskom parku

Účastníci sa stretli v parkovom areáli pred kaštieľom, kde si rozprestreli deky, postávali či posadali na dobové stoličky alebo kreslá. Pôvodne renesančný kaštieľ prešiel v druhej polovici 18. storočia barokovou prestavbou. V tomto období bol jeho vlastníkom šarišský župan Samuel Dežefi. Medzi zaujímavosti kaštieľa patrí jeho prepojenie s kostolom spojovacou chodbou ponad miestny potok. V kaštieli nechýbala ani ukážková knižnica a zbierka hudobnín známa ako Fintická zbierka hudobnín, ktorá je uložená v archíve Matice slovenskej. Tu sa spojenie kaštieľa s hudbou nekončí. V roku 1801 sem pozvali

ČO INÍ NEPÍŠU

Ludwiga van Beethovena. Či naozaj kaštieľ navštívil, nevedno. Je však isté, že v kaštieli pôsobilo niekoľko učiteľov hudby z Viedne. Bardejovský rodák, známy najmä vo Viedni a Nemecku, Béla Kéler venoval tunajšiemu domácemu Albertovi Dežefimu svoj čardáš Spomienka na Bardejov. Na hudobnú minulosť nadviazal aj program počas Víkendu otvorených parkov a záhrad. Pozvanie prijal rómsky Ďusi band orchester, ktorý účastníkom vyhrával známe melódie. V areáli vynoveného parku sa prechádzali hostia v dobových odevoch. Organizátorom sa podarilo skontaktovať sa s kolegami či skôr kolegyňami v múzeách. A tak v dobových kostýmoch sem prišli z kaštieľa v Betliari, z hradu v Starej Ľubovni, zo Zemplínskeho múzea v Michalovciach či z Krajského múzea v Prešove. Pridali sa aj miestne dámy z Fintíc a tiež sa patrične dobovo vyfintili. Pravdaže, nechýbali ani muži v dobovom a ak nič nezohnali, vypomohli si hozentrágľami (vynašiel ich náš M. R. Štefánik) s dobovou letnou šiltovkou a motýlikom. Správca hanušovského veľkostatku osobne doviezol loveckú bričku, ktorá dopĺňala výstavu parožia. Prišli aj Veronka a Margitka z Pišingeru, známe z Bardejovských kúpeľov. Nechýbali ani koníky s dobovým jazdcom a jazdkyňou, poľovník so psom, bylinkár s ponukou či miestne cukrárky. To všetko spolu s jedlom, pitím a dobrým počasím prispeli k slávnostnej atmosfére premiérového Pikniku u Dežefiovcov vo Finticiach.

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

NÁZORY

Volebná hra ruskou kartou

Roman MICHELKO

Už vieme, ako vyzerá vrchol zúfalstva. Predviedol nám ho superkonšpirátor Jaroslav Naď, keď sa v televíznom dueli s Robertom Kaliňákom na Markíze snažil verejnosti vsugerovať, že Moskva, resp. Putin sa snaží zmanipulovať, rozumej sfalšovať voľby na Slovensku. Vraj mal také spravodajské informácie, ktoré dostával ako oprávnená osoba a o tejto hrozbe vie celý okruh oprávnených osôb. Nikto okrem Naďa tieto informácie nepotvrdil. Áno, nikto ani nemohol, toto tvrdenie je totiž také trápne, že čo len náznak súhlasu by akúkoľvek osobu, ktorá by niečo podobné tvrdila, definitívne diskvalifikoval.

Ako môže opozícia zmanipulovať, rozumej sfalšovať voľby? Aký vplyv má opozícia na Štatistický úrad SR? Ako môže mať opozícia pod palcom ministerstvo vnútra? Krajské či okresné volebné komisie? Čo je to za absurditu? Ako je možné, že sa moderátor relácie Michal Kovačič voči takej hlúposti neohradil? Ako je možné, že sa neopýtal, ako by to tá opozícia mala zrealizovať? Ak by svoju absurdnú myšlienku rozvíjal ďalej, asi by musel tvrdiť, že podlé úderky Smeru, Hlasu, Republiky či SNS sa pripravujú na obsadenie centrály Štatistického úradu SR, zajmú či unesú jeho pracovníkov, obsadia počítače a naťukajú tam výsledky, ktoré sa im hodia. To je však taká absurdná konšpirácia, že po jej vyslovení by bol okamžite hospitalizovaný u doktora Chocholouška.

Ukazuje sa však niečo iné, nikto z verejnoprávnych či korporátnych médií takúto absurditu nevyvracal. Končilo sa to len miernym pokrčením pliec či jemne zdvihnutým obočím. Exminister obrany tak bez akýchkoľvek následkov hlása bludy, ťažké konšpirácie – a nikoho to nevyrušuje. Skúsme si teda jeho absurdné tvrdenie rozmeniť na drobné. Teoreticky by mohla existovať spravo-

KOMENTÁR

dajská informácia, že sa Rusko snaží ovplyvniť voľby. Mimochodom, stretávanie sa s vplyvnými ľuďmi, novinármi, politikmi a podobne je denným chlebom diplomatov, robia to diplomati z krajín NATO, a to isté robia, či robili aj diplomati, možno spravodajcovia s diplomatickým krytím aj z ruskej ambasády. Dnes, keď je osadenstvo zredukované na samú dreň, v Bratislave sú možno štyria či piati diplomati, však takéto aktivity určite ustali, čo sa však o ambasáde USA či iných krajín NATO a EÚ nedá povedať. Čo nám teda zblúdenec Naď tvrdí? Že Ruská federácia sa snaží ovplyvniť voľby? Ak by to aj bolo pravdivé, je to úplne legitímne, keďže všetci diplomati, aj tí americkí, sa legálne a legitímne pokúšajú ovplyvňovať smerovanie krajiny, v ktorej pôsobia, tak ako to vyhovuje záujmom krajiny, ktorá ich vyslala.

To, čo Naď naznačuje, je však vskutku absurdné. Podľa neho nejaký smerák či iný opozičný politik pašuje v igelitkách ruble, doláre či eurá, aby podplácal novinárov. Aj ako-tak príčetní politickí komentátori blízki koalícii túto absurditu striktne odmietli. Naopak, priznali, že ovplyvňovanie volieb je dennou realitou, robia to všetky ambasády, a priznali aj to, že korporátne a verejnoprávne médiá sú pod podstatne silnejším vplyvom takýchto diplomatov či makers of democracy (výrobcov demokracie), než by sa mohlo zdať. Opozícia nikdy nedisponovala ani nepatrným zlomkom podpory, než akou disponujú „atlantisti“ a podobné skupinky. Realita je taká, že len katastrofálny výkon vlády Matovičovej a Hegerovej garnitúry spôsobil zásadný nárast dôveryhodnosti opozície. Teda za nárast hybridných hrozieb je plne a osobne zodpovedný aj, a predovšetkým Jaroslav Naď, ktorý týmto figúrkam slúžil oddane a do roztrhania tela.

Rusko naozaj nemusí financovať opozíciu, za jej raketový nárast môže katastrofálna vláda koalície. V snahe zvrátiť politický vývoj na Slovensku sa dvadsaťjeden ministerských úradníkov a predstaviteľov mimovládnych organizácií vydalo na „seminár“ proti hybridným hroznám do Bruselu. Posťažovať sa, čo hrozí Slovensku po 30. septembri. S istou mierou zveličenia to možno nazvať pokusom o nový pozývací list. Vasil Biľak má tak nových nástupcov, medzi ktorými zvlášť vynikol Daniel Milo, jeden z organizátorov GLOBSEC-u. Svojimi tvrdeniami sa dokázal vyrovnať či dokonca prekonať aj samotného Jaroslava Naďa. Tvrdil totiž, že „NATO musí čo najskôr riešiť otázku volieb, lebo ak vyhrá Robert Fico a Peter Pellegrini, SR vystúpi z NATO“. Väčší hoax si ani neviem predstaviť. A čo myslí Daniel Milo tým, že NATO musí riešiť problém volieb? Formulácia hodna Biľaka. Hľa, jeho hrdý nástupca!

Globsec a iné panské huncútstva

Ivan KRAJČOVIČ

Priznám sa, že už niekoľko rokov si neplatím poplatky za novinársky preukaz. Pritom som do novinárskych združení vstúpil už v roku 1986, odkedy pracujem v médiách. Dodnes ich mám všetky odložené. Najradšej mám ten zo socialistického Slovenského zväzu novinárov. Bol v modrej koženke, skladací a mal som tam na fotografii vlasy po plecia. Mladosť – pochabosť. Otváral sa ako preukaz agentov FBI z amerických béčkových filmov. Ukázal som ho a mohol som ísť všade. Každý padal do kolien. Paráda...

Nuž ale v súčasnom režime? Áno, je to akési iné. Mňa zastavil pred rokmi na akcii esbéeskár a po pohľade na legitimáciu mi oznámil, že toto on neuznáva, Aby som si kúpil vstupenku na podujatie ako každý iný a neotravoval s nejakými preukazmi. Darmo som mu vysvetľoval, že tam idem pracovať, a nie sa baviť. Dokonca som raz natrafil na bývalého kolegu s revolverom v smiešnej modrej uniforme vrátnika a on mi povedal to, čo mi bolo dávno jasné – predsa jeho zamestnávateľ nebude rešpektovať preukaz nejakého občianskeho združenia. Nechtiac som uznal, že má pravdu. Slovenský syndikát novinárov (a ďalšie

POZNÁMKA

iné novinárske spolky) sú len občianske združenia, nemajú oporu v zákone a kto chce, ich rešpektuje, fajn, a kto nie, nerešpektuje. Zbytočne je na druhej strane preukazu oznámenie, že som členom medzinárodnej organizácie uznávanej v celom svete. Na Slovensku to tak nie je.

Ale pokročme k pointe. Na Slovensku sa konalo zasadnutie mimovládnej organizácie Globsec za účasti tisíctristo hostí zo šesťdesiatich troch krajín sveta. Zdôrazňujem ešte raz – mimovládnej organizácie. Okamžite sa uzatvorili hranice s Maďarskom, Českom, Poľskom a Rakúskom. Čudné že nie s Ukrajinou. Tam to je asi bezpečné. Po vlne kritiky dočasne poverený premiér Ľudovít Ódor spresnil, že „je to súhra viacerých okolností“, s odvolaním sa na rozhovor s policajným prezidentom Štefanom Hamranom, ktorý sa obával najmä stretnutia motocyklového klubu Hell Angels (Pekelní anjeli) a koncertu hudobnej skupiny prepojenej na tento klub. Zatiaľ ani investigatívci nezistili, čo to je za kapelu.

Organizátori zverejnili, že Bratislava privíta desať premiérov a prezidentov, dvadsať ministrov zahraničných vecí, obrany a tiež lídrov medzinárodných inštitúcií. Na konferencii prisľúbila účasť aj predsedníčka Európskej komisie Ursula von der Leyenová, predsedníčka Európskeho parlamentu Roberta Metsolová i bývalý minister obrany Spojených štátov amerických Mark Esper. Jáj, aj francúzsky prezident Macron, ktorý si má iste čo povedať o Počiatkovej vile v jeho vlasti s Igorom Matovičom, vďaka ktorého klamstvu o nej vyhral voľby, keď ju oblepil lístočkami o majetku Slovenskej republiky. Ako inak, na podujatí sa zúčastní aj prezidentka Zuzana Čaputová, možno budúca šéfka NATO. Aj keď je masírovanie verejnej mienky Globsecom, týkajúcej sa LBBTI+, jasné, napriek tomu bolo zverejnené, že päťdesiatšesť percent Slovákov má podľa ankety jasno v tom, že existuje len muž a žena, pričom opak si myslí tridsaťšesť percent.

Z výsledkov prieskumu organizácie Globsec z marca tohto roka na vzorke osemtisíc respondentov vyplýva aj to, že podpora členstva v NATO na Slovensku medziročne klesla zo 72 percent na 58 percent a členstva v Európskej únii zo 77 percent na 64 percent. Hlavnú zodpovednosť za vojnu na Ukrajine pripisuje Rusku štyridsať percent ľudí, najmenej spomedzi krajín strednej a východnej Európy. Tridsaťštyri percent vidí pôvodcu konfliktu v Západe, ktorý Rusko provokoval.

Len o tej kapele pekelných anjelov ani chýru, ani slychu. Moja investigatíva. V tom termíne na Slovensku koncertuje anglická new wave kapela po zenite Depeche Mode a Dalibor Janda. Žeby?

SPOZA OPONY

Prečo hovoriť o Petrovi Korcovi

Dušan D. KERNÝ

Jednu sobotu na rozhraní jari a leta sa v najväčšom limbašskom kostole, v evanjelickom, konala milá slávnosť. Išlo o predstavovanie troch nových kníh, ktoré podporil a verejnosti predstavil JUDr. Peter Korec. Je to mimoriadna osobnosť, má za sebou podporu a predstavovanie vyše stodesiatich kníh, všetko spojené so zvučnými menami v svojráznom spojení slovenskej literatúry, vedy a športu. Je to vytrvalá autorská iniciatíva, pôvodnosť a úsilie o identitu, veď je to dlhoročné cieľavedomé a po desaťročia ojedinelé podporovanie pôvodnej slovenskej tvorby a slovenských autorov. Ako konštatoval prof. Ivan Laluha, je to niečo, čo zrejme nemá u nás obdobu.

Človek, ktorý si v priebehu rokov získal prezývku mecenáš dobrých kníh, je výnimočný v tom, ako dal dovedna desiatky ľudí, autorov a chýrnych športovcov alebo rodákov. Medzi jednu z tých výnimočností nepochybne patrí kniha Morálna autorita Slovenska – výpovede desiatok ľudí, pestrý súbor, ktorý Peter Korec pospájal pri príležitosti životného jubilea – deväťdesiatin Jána Chryzostoma kardinála Korca. Nikto zo svetských autorov či oficialít nedal dovedna toľko ľudí a toľko výpovedí z najrozličnejších oblastí a povolaní ako práve Peter Korec. Nešlo len o jubileum, išlo o to ukázať, čo v ére politických a spoločenských otrasov máme ako pevný orientačný bod a ako vyzerajú kresťanské hodnoty v ponovembrovom vývoji Slovenska. A pri výnimočnej prezentácii štrnástich nových kníh v nitrianskom divadle A. Bagara jedným z autorov bol aj kardinál Korec – už to hovorí o výnimočnosti nielen podujatia, ale jeho organizátora.

Nedávno sa Peter Korec, rodák z Topoľčianok, podujal na jednom mieste – teda v jednej knihe, ako aj v samotných Topoľčiankach – dať dovedna výpovede rodákov alebo ľudí spojených s Topoľčiankami alebo prácou či pobytom, sústredil ich šesťdesiatšesť, od málo známych až po zvučné či známe mená, niektorí sa ozvali širšie, a tak je v knihe sedemdesiat príspevkov. Podobné predstavenie obce desiatkami výpovedí rodákov, ako aj priaznivcov urobil i v Limbachu, svojráznej vinárskej obci s pozoruhodným osudom. Obe knihy, súbory výpovedí, tvoria významnú a svojráznu dokumentárnu časť celoslovenskej regionálnej literatúry. Pred časom si okrem iného v Zlatej sále Bojnického zámku Peter Korec za autorskú iniciatívu prevzal čestné uznanie Zlaté pero Ladislava Ťažkého.

Predstavovanie nových kníh, uvedenie medzi čitateľov, nesie vždy svojráznu pečať, spojenie osobností športu a verejného života. Tentoraz to bola príbehová kniha Bosy Drahomíry Pechočiakovej za účasti legendárneho Jozefa Golonku, Korcovho dlhoročného priateľa, či nové dielo známeho a do cudzích jazykov prekladaného básnika Pavla Stanislava Piusa – toho predstavil aj medzinárodne známy hádzanársky tréner Tomáš Kuťka. Tak sa ukázalo, ako literatúra oslovuje rôznych ľudí, ako sú si navzájom blízki. A môžu to verejne prejaviť vďaka atmosfére porozumenia, vzájomného rešpektu. Ukázalo sa, že Jozef Golonka je podnetný rečník, zápalisto sa vyslovil nielen o minulosti, kedysi tvrdých sociálnych pomeroch a potrebe náboženskej výchovy, ale kriticky aj o prítomnosti a potrebe vlastenectva. Podobne Tomáš Kuťka, známy aj ako hudobník, osobitne výrazný spevák, okrem iného i klasických árií, demonštroval, ako ho oslovilo dielo básnika Piusa – ukázalo sa, že to bola dobrá voľba. Obe legendy športu doplnil aj veterán boxu Jozef Pekarovič a s nimi aj bývalí veľvyslanci v Rumunsku a v Taliansku, všetci si v tom srdečnom prostredí samozrejme tykali. Vymenovávanie by bolo dlhé, korunu všetkému nasadil prof. Ivan Laluha. Jeho výpoveď uviedol starosta obce JUDr. Branislav Kalman. Pod skromným názvom Potreby vydal totiž Peter Korec knihu o svojom životnom príbehu chlapca zo skromného sociálneho prostredia, avšak postaveného na základoch viery a tradičných hodnotách solidarity a humánnosti. Starosta obce na požiadanie profesora vyslovil návrh, aby sa založila edícia Petra Korca, skrátene EPK-a. Edícia nových diel má tak už nielen sponzora, ale aj názov.

SEBAOBRANA

Ekonomická kriminalita, najmä na občanoch, je v stálej pozornosti Polície SR. Lenže vyšetrovacie orgány môžu konať iba vtedy, ak majú dostatok informácií. Preto dnes túto rubriku začíname výzvou polície: „V súvislosti s dokumentovaním trestnej činnosti, súvisiacej s obchodnými aktivitami spoločnosti AXE Capital Group SE so sídlom v Košiciach, Zizzy SE so sídlom v Košiciach a predsedu predstavenstva P. B., polícia vyzýva osoby, ktorým bola spô-

Jedna výzva a jedno varovanie

sobená ujma na majetku konaním týchto spoločností a mohli byť poškodenými v tejto trestnej veci, aby sa prihlásili a uplatnili svoje nároky poškodených. Poškodení môžu svoje nároky uplatniť osobne na najbližšom útvare PZ podaním trestného oznámenia alebo toto písomne adresovať: Prezídium Policajného zboru, Národná kriminálna agentúra, odbor Východ, Rampová 7, 040 01, Košice.

O niekoľko dní sa začne už aj kalendárne leto a práve z toho dôvodu sú aktuálne nasledujúce rady. Posledných päť rokov s pribúdajúcimi teplotami polícia pravidelne rozbieha preventívnu kampaň pod názvom Nezabudni na mňa v aute! Jej cieľom je upozorniť na nebezpečenstvo ponechania dieťaťa a domácich maznáčikov v rozhorúčenom aute. Tento rok ju rozbiehajú opäť. Policajti po celom Slovensku budú propagačný materiál rozdávať počas horúcich dní, a to najmä na parkoviskách nákupných centier, kúpalísk, nemocníc, jednoducho všade tam, kde možno stretnúť rodičov s deťmi. Ak rodičov zastihneme pri aute, spolu s letáčikom absolvujú aj krátke poučenie o rizikách ponechania dieťaťa či psíka v rozpálenom aute. Polícia SR všetkým odporúča, aby tieto propagačné materiály od polície umiestnili na viditeľné miesto v aute, aby pri opúšťaní vozidla mali na očiach, že nemajú dieťa ani psíka nechať samotné v aute. Ako pripomienka môžu poslúžiť napríklad aj mobil, peňaženka či kabelka na zadnom sedadle, bez ktorých človek bežne z auta nevystúpi.

Treba dôrazne pripomenúť, že ponechanie dieťaťa v aute môže mať aj trestnoprávne následky. V takýchto prípadoch môže ísť o trestný čin opustenia dieťaťa, ktoré si nevie pomôcť samo. Hrozí jeden až päť rokov väzenia a pri deťoch mladších ako šesť rokov až desaťročné väzenie. Osoba môže navyše čeliť aj obvineniu z ublíženia na zdraví či v krajnom prípade z usmrtenia, ak takéto konanie viedlo k poškodeniu zdravia či k smrti dieťaťa. A v autách nezostávajú len deti, ale sú aj prípady, že si tam majitelia nechajú domácich miláčikov. Aj im hrozia zdravotné problémy z rýchlo stúpajúcich teplôt. Polícia vyslovuje nádej, že aj takouto jednoduchou formou kampane, neustálym pripomínaním prispeje k bezpečnosti tých najmenších. Stonásobne to platí pre nadchádzajúce mesiace, keď aj tri minúty v zatvorenom aute môžu byť pre dieťa kritické a teplota sa môže vyšplhať aj nad 50 stupňov Celzia.

Ján ČERNÝ

Dušan JARJABEK: Bývalá ministerka kultúry bola neviditeľná

Smutné obdobie slovenskej kultúry

Zhováral sa Matej MINDÁR – Foto: SNN

Nové vedenie Ministerstva kultúry Slovenskej republiky bolo na zasadnutí Výboru Národnej rady SR pre kultúru a médiá 17. mája 2023 zaviazané, aby rokovalo s vedením Matice slovenskej o možnom navýšení finančných prostriedkov, ktoré by pokryli zvýšené náklady za ceny energií. S touto iniciatívnou prišiel opozičný poslanec NR SR za Smer – SSD Dušan JARJABEK. Na túto tému sa s ním porozprávali.

● Ako hodnotíte tri a pol ročné pôsobenie bývalej ministerky kultúry Natálie Milanovej, ktorá bola nominantkou Matovičovho hnutia OĽaNO?

Hodnotím to ako smutné obdobie pre slovenskú kultúru. Okrem Matice slovenskej boli počas jej pôsobenia často chaoticky riadené aj divadlá, múzeá a galérie, ako aj všetky ostatné inštitúcie a zložky patriace pod ministerstvo kultúry. A teraz nechcem hovoriť len o peniazoch. Aby som bol korektný, bolo tu aj covidové obdobie. No, bolo to obdobie naozaj veľkého chaosu a organizačne veľmi nezvládnuté práve zo strany ministerstva kultúry. Tie tzv. organizačné pokyny pre divadlá by boli asi niekedy lepšie, keby vôbec neboli. V katastrofálnej situácii sa ocitla aj mediálna politika. Veď sa pozrite, v akom stave je dnes verejnoprávna RTVS. Za veľké zlyhanie v tomto smere však považujem aj nezvládnutie situácie okolo vypínania niektorých tzv. alternatívnych médií zo strany štátu. Bolo im skutočne treba venovať oveľa

INTERVIEW

viac pozornosti a rešpektu. Celá kultúrna a mediálna politika bola počas posledných rokov postavená ako keby na vedľajšiu koľaj. Spomeniem pokus o zrušenie troch fondov. Pýtam sa, ako bojovala pani ministerka za záujmy kultúrnej obce? Napríklad pri kreovaní štátneho rozpočtu. Ako zabojovala pani ministerka za navýšenie finančných prostriedkov pre ministerstvo kultúry? Ani raz sa neobrátila na Výbor NR SR pre kultúru a médiá, aby jej v tomto prípade pomohol. Naopak, vyhýbala sa mu ako čert krížu. Ako poslanci sme ju niekoľkokrát pozývali na otvorenú a konštruktívnu diskusiu. Vždy poslala namiesto seba štátneho tajomníka. To hovorí za všetko. Bola často neviditeľná tam, kde ju bolo treba vidieť, a nepočuteľná, kde sme čakali na jasné odpovede v nejasných situáciách.

● Ako si vysvetľujete jej nomináciu na tento dôležitý politický post?

Poslanec opozičného Smeru-SSD Dušan JARJABEK predložil na rokovanie Výboru NR SR pre kultúru a médiá uznesenie, aby Ministerstvo kultúry SR začalo rokovať s Maticou slovenskou o doplatení cien energií v roku 2023.

Už jej samotná nominácia bola zlá voľba. V kultúre a médiách nemala zrejme pred vstupom na ministerstvo nijaké organizačné skúsenosti a vedomosti. Ja si dovolím predpokladať, že vôbec prvý raz sa nejako vážnejšie začala zaoberať napríklad divadlom až vtedy, keď sa stala ministerkou kultúry. A to nehovorím o menšinových žánroch, ako je balet, opera a opereta. Teraz hovorím o živej kultúre, nechcem byť zlý, no o muzikáli sa možnože dozvedela až vtedy, keď chcela vymeniť veľmi nepodareným spôsobom generálnu riaditeľku divadla Nová scéna, čo sa jej našťastie nepodarilo. To „spackané“ výberové konanie bude ešte dlho rezonovať v kultúrnej obci. Bola to zásluha najmä externého prostredia, ktoré sa proti tomu postavilo. Pozrite sa, aká je tiež chaotická situácia v Slovenskom národnom divadle, ktorá trvá dodnes. Pôsobenie bývalej ministerky kultúry Natálie Milanovej bolo pre kultúru a médiá jedno veľmi smutné obdobie. Jeho vyvrcholením bolo predloženie návrhu zákona, ktoré sa týkalo nového modelu financovania RTVS po zrušení koncesionárskych poplatkov, ktorý sa má prerokovať na aktuálnej júnovej schôdzi.

● Aké nedostatky má podľa vás návrh tohto zákona?

Najskôr treba povedať, že ešte v decembri minulého roka po vyslovení nedôvery vláde Eduarda Hegera sa spustilo vzájomné vydieranie bývalých koaličných politických strán pri prijímaní tohtoročného štátneho rozpočtu. Jeho súčasťou bolo to, že strana SaS odkázala svojim bývalým koaličným partnerom, že buď zrušíte koncesionárske poplatky, alebo vám nezahlasujeme za rozpočet. Tým, že bolo v ich záujme rozpočet schváliť, zahlasovali za ich zrušenie. V tej chvíli RTVS za sekundu prišla o sedemdesiatšesť miliónov eur. Ale nikto predtým o tomto nediskutoval s jej vedením. Neriešme, či je naše verejnoprávne médium dobré alebo zlé. Veľká väčšina slovenských občanov vrátane mňa je nespokojná s jeho programovou a vysielacou štruktúrou a so spravodajstvom.

● Aké sú teda podľa vás hlavné príčiny nespokojnosti slovenskej verejnosti s programovou a vysielacou štruktúrou RTVS?

Ako spoločnosť sme si na úplnom začiatku nezadefinovali, čo od RTVS chceme a akú hlavnú úlohu by mala mať v rámci slovenského mediálneho priestoru. Zároveň v rámci nej sme si tiež neurčili, ako by mala RTVS naložiť s financiami, ktoré má. Takúto analýzu dodnes nikto nevypracoval. A znovu chcem byť korektný, tento problém tu s nami žije od vzniku Slovenskej republiky. Po novom by sa RTVS financovala výlučne zo štátneho rozpočtu. Ale dodnes sa bývalí koaliční politici nedohodli, koľko to vlastne má byť. Nevedia ani to, akú by mala mať novú programovú a vysielaciu štruktúru. Nevedia v podstate nič.

● Na základe vašej iniciatívy v stredu 17. mája 2023 Výbor Národnej rady SR pre kultúru a médiá zaviazal novú ministerku kultúry Silviu Hroncovú, aby rokovala s vedením Matice slovenskej o možnom navýšení finančných prostriedkov. Prečo sa ste rozhodli pristúpiť k tomuto kroku?

Asi dvadsať minút pred zasadnutím výboru som dostal informáciu, že Matici slovenskej chýbajú finančné prostriedky vo výške 143-tisíc eur, pretože zvýšenie cien energií a nárast inflácie neobišli ani túto inštitúciu (poznámka autora: po aktuálnom predĺžení dotačnej schémy ministerstva hospodárstva do konca septembra 2023 je deficit na energiách pre MS vyše 108-tisíc eur). Preto som poprosil kolegov, aby sme sa Matici slovenskej venovali na konci rokovania. Všetci opoziční aj koaliční členovia výboru boli voči mne kolegiálni, za čo som im veľmi vďačný. Všetci zahlasovali za a podporili tak môj návrh zaviazať novú ministerku kultúry, aby sa s vedením Matice slovenskej stretla a našla spoločné riešenie. Podľa aktuálnych informácií už ministerka kultúry predsedu a správcu Matice slovenskej prijala a ministerstvo túto situáciu rieši.

MEDZI NAMI

Pozáručná pravica

Ľudovít ŠTEVKO

V starovekom Grécku slovo politiké vyjadrovalo správu vecí verejných a podľa Aristotela aj umenie ovládania a uzmierovania rozličných záujmov vo vnútri štátu. Táto myšlienka, žiaľ, postupne stratila etický a kultúrny obsah, zvulgarizovala sa a v súčasnosti politiké už nevyjadruje starostlivosť o polis, o občiansku či národnú spoločnosť. Dokonca sa starostlivosťou o občanov a myšlienkou uzmierovania spoločnosti nezaoberá ani hlava nášho štátu. Žije v bubline na prvom poschodí paláca, so službukonajúcimi úradníkmi v podkroví a úradníkmi vlády Ľudovíta Ódora v suteréne. Také hierarchické usporiadanie moci jej môže závidieť aj panovník britského Commonwealthu King Charles III.

Napriek hierarchickej zostave, ktorá obklopuje Zuzanu Čaputovú a ktorú jej podstrčil húf poradcov, sama nevládne, lebo je podľa niektorých opozičných politikov vazalom cudzích mocností, cudzích záujmov a cudzích rozhodnutí. Ťažko sa žije ľuďom pod taktovkou takej prezidentky v roztrieštenej spoločnosti, v akej parlament pripomína dusné cirkusové šapitó a istá časť politického spektra rozhádaný žabinec. Nie je to nič nové, čoho by sme ako občania neboli svedkami aj v minulosti, keď sa politika sploštila na agresívnu prax bez etiky s jedinou motiváciou „prevziať moc“, ako to povedal v blahej pamäti exprezident Andrej Kiska.

Politika je v našich končinách stále lákavý biznis, ktorý sľubuje okrem moci aj peniaze. Súčasná doba je opäť zrelá na zakladanie a stmeľovanie pravicových stredopravých i neoliberálnych strán, hoci po obrovskom politickom krachu týchto strán zostala na Slovensku iba čierna diera. Káru svojej neschopnosti a politického chytráctva, akoby stratili pamäť, tlačia pred voľbami také persóny ako Eduard Heger, Veronika Remišová alebo ľudia schopní všetkého – Richard Sulík a groteskná figúrka Igor Matovič. S dávkou neistoty možno spomenúť zatiaľ nezaradenú politickú trosku Mikuláša Dzurindu a do formácie „Demokrati“ zaradenú nulovú stranu Jablko europoslankyne Lucie Ďuriš Nicholsonovej. Mnohí, ako je Nicholsonová aj vyšinutá a vulgárna hudobníčka Dorota Nvotová, sa spoliehajú na to, že v politike neplatí aritmetika, keď sa k nule pridá nula, výsledok je vždy len nula. Inými slovami, v niektorých hlavách funguje naivná predstava, že keď volič dá, tak aj motyka vystrelí.

Lenže pravicové strany sú už v pozáručnej lehote, trieštia sa a potácajú vo vzájomných súbojoch. Jediná platforma, na ktorej sa zhodnú, je boj proti sociálne a národne zafarbeným stranám, ktoré reprezentujú strany Smer-SD a prebudená SNS. Ale taká vojna, hoci aj za pomoci propagandy spriaznených médií, nemusí priniesť výsledky, ak za ňou nestojí autorita generálov, ale iba stratégia potkanov, ktorou sa tzv. stredopravý politický obzor len tak hmýri.

Rétorická agresia, na akú sme si zvykli od roka 1993, má dnes nezvyčajne hrubý priebeh. Výchovná facka, ktorú kedysi uštedrila poslancovi Igorovi Matovičovi Anna Belousovová a nedávno Janke Bittó Cigánikovej tenisovým úderom Romana Tabák, je len slabým odvarom toho, čo sa pri krivení spravodlivosti deje dnes. Kým za istých okolností je výchovná facka symbolickou odvetou za hrubosť, tak osočovanie, obviňovanie a zatváranie nepohodlných politických oponentov je za hranicou, ktorá delí právny štát od totalitného systému. Žijeme ťažké časy. Z rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a Ústavného súdu Slovenskej republiky vyplýva, že v tomto období obmedzených ľudských práv, obmedzenej slobody slova a politického presvedčenia bolo celé týždne a mesiace nezákonne väznených v preventívnej a kolúznej väzbe dvadsaťdva obvinených ľudí.

Čo teraz zostáva novinárom pravicovo-liberálneho prúdu v novinách i v televíznych kanáloch – len obhajovať ideológiu, ktorej sa upísali, pokračovať v starej taktike permanentných atakov na dominantného hráča na politickej scéne Roberta Fica. Strach zo zmeny po voľbách je zúfalým strachom krikľúňov. Hoci Igor Matovič stráca politický kyslík a Richardovi Sulíkovi i Eduardovi Hegerovi prihorieva predvolebný guláš, obaja mútia špinavú vodu a pripomínajú už len špľachot vyľakaných rýb vo vysychajúcom rybníku.

V júni sme vo vojenskej pomoci Ukrajine predbehli aj Spojené štáty americké

Božena je predajná dievka politikov

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: archív MO SR

Rada pre rozpočtovú zodpovednosť v máji tohto roku vypočítala, koľko Slováci doplácajú na Ukrajincov. Zistila, že drvivá väčšina ľudí žije v omyle. Je to vraj iba jedenásť eur na osobu. Nuž, takto nepriamo vyzvala iné orgány, aby zistili, nakoľko je jej úloha v našom štáte potrebná a či sú jej zistenia relevantné.

Podľa správy o Národnom pláne vykonávania účasti SR v Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie 2023 z marca tohto roka sme darovali Ukrajine v minulom roku vojenskú techniku a muníciu za 168 miliónov eur. Bolo to vraj čiastočne kompenzované v spolupráci s členskými štátmi Európskej únie a projektmi financovanými z investičných výdavkov v oblasti obrany. Už bez konkrétnych čísel. Podľa Rady pre rozpočtovú zodpovednosť z mája tohto roka je celkový objem

GEOPOLITIKA

výdavkov priamo spojených s vojnou na Ukrajine za minulý rok 194 miliónov eur. Na druhej strane však príjmy dosiahli 132 miliónov eur. To znamená, že Slovensko zaplatilo 61 miliónov eur. Milión sem, milión tam...

■ OKAMŽITÁ POMOC

Slovensko sa zaradilo od vypuknutia konfliktu medzi Ruskom a Ukrajinou medzi štáty s najvyššou formou pomoci – či už materiálnou, alebo finančnou. Už dva dni od jeho „začiatku" vláda oznámila pomoc s vojenským materiálom v hodnote 2,6 milióna eura. Zo štátnych hmotných rezerv Slovensko pomohlo Ukrajine materiálom za 8,405 milióna eura. V marci 2022 poslalo na Ukrajinu zdravotnícky materiál, v apríli premiér Eduard Heger priamo z vlaku počas prvej cesty na Ukrajinu oznámil, že Slovensko darovalo Ukrajine protiraketový systém S-300 v cene okolo tristo miliónov eur.

Slovenská odmínovacia vojenská technika Božena už pomáha ničiť míny na ukrajinskom území.

Koncom apríla 2022 vláda schválila darovanie ďalšieho vojenského materiálu v hodnote vyše dva milióny eur. Začiatkom júna sme odpredali, vraj, Ukrajine osem kusov húfnic Zuzana 2 v rámci dohodnutej zmluvy. Tých takmer deväťdesiatdva miliónov eur sa však ráta ako čistý príjem štátu, čím sme sa zaradili medzi štáty, ktoré na vojne v Ukrajine zarábajú. Vzápätí sme Ukrajine darovali štyri vrtuľníky Mi-17 a jeden vrtuľník Mi-2, tiež aj muníciu do systému Grad, čím sme v objeme pomoci v júni predbehli aj USA.

■ NEURČITÁ HODNOTA

Keďže sa nedá na malom priestore venovať celému arzenálu, pozrime sa len na jednu jeho položku. Ukrajine sme darovali už polovicu odmínovacích strojov, ktoré vlastníme. Systém Božena 5 je pásový, diaľkovo ovládaný odmínovací systém, ovládaný vysielačom s dosahom dvetisíc metrov, určený na detonáciu alebo zneškodnenie protipechotných mín.

Podľa zmluvy na centrálnom registri zmlúv z roka 2020 medzi MO SR a výrobcom WAY INDUSTRIES Krupina je cena za jeden stroj 858-tisíc eur. Do minulého roka sme ich vyrobili dvesto, pričom sú nasadené v rámci globálnych mierových operácií v Iraku, Afganistane, Etiópii, Kosove, Chorvátsku či na Srí Lanke. Najviac v Angole.

Na Ukrajinu sme ich v dvoch vlnách poslali desať. Dve boli v najnovšej piatej verzii, zvyšok staršie modely. Ich celková účtovná hodnota bola podľa ministerstva obrany 3,5 milióna eura. Takže cena nesedí.

Podľa organizátorov českej kampane Dárek pre Putina a iniciatívy Mier Ukrajine, ktorá chce vyzbierať peniaze na Boženu 5, im stačí 650-tisíc eur spolu s výcvikom hasičského tímu na Ukrajine, dopravníkom a dopravou na miesto určenia.

■ MILITANTNÁ KRAJINA

Na Slovensku by sa podľa správ z mája malo v druhom polroku konať tridsaťjeden vojenských cvičení. Slovenskí vojaci by sa mali zúčastniť na päťdesiatich troch cvičeniach v zahraničí. Vyplýva to z návrhu, ktorý Ministerstvo obrany SR predložilo do medzirezortného pripomienkového konania v máji tohto roka. Zároveň sa má podľa bývalého ministra obrany J. Naďa od budúceho roka na Slovensku päťnásobne zvýšiť výroba delostreleckých nábojov. Väčšina skončí na Ukrajine...

■ VŠEVEDIACI MINISTER

Najmodernejší slovenský odmínovací systém Božena 5 v počte dvoch kusov a ďalší materiál sme zaslali na Ukrajinu podľa oficiálnych informácií Ministerstva obrany SR 16. februára 2022. Teda osem dní pred inváziou Ruska na Ukrajinu v čase, keď sa ešte len východná časť územia Ukrajiny vyhlásila za samostatnú a ruské vojská boli ešte pred hranicami Ukrajiny. O vojne nebola ani reč. Pochyboval o tom každý. Odmínovacie vozidlá a zdravotnícky materiál mali podľa údajov MO SR hodnotu 1,7 milióna eura. Toľko však stáli iba dve odmínovacie vozidlá...

Niekto na slovenskom ministerstve obrany mal buď veštecký guľu, alebo mal informácie, o ktorých vtedy nijaký politológ, armádny analytik ani my ostatní nechyrovali.

Policajná stránka už vôbec neskrýva protislovenské postoje

Žalovanie v Bruseli odhalilo spolitizovanie polície

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: (mrs)

Kauza, ktorou sa matičnej družine, ktorá išla koncom apríla uctiť si štúrovcov na Devín, zakázali slovenské vlajky v areáli hradu, naberá nečakané kontúry. Na základe žiadosti v rámci infozákona sa Matica slovenská dozvedela o zámernej dezinformácii polície, teda štátneho orgánu, na jej stránke Hoaxy a podvody začiatkom mája v jej neprospech, a preto voči nej vykoná právne kroky.

Matica slovenská už protestovala proti mediálnym manipuláciám, ktoré sa šírili v internetových médiách a na sociálnych sieťach. Štátny orgán na svojej stránke Hoaxy a podvody – Polícia SR dokonca zverejnil účelovú manipuláciu, podľa ktorej mala Matica slovenská šíriť dezinformáciu o takzvanom zákaze slovenskej vlajky na Devínskom hrade.

KAUZA

Čo sa stalo? Všetko sa to začalo prekvapujúcim zákazom nosenia štátnej vlajky Slovenskej republiky na žrdi počas pripomenutia 187. výročia vychádzky štúrovcov na Devín 25. apríla 2023. Správca hradu Devín, ktorý spravuje Múzeum mesta Bratislavy (MBB) pod kuratelou ultraliberálneho primátora Matúša Valla, kandidujúceho v roku 2018 za koalíciu Team Vallo, Progresívne Slovensko, SPOLU – občianska demokracia, nepovolil skupine matičiarov, evanjelickému farárovi a študentom niesť vlajky na žrdi počas ich návštevy hradného areálu.

■ ZÁKAZ VLAJKY

Zvesiť museli štátnu vlajku Slovenskej republiky, vlajku Evanjelickej cirkvi a. v. a vlajku Matice slovenskej. Podľa tvrdení správcu nie je v areáli hradu nosenie vlajok na žrdi povolené. Na akcii bola dokonca represívne prítomná aj Polícia SR, ktorá tam na iných spomienkových akciách nebola. Na svojich autách má od roka 2011 síce heslo Pomáhať a chrániť, ale na nových s modro-žltým dizajnom už tento nápis nie je.

Na hradnom brale na Devíne napokon protestujúci rozvinuli veľkorozmernú slovenskú štátnu vlajku, ktorú chcú osadiť na stožiar priamo na hrade.

Predsedníctvo Matice slovenskej vo svojom vyjadrení poukázalo na toto zarážajúce obmedzenie aj preto, že v posledných desaťročiach bola na každom výstupe študentov na hrad Devín štátna vlajka umiestnená vždy na žrdi či na podobnej násade a nikdy to nepredstavovalo nijaký problém pre organizáciu, ktorá spravuje priestory Devínskeho hradu. Až v tomto roku predčasných volieb.

■ HOAXY A PODVODY

Po zverejnení tohto škandalózneho obmedzenia a počínania sama polícia na svojej facebookovej stránke Hoaxy a podvody, ktorú spravuje bývalý novinár Nového času David Púchovský, zverejnila svoj vlastný hoax a podvod, že podujatie nebolo vopred ohlásené. Podľa Kataríny Seleckej z múzea každý, kto má záujem zorganizovať na hrade Devín verejné podujatie, musí vopred dohodnúť termín a podmienky konania podujatia s vedením hradu.

Matica slovenská podľa jej tajomníka Jána Semana pre médiá dosvedčila, že akcia bola riadne ohlásená, čo má aj písomne zdokumentované. Potvrdzuje to aj múzeum, ktoré v odpovedi na žiadosť v rámci infozákona píše, že bola „ (...) na termín 25. 4. 2023 o 10.30 hod. ohlásená 20-členná školská skupina (...) do areálu hradu prišla skupina 11 študentov v sprievode zástupcov Matice slovenskej".

Podľa polície v rámci matičnej skupiny, ktorá si išla uctiť štúrovcov na Devín, bola aj „politicky exponovaná osoba". Citovali pritom riaditeľku Múzea mesta Bratislavy Zuzanu Palicovú. „Spomienkové podujatie im bolo umožnené, hoci nás o ňom neinformovali a nepožiadali o schválenie," dopĺňa pani Palicová. To však nie je pravda. Matica si preto vyžiadala stanovisko samotnej riaditeľky so žiadosťou, aká „exponovaná osoba" to bola. V oficiálnom stanovisku Múzea mesta Bratislavy, ktoré bolo poskytnuté aj Polícii SR, sa zmienka o prítomnosti a mene politicky exponovanej osoby MMB nenachádza.

Spolitizovanie Polície SR a jej útoky na slovenskú štátnosť podčiarkuje aj súčasná kauza žalovania skupiny štátnych úradníkov na Slovensko v Bruseli, medzi ktorými bol aj administrátor FB stránky Polície SR David Púchovský.

■ ZRUŠENIE ZÁKAZU

Smutné je, že ani niekdajší uhorský polofeudálny režim v roku 1836 nepovažoval výstupy štúrovcov na Devín za podvratnú činnosť. Predsedníctvo Matice slovenskej sa zároveň obrátilo na členov Výboru NR SR pre kultúru a médiá, aby presadili zrušenie zákazu nosenia zástav v areáli hradu Devín a múzeu odporučili, aby na veži hradu Devín osadili žrď so slovenskou štátnou vlajkou, ako je to zvyčajné aj na iných slovenských hradoch.

Nuž, lenže poslanci v tomto období majú na pamäti skôr starosť o svoj vlastný chlebíček po predčasných voľbách. Riešiť ekonomické problémy prežitia väčšiny Slovákov a národné témy presahuje u väčšiny z nich ich mentálne a politické schopnosti.

NA OKRAJ

Po podpise zákona prezidentkou už je to definitívne! Dôchodky sa s platnosťou od 1. júla zvýšia o 10,6 percenta, v priemere je to o šesťdesiatjeden eur. Zvýšia sa aj invalidné, vdovské, vdovecké a sirotské dôchodky i všetky úrazové dávky. Lenže vyplatené budú prvýkrát až v augustovom termíne, pričom zvýšenie za mesiac júl sa každému penzistovi v tejto dávke doplatí. Sociálna poisťovňa sumy dôchodkov automaticky prepočíta a rozhodne zo zákona, to znamená, že poberatelia dôchodku nemusia o zvýšenie žiadať. Prvé rozhodnutia začne Sociálna poisťovňa zasielať začiatkom augusta. Za obdobie od 1. júla

Valorizácia v auguste

2023 do dňa splátky dôchodku v auguste 2023 bude vyplatený doplatok. Poberatelia dôchodkov sa nemusia obávať, zvýšená suma dôchodku im bude doplatená spätne od 1. júla 2023 bez ohľadu na to, kedy Sociálna poisťovňa o zvýšení sumy dôchodku rozhodne. Sociálna poisťovňa zvýši dôchodkové dávky vyplácané k 1. júlu 2023 alebo priznané od 1. júla 2023 do 31. decembra 2023. V roku 2023 sa všetky dôchodkové dávky zvyšujú dvakrát a do sumy dôchodku sa započíta každoročné zvýšenie od 1. januára, ktoré je v roku 2023 11,8 percenta a tiež mimoriadne zvýšenie od 1. júla 2023, ktoré je 10,6 percenta. Ako príklad možno uviesť nasledujúci prepočet. Sociálna poisťovňa o starobnom dôchodku rozhoduje 15. augusta 2023 a priznáva ho od 1. marca 2023. K sume dôchodku, ktorá je 550 eur mesačne, bude patriť zvýšenie: od 1. januára 2023 o 11,8 percenta, to znamená plus 64,90 eura na 614,90 eura mesačne a od 1. júla 2023 o 10,6 percenta, to znamená plus 65,20 eura na 680,10 eura mesačne.

Od 1. júla 2023 sa zvyšujú („rozmrazujú") aj sumy minimálneho dôchodku. Sociálna poisťovňa prehodnotí sumu minimálneho dôchodkového príjmu dôchodcu automaticky bez jeho žiadosti, vychádzať pri tom bude z výšky dôchodku po mimoriadnom zvýšení (valorizácii) od 1. júla 2023. Najskôr teda Sociálna poisťovňa zvýši pôvodný starobný dôchodok o 10,6 percenta a v ďalšom kroku porovná jeho výšku so stanovenou novou výškou minimálneho dôchodku. Vyplatí mu ten, ktorého suma bude pre poberateľa vyššia – a teda výhodnejšia. Aj tu môžeme prax ilustrovať príkladom – poistenec získal 45 rokov dôchodkového poistenia na ciele minimálneho dôchodku. Suma jeho starobného dôchodku k 30. júnu 2023 je 415 eur mesačne, čo bolo viac ako minimálny dôchodok k tomuto dátumu – a teda dôchodca poberal riadny starobný dôchodok. Po mimoriadnom zvýšení od 1. júla 2023 bude suma jeho starobného dôchodku 459 eur mesačne. Pretože od 1. júla 2023 je nová suma minimálneho dôchodku po „rozmrazení" za 45 rokov 462,50 eura mesačne, Sociálna poisťovňa zvýši dôchodok na sumu minimálneho dôchodku. Poistencovi sa tak bude vyplácať ten výhodnejší – teda starobný dôchodok – navýšený na sumu minimálneho dôchodku vo výške 462,50 eura mesačne.

(ib)

NA MARGO

Švajčiarsko sa ocitlo pod masívnym tlakom viacerých štátov Európskej únie a Severoatlantickej aliancie (NATO). Dôvod je zdanlivo jednoduchý – švajčiarsky zbrojný priemysel patrí medzi svetovú špičku, je v prvej pätnástke. Viaceré štáty chcú zakúpené výrobky švajčiarskeho zbrojárskeho priemyslu poskytnúť Ukrajine. Lenže všetko kúpili pod podmienkou, že bez švajčiarskeho súhlasu ju neposkytnú tretej krajine, v tomto konkrétnom prípade Ukrajine...

Nová realita

V popredí je nemecký záujem, pretože od dodávok švajčiarskeho streliva a rakiet závisí výkon popredného tanku Gepard, vyrobeného osobitne na zostreľovanie lietajúcich aparátov, rakiet či vrtuľníkov a nízko lietajúcich lietadiel. Gepard, nazvaný podľa mimoriadne rýchlej africkej šelmy, je vybavený radarmi, dômyselnou elektronikou na súhru zameriavania cieľa a výkonnú rýchlu paľbu. Dalo by sa povedať, že je to protilietadlový tank. Lenže výkonné strelivo a rakety pre tento druh výkonnej zbrane dodáva práve švajčiarsky výrobca; momentálne si nemecký Bundeswehr objednal 12 400 kusov najnovšieho streliva. Podobný záujem o odpredaj diel a obrnenej techniky Ukrajine, na čo potrebujú švajčiarsky súhlas, majú aj Španielsko a Dánsko.

Masívny nátlak zo zahraničia znamená novú realitu. Povolenie, aj keď jednorazové, by znamenalo porušenie tabu – švajčiarskej neutrality. Tá vlastne tvorí základ identity tak jedinca, občana, ako aj štátu. No tentoraz udalosti nadobudli nový spád. Švajčiarsko sa pridalo k tým nariadeniam, ktoré sú platné aj v celej EÚ, aj keď nie je členom, pokiaľ ide o deväťdesiatdňový bezvízový pobyt držiteľov ukrajinských pasov či možnosť ubytovania u rodinných príslušníkov. Verejná mienka v krajine helvétskeho kríža je čoraz viac na strane Ukrajiny. Najnovšie sa po prvý raz väčšina – päťdesiatpäť percent obyvateľov – vyslovila aj za súhlas na predaj zbraní, ktoré iné štáty kúpili od švajčiarskych výrobcov. Samozrejme, aj samotný zbrojársky priemysel nechce prísť o zákazky a postavenie vo svetovej špičke. Zmena verejnej mienky sa prejavila aj v tom, že predstavitelia konzervatívnej ľudovej strany vo vedení bezpečnostného výboru parlamentu predložili príslušný návrh na hlasovanie. Takzvaný lex Ukrajina by umožnil predaj či poskytnutie zbraní tretím štátom, lenže v parlamente neprešiel; 98 poslancov hlasovalo za, ale 75 proti. Tým sa zároveň až do konca roka 2025 znemožní hlasovať o tomto návrhu. Nie je to však zrejme definitívne, pokiaľ ide o dodržanie prísnej povestnej neutrality. Možnosť by však bola oprieť sa o odsúdenie agresie viac ako dvoma tretinami členských štátov OSN. Nový pokus by mal zároveň určovať, že tretej krajine možno dať len tie zbrane, ktoré kúpili od Švajčiarska najmenej pred piatimi rokmi. Ide o zmenu verejnej mienky.

Dušan D. KERNÝ

Padol Bachmut a vyradená je aj batéria Patriota v Kyjeve

Rusi mieria do srdca Donbasu

Radoslav ŽGRADA – Foto: ZATL

Ruské jednotky dosiahli vo vojne na Ukrajine výrazný úspech. Po mesiacoch dlhých bojov sa im podarilo dobyť mesto Bachmut, ktoré sa malo stať symbolom nezlomnosti ukrajinskej armády. Rovnako Rusi získali obrovské „morálne“ víťazstvo nad západnou technikou, keď zrejme zničili aj systém Patriot v Kyjeve...

Práve v týchto dňoch prebieha dlho ohlasovaná protiofenzíva Ozbrojených síl Ukrajiny, o jej výsledkoch budeme referovať v ďalšom čísle. Tá začala len pár dní po páde mesta Bachmut. Rusi aj Ukrajinci si uvedomujú, že práve mesto Bachmut (rusky Arťomovsk) je kľúčom na otvorenie cesty ku Kramatorsku a Slavjansku, teda do srdca samotného Donbasu.

■ MLYNČEK NA MÄSO

Nie náhodou prezident Zelenský vyhlásil mesto za pevnosť. Boje v okolí Arťomovska sa začali minulé leto. Vojenské operácie boli zamerané na kontrolu komunikácií vedúcich do

VOJNA NA UKRAJINE

mesta a na obce v jeho okolí. Arťomovsk obkolesili Rusi spočiatku v polkruhu, čo umožnilo Ozbrojeným silám Ukrajiny dodávať muníciu a rotovať, hoci za cenu veľkých strát techniky aj personálu pod neustálou delostreleckou paľbou ruských jednotiek. Od jesene 2022 do jari 2023 sa bojové akcie o mesto naťahovali. Začiatkom marca však útočné oddiely wagnerovcov preťali cestu, ktorou obkľúčenú ukrajinskú skupinu zásobovali, prístupné zostali len poľné blatisté cesty a 20. mája dobyli aj posledné územia pod kontrolou Kyjeva.

Ozbrojené sily Ukrajiny pri obrane mesta stratili tretinu až polovicu všetkých skúsených veliteľov. V „bachmutskom mlynčeku na mäso“, ako sa bitke v západných médiách hovorí, bolo rozbitých až dvadsaťpäť brigád ukrajinských ozbrojených síl, pohraničných jednotiek, národnej polície plus samostatné pluky, útočné prápory a žoldnierske jednotky, ako trebárs Gruzínska légia alebo Dudajevov prápor. Straty ukrajinskej strany podľa rôznych zdrojov sa odhadujú na štyridsaťtisíc až šesťdesiattisíc vojakov. Ruské straty nie sú známe. Podľa ukrajinských prameňov, ktoré nekriticky preberajú naše liberálne médiá, by museli byť jednotky PMC Wagner vybité na dvakrát do posledného muža. Presné čísla sa dozvieme až po vojne.

Podľa viacerých zdrojov aj spoza oceána jedna z batérií Patriotov, chrániacich vzdušný priestor nad Kyjevom, dostala zásah ruským Kindžalom.

■ KOLOSÁLNE ŠKODY

Materiálne škody pri obrane Bachmutu pre Ukrajinu sú skrátka kolosálne. Strata techniky sa odhaduje na 7,8 miliardy dolára, asi dve miliardy dolárov sa minuli na muníciu, palivo a mazivá. Letecká flotila bola vážne zdecimovaná. Na týchto v boji spálených výdavkoch sa podieľala aj Slovenská republika... Mesto sa stalo pre Zelenského režim pascou, v ktorej boli zničené strategické zdroje Ozbrojených síl Ukrajiny také potrebné na práve prebiehajúcu protiofenzívu, ktorá sa zatiaľ nevyvíja pre Kyjev úspešne.

■ OTRASENÉ SEBAVEDOMIE

Výsledky bojov o Bachmut ešte nie sú zhrnuté. Možno predpokladať, že s odstupom času sa bitka o mesto ukáže ako rozhodujúci zlom v konflikte. Boje pokračujú a vyžiadajú si ďalšie miliardy finančných zdrojov a desaťtisíce obetí na oboch stranách.Prvé vlny protiofenzívy boli Rusmi odrazené, videá s horiacou západnou obrnenou technikou už kolujú na internete. Ruskej armáde sa navyše podaril husársky kúsok a zasadil zdrvujúcu ranu sebavedomiu a reputácii západnej vojenskej technike. Šestnásteho mája hypersonická raketa Kindžal zničila v Kyjeve toľko vychvaľovaný systém PVO Patriot. Podľa renomovaného amerického portálu Military Watch Magazine komplex vypálil všetkých tridsaťdva rakiet pri pokuse zostreliť strelu Ch-47M2 Kindžal. To dokazujú aj videá, ktoré sa objavili najskôr na sociálnych sieťach a vzápätí aj v zahraničných médiách. Podľa prepočtov magazínu samotná munícia bezvýsledne vypálená v salve proti aerobalistickej strele stála deväťdesiatšesť miliónov dolárov. Zásah potvrdila aj americká CNN s odvolaním sa na nemenovaného vysokého predstaviteľa USA, keď uznala skutočnosť, že ruská raketa zasiahla americký raketový systém. Veľmi skromne to však doplnila, že systém protivzdušnej obrany „bol poškodený, ale nie zničený“. Iné zdroje ako Military Watch však tvrdia, že systém bol zničený.

■ ŠOK V KYJEVE

Tento incident nezostal bez povšimnutia na globálnom trhu so zbraňami. Kurzy akcií výrobcu systému amerického koncernu Raytheon klesli o viac ako sedem percent. Na pozadí zverejneného videa s momentom zásahu protivzdušnej obrany Patriot vyzerajú správy Ukrajiny o zostrelení ruskej hypersonickej rakety Kindžal nad Kyjevom 4. mája, ktoré kolovali v našom liberálnom mainstreame, dosť zvláštne. Podľa všetkého následkom úderu rakety 16. mája boli poškodené odpaľovacie zariadenia a radary dvoch batérií systému protivzdušnej obrany. V roku 2023 do Kyjeva dopravili štyri batérie: dve dodali Spojené štáty a ďalšie dve Nemecko a Holandsko. Obnoviť bojaschopnosť Patriotov „vyradených“ v Kyjeve bolo možné demontážou zostávajúcich dvoch batérií. A všetky poškodené diely boli odoslané do USA. Podľa bývalého poradcu šéfa Pentagonu Douglasa McGregora mohla v Kyjeve prísť americká armáda po ruskom údere o svojich vojakov obsluhujúcich zariadenie. Cena jednej kompletnej batérie Patriot je jedna miliarda dolárov.

Prezidentské voľby v Turecku opäť priniesli víťazstvo staronovej hlave štátu

Turci opäť dali prednosť silnému vodcovi

Radoslav ŽGRADA – Foto: ZATL

Koncom mája sa uskutočnili prezidentské voľby v Turecku, v ktorých v druhom kole zvíťazil Recep Tayyip Erdoğan. Týmto víťazstvom si predĺži doteraz dvadsaťročné vládnutie v krajine do roka 2028. Podľa analytikov väčšina Turkov opäť dala prednosť silnému vodcovi pred nevyskúšaným opozičným demokratom. Stalo sa tak napriek potlačovaniu slobody slova, umlčovaniu a zatváraniu Erdoğanových oponentov.

Do samotného zápasu o najvyšší úrad sa zapojili v takmer 85-miliónovej krajine len štyria kandidáti. V prvom kole Erdoğanovi tesne uniklo víťazstvo, keď získal 49,52 percenta hlasu, čo bolo prvýkrát v jeho doterajších troch kandidatúrach. S prvým kolom sa súčasne konali aj parlamentné voľby, kde jeho koalícia na čele so Stranou spravodlivosti a rozvoja (AKP) vyhrala a získala 323 kresiel v šesťstočlennom parlamente – Veľkom národnom zhromaždení Turecka. Koalícia jeho hlavného vyzývateľa skončila druhá so ziskom 212 kresiel, navyše je zložená z veľmi rôznorodých strán, ktoré spojil len cieľ ukončiť dlhú Erdoğanovu autoritatívnu vládu.

■ VYSOKÁ ÚČASŤ

V druhom kole prezidentských volieb, ktoré sa uskutočnilo 28. mája, zvíťazil nad svojím opozičným protikandidátom Kemalom Kiliçdaroğluom rozdielom 2,3 milióna hlasu – v percentuálnom vyjadrení 52,18 percenta pre Erdoğana. V druhom kole prišlo do volebných miestností 61 miliónov Turkov, teda 84 percent oprávnených voličov. K volebnému víťazstvu mu zablahoželali všetci významní lídri, čo potvrdzuje význam krajiny ako dôležitej

Staronový turecký prezident Recep Tayyip ERDOĞAN má vládu v krajine zabezpečenú do roka 2028.

spojnice medzi Európou a Áziou, ako aj medzi formujúcimi sa dvoma globálnymi blokmi, a to liberálnym Západom a multipolárnym globálnym Juhom.

Pre Západ je Turecko dôležitým partnerom ako člen Severoatlantickej aliancie. Krajina zohrala dôležitú úlohu v migračnej kríze počas vojny v Sýrii a patrí medzi akceptovaných činiteľov aj na oboch stranách vojnového konfliktu na Ukrajine. K znovuzvoleniu gratulovali Recepovi Erdoğanovi aj predstavitelia NATO a Európskej únie, s ktorými sa v minulosti opakovane dostal do konfliktu. Turecko je totiž samostatným a tým problematickým členom Aliancie. Prístupové rokovania s Európskou úniou sa ocitli v slepej uličke, krajina preto zvažuje pristúpenie ku skupine krajín BRICS. Jedným z problematických bodov týchto vzťahov je v posledných mesiacoch neochota Turecka ratifikovať švédsky vstup do NATO. Vývoj vyvoláva špekulácie o tom, že situáciu využíva, aby dotlačil Washington schváliť Turecku predaj stíhačiek F-16. Bidenova vláda dodávku podporuje, nákup za dvadsať miliárd dolárov však stále neodsúhlasil Kongres ako reakciu za nákup protileteckej obrany S-400 z Ruska.

■ AUTORITATÍVNY VODCA

Recep Tayyip Erdoğan sa narodil 26. februára 1954 v Istanbule. Politicky sa začal angažovať už počas vysokoškolského štúdia ekonómie a politológie na Marmarskej univerzite v rodnom meste. V auguste 2001 založil Stranu spravodlivosti a rozvoja (Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP), ktorá od roku 2002 tvorí väčšinovú vládu – dodnes je jej predseda. V rokoch 1994 – 1998 úspešne zastával post starostu Istanbulu a v rokoch 2003 – 2014 bol premiérom krajiny s prozápadnou orientáciou. V auguste 2014 zvíťazil v prezidentských voľbách a stal sa prvou hlavou štátu zvolenou priamo občanmi. S postupným upevňovaním moci však začal pri riadení štátu uplatňovať čoraz autoritatívnejší štýl.

Po prvom desaťročí hospodárskeho oživenia a zlepšovania vzťahov s Európou (Turecko získalo v decembri 1999 štatút kandidátskej krajiny EÚ) však nasledovalo druhé Erdoğanovo desaťročie vo funkcii prezidenta plné sociálnych a politických nepokojov, krajne kruté riešenie kurdskej otázky, vojna v susednej Sýrii a následná utečenecká kríza, aj zhoršovanie ekonomickej situácie, keď jeho neortodoxná hospodárska politika priviedla krajinu k rekordnej inflácii. Na neúspešný pokus o štátny prevrat z júla 2016, v ktorom zohrali svoju rolu aj americké tajné služby, zareagoval turecký vodca rozsiahlymi čistkami v armáde, súdnictve i štátnom aparáte a vyhlásením výnimočného stavu.

■ PRAGMATICKÝ POSTOJ

Turecko sa pod Erdoğanovým vedením pomaly odkláňa od prozápadnej orientácie a pragmaticky uprednostňuje svoje národné záujmy využívajúc akúkoľvek výhodu vo svoj vlastný prospech, čo je v krikľavom protiklade, aký vidíme u nás. Turecko napríklad sa ako jediná členská krajina NATO nepripojilo k západným sankciám. Napriek žiadostiam Aliancie neuzavrelo ani vzdušný priestor pre ruské lietadlá. Recep T. Erdoğan sa na tom ani v budúcnosti nechystá nič meniť. „Nie sme viazaní sankciami Západu,“ povedal začiatkom mája pre CNN. „Sme silný štát a s Ruskom máme pozitívny vzťah,“ dodal. Rusko na oplátku poskytlo Ankare dvadsať miliárd dolárov na výstavbu prvej jadrovej elektrárne v krajine. Povolilo jej aj odklad platby za zemný plyn dodaný v roku 2022, tiež vo výške dvadsať miliárd dolárov.

Európska centrálna banka slávi štvrťstoročie, ale jubileum je bez záujmu

Eurozóna nie je magnet, ako sa verilo

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Prvého júna 2023 sme si pripomenuli dvadsiate piate výročie založenia Európskej centrálnej banky, ktorej spoločná mena euro je dnes platidlom dvadsiatich krajín v eurozóne. Slovensko po splnení konvergentných kritérií vstúpilo do nej v roku 2009 ako jej šestnásty člen. Pre poriadok veci si pripomeňme, že prvé bankovky a mince boli v hotovostnom platobnom styku uvedené až v roku 2002 v dvanástich členských štátoch eurozóny.

Motívom na vznik spoločnej meny bolo úsilie posilniť fungovanie jednotného trhu s voľným pohybom tovaru, služieb, kapitálu a pracovnej sily, čo sa za štvrťstoročie bez nejakých väčších problémov podarilo. Niektoré členské štáty EÚ ako Dánsko, Švédsko, Maďarsko, Poľsko a Česko, ktoré by sa vedeli vyrovnať s prísnymi konvergentnými kritériami, vstup do eurozóny zatiaľ odmietli alebo ho odkladajú. S platbami v eurách sa stretávame v Monaku, San Maríne, Andorre a vo Vatikáne. V koši svetových rezervných mien je euro spolu s čínskou menou, americkým dolárom, britskou librou a japonským jenom jedinou menou, ktorá pôsobí v prostredí nesúladu medzi fiškálnou politikou vlády a menovou politikou jej krstného otca, ktorou je Európska centrálna banka, čo sa pokladá za jeho najväčšiu slabinu. Tá sa prejavuje v tom, že jednotná úroková sadzba nevyhovuje všetkým členským štátom eurozóny, a preto sa nemôžeme čudovať, že medzi nimi je taká rozdielna miera inflácie so všetkými negatívnymi následkami na domácu ekonomiku.

■ INTEGRAČNÉ SPOJIVO

V medzinárodnom menovom systéme je euro po americkom dolári druhou najsilnejšou menou. Podľa vyjadrenia prezidentky ECB Christine Lagardovej sa centrálna banka dokázala vyrovnať s negatívnymi následkami tak počas deflačných, ako aj terajších inflačných rizík. Lenže pôvodnú predstavu vrcholových európskych politikov, že euro sa zavedie vo všetkých členských štátoch Únie ako jej najdôležitejší integračný prvok sa zatiaľ nepodarilo dosiahnuť. Nestalo sa tak z viacerých dôvodov. Hospodársky rast EÚ je vyšší ako v eurozóne, ktorá sa čoraz viac stáva dlhovou s rizikom, že za splácanie jej pohľadávok budú ručiť všetky členské štáty eurozóny. Objektívne sa priznáva, že miera inflácie je v eurozóne nižšia ako trebárs v ostatných troch štátoch V4, čo má vplyv aj na výšku úrokových sadzieb na úvery. Na druhej strane však treba povedať, že úroky na vklady sú v eurozóne výrazne nižšie, čo má vplyv na úrokovú maržu rozdielu úrokov na úvery a vklady, ktorá je menej priaznivá v eurozóne.

■ KVANTITATÍVNE UVOĽŇOVANIE

Najviac diskutovaným menovým problémom ECB je kvantitatívne uvoľňovanie. Centrálna banka ním chcela stiahnuť z trhu za nízky úrok dlhy najviac zadlžených štátov južnej eurozóny, čo sa nestalo. Jej predstava, že nízke ceny štátnych dlhopisov podporia hospodársky rast, sa síce podaril, ale len za cenu nárastu deficitu verejných financií k HDP, čo napokon platí aj pre Slovensko. Podľa názoru MMF je to neudržateľné. Budeme teda zvedaví, s akými opatreniami príde dočasná úradnícka vláda na ich zníženie a ako sa premietnu do návrhu štátneho rozpočtu na budúci rok. Pokiaľ ide o úrokové sadzby, ktoré pred covidom boli nízke a prispeli k zvyšovaniu cien nehnuteľností, treba počítať s tým, že po opakovaných nárastoch v tomto roku, sa do konca tohto roku určite nebudú znižovať. Dôvodom je jadrová inflácia, ktorá podľa vyjadrenia ECB je stále vysoká. S čím však môžeme počítať, je, že ich rast už nebude o päťdesiat bázických bodov, ale menší, keďže ECB „vyplašili“ krachy niektorých amerických bánk, ale aj pokles akcií niektorých európskych bánk.

■ RIZIKO RECESIE

Každé zvyšovanie úrokových sadzieb ECB však zvyšuje riziko recesie, s ktorým už zápasí najväčšia nemecká ekonomika eurozóny. V minulosti využívala lacné ruské energetické zdroje, od ktorých sa odpojila, a navyše Nemci odstavili aj funkčné jadrové elektrárne. Pre Slovensko to nie je dobrá správa, keďže Nemecko je náš najdôležitejší obchodný partner.

Najvyšší predstavitelia jubilujúcej ECB sa však musia pripraviť aj na závery letného zasadnutia zoskupenia BRICS, ktoré sa má rozšíriť o dvanásť nových členských štátov, a na vznik novej meny s rovnakým názvom, ktorá vraj bude krytá zlatom a vzácnymi kovmi, čo ovplyvní doterajšie postavenie amerického dolára, ako aj spoločnej meny euro, od fungovania ktorej sme bytostne závislí.

Fiškálnu obozretnosť s racionalizáciou výdavkov naladí úradnícka vláda

Musíme počítať s ďalším uťahovaním opaskov

Róbert HÖLCZ – Foto: Emil SEMANCO

Spoločným menovateľom všetkých ekonomických kríz je zvyšujúci sa deficit verejných financií. Preto by sa právom očakávalo, že rozpočtová politika vlády bude deficit znižovať, čo sa odrazí aj na poklese inflácie. Čo však pozorujeme? Rozpočtové politiky takmer všetkých európskych vlád proti inflácii nielenže nebojujú, ale rozhadzovačnou fiškálnou politikou ju dokonca podporujú.

Dôvodov na takéto „počtovanie“ je viac. Spomenieme aspoň dva. Inflácia zvyšuje príjmy do štátneho rozpočtu, keďže z vyššej ceny tovarov a služieb je vyššia daň z pridanej hodnoty, z vyšších miezd sú vyššie dane a odvody zamestnancov a tiež vyššie dane z príjmov právnických osôb. Iným dôvodom môže byť, že vládni politici majú dosť popudov „rozdávať“ naše spoločné verejné financie, čo sa v predvolenom zápase o budúce zastúpenie v parlamente vždy počíta.

V centrálach politických strán sa horúčkovito koncipujú volebné stratégie a ľudia na Slovensku majú čoraz hlbšie do vrecka aj do peňaženky...

■ PREHODNOTENIE VÝDAVKOV

Keďže dlh štátu je pod 60 percent k HDP, sme na tom lepšie, ako je priemer v eurozóne s verejným dlhom 66 percent. Nemalo by nás to však uspokojiť. Na modernizáciu armády sme sa zaviazali vydať až 2 percentá HDP, čaká nás transformácia fosílnej ekonomiky na zelenú, v súvislosti so starnutím obyvateľstva budeme mať vyššie výdavky na zdravotníctvo a sociálne zabezpečenie, a takto by sme mohli pokračovať. Od úradníckej vlády sotva môžeme očakávať, že sa dokáže s tým všetkým vyrovnať. Očakávame však, že v súlade s Programom stability SR uskutoční revíziu výdavkov na dotácie najmä v energetickom a v agrárnom sektore – bez dosahu na rast inflácie či úpravy daňovo-odvodového systému, ktorý je zaťažený celým radom neoprávnených výnimiek. Predchádzajúca vláda v demisii namiesto riešenia rezortných problémov, ktoré ostali pre terajších ako nášľapné míny, sa viac starala o to, ako sa „atómovkami“ zapáčiť potenciálnym voličom, ktorými sa rozpočtový deficit ešte viac zvyšuje. S budúcim uťahovaním opaskov musíme počítať všetci.

■ ÚSPORNÉ STROPY

Podľa profesijného zloženia prezidentkou vymenovanej úradníckej vlády máme v nej najviac ekonómov; viacerí pôsobili v Národnej banke Slovenska, ktorá si zatiaľ nevedela poradiť s vysokou infláciou. Či sa úradujúci ministri reálne podujmú zmeniť rozvrátenosť našich verejných financií, dokážeme posúdiť po Programovom vyhlásení vlády. Väčšina verejnosti predpokladá, že pre budúci rok nastavia parametre štátneho rozpočtu tak, aby tohtoročný deficit verejných financií vo výške 6 percent k HDP sa výrazne znížil. To však nebude možné bez schválenia úsporných výdavkových stropov, s ktorými sa súhlasilo pri schvaľovaní Fondu obnovy. Nikto z nás však nemôže počítať, že v súlade s ústavným zákonom o rozpočtovej zodpovednosti budeme mať na budúci rok vyrovnaný štátny rozpočet, čo by si vyžadovalo výdavkové škrty alebo zvýšenie príjmov oproti tomuto roku o vyše 5 miliárd eur. Či sa za 138 dní vládnutia podarí úradníckej vláde ponúknuť nám obdobu českého konsolidačného balíčka s dôchodkovou reformou, ktorý by zodpovedne aj odrážal potrebu skonsolidovať deficitné verejné financie, nešpekulujeme.

■ ČESKÝ MODEL

Český balíček prináša potrebu schváliť 58 konkrétnych opatrení, ktoré sa týkajú oboch stránok štátneho rozpočtu, nie však už v tomto roku, ale v dvoch nasledujúcich, čo nás prekvapilo. Keďže úradnícka vláda bude pri moci len spomínaných 138 dní, bude veľmi dôležité, aby súbor opatrení, ktorými chce znížiť deficit verejných financií v ďalších rokoch, bol už pred predčasnými parlamentnými voľbami známy z jednoduchého dôvodu – a síce, aby sa voliči v predvolebných diskusiách opýtali „budúcich zástupcov“ v parlamente, či ich budú presadzovať. Doteraz sme totiž boli zvyknutí, že minulá odvolaná koaličná vláda „rozdeľovala“ naše spoločné peniaze plošne a trvale, zatiaľ čo úradnícka bude zrejme skôr uplatňovať adresný a dočasný spôsob.

FINANČNÝ SERVIS

Toto leto čakajú poberateľov penzií tri zmeny. Prvá sa týka rodičovského dôchodku, ktorý sa teraz vyplácal jednorazovo už v máji. Od budúceho roku sa bude vyplácať mesačne v termíne vyplácania penzie. Rodičovský dôchodok pre jedného rodiča je 1,5 percenta z mesačného vymeriavacieho základu spred dvoch rokov, ktorý platia ich deti do Sociálnej poisťovne, maximálne však 21,80 eura mesačne na jednu osobu. V praxi to znamená, že jedno dieťa bude maximálne odvádzať tri percentá na rodičovský dôchodok.

Penzijné zmeny

Ten možno disponovať biologickým rodičom, ale aj osvojiteľom, nie však viac ako tri percentá, teda 43,60 eura. Ak má dieťa len jedného rodiča, ktorý sa o neho staral, ten môže dostať maximálne len 1,5 percenta. Rodičovský dôchodok nebude mať vplyv na výšku odvodov detí ani na krátenie výpočtu ich budúcich dôchodkov. Ak majú rodičia viac pracujúcich detí, bude ich rodičovský dôchodok násobne vyšší.

Ďalšia zmena sa týka vyše 105-tisíc poberateľov minimálneho dôchodku tak, aby sa jeho poberateľ neocitol v stave hmotnej núdze, ktorá je určená sumou životného minima. V podstate tak dôjde k rozmrazeniu minimálnej penzie, čo sa stalo ešte v roku 2020, pričom základná suma minimálnej penzie, ktorá sa počíta za obdobie tridsiatich rokov dôchodkového poistenia, bude od 1. júla 2023 vo výške 136 percent životného minima. Suma minimálnej penzie sa bude zvyšovať o 2, 3, 5 a 7 percent v závislosti od počtu rokov nad 30 rokov dôchodkového poistenia. O prepočet minimálneho dôchodku netreba Sociálnu poisťovňu žiadať. Poberatelia minimálnej penzie dostanú koncom júna a júla automaticky rozhodnutie o zvýšenej sume. Tá bude vyplatená v splátkach splatných v mesiaci júl 2023. Konkrétna suma bude známa až po zverejnení sumy životného minima, ktorá bude platná až od 1. júla 2023. Predpokladá sa, že základná suma minimálneho dôchodku sa zvýši z doterajších 334,30 eura na 359,20 eura.

Zásadnou zmenou v doterajšej valorizácii dôchodkov je, že popri prvom dni roka sa bude môcť v súlade s novelizáciou zákona o sociálnom poistení uskutočniť valorizácia viackrát do roka. Stane sa tak v prípade, ak sa inflácia od predchádzajúceho zvýšenia zvýši opäť o viac ako päť percent, čo neplatí posledné tri mesiace v roku. V rámci spomínanej novelizácie sa teda k 1. 7. 2023 zvyšujú starobné dôchodky o 10,6 percenta.

Druhá valorizácia dôchodkov spolu so zvyšovaním rodičovského príspevku pre pracujúcich rodičov zvyšuje deficit verejných financií o vyše 500 miliónov eur, čo znamená, že tohtoročný deficit k HDP bude vyše 7,5 miliardy eura, čo je 6,2 percenta k HDP.

Róbert HÖLCZ

Herečka a spisovateľka Milka ZIMKOVÁ: Chýba nám more, ale iba porozumenia...

Milečko moja, daco še popsulo

Zhovárala sa Eva SISKOVÁ – Foto: archív autorky

Tridsiateho mája opustila slovenský umelecký svet legendárna herečka, ale aj spisovateľka a režisérka Milka ZIMKOVÁ. Ťažkej chorobe podľahla vo veku 71 rokov. Slovenská kultúra v nej stratila svoju ďalšiu významnú dcéru, ktorá v umení neplávala po povrchu. V slovenskej verejnosti sa preslávila v hlavnej úlohe hraného kultového filmu Pásla kone na betóne. Vo svojráznej komédii si zahrala s Ľubomírom Paulovičom či Mariánom Geišbergom. Informáciu o úmrtí potvrdil bývalý manžel herečky Ondrej Zimka, ktorý je známy akademický maliar. Tesne pred jej smrťou s ňou naša kolegyňa Eva SISKOVÁ urobila vôbec posledný rozhovor žijúcej Milky ZIMKOVEJ. Rodine vyslovujem v mene redakcie Slovenských národných novín úprimnú sústrasť.

Maroš SMOLEC, šéfredaktor SNN

Herečka Milka ZIMKOVÁ – jediná slovenská umelkyňa, ktorá spojila svoje herectvo s písaním. Je výnimočná. Ak si chce poriadne zahrať, musí si napísať úlohu. Jej Johanka z monodrámy filmu Pásla kone na betóne dýcha ľudskosťou, čistotou charakteru, krásou slovenskej ženy. Ambiciózne, svojrázne vyspelé ženy v jej tvorbe sú také krásne ako ich stvoriteľka.

● Recitovanie a úcta k hovorenému slovu ťa predurčili k hereckému povolaniu. Čím sa cítiš viac – herečkou, spisovateľkou alebo scenáristkou?

Umelecké oblasti, ktoré spomínaš, sú zvlášť v poslednom čase u mňa veľmi úzko prepojené. Žijú v priateľskej symbióze a vidí sa mi, že sa majú navzájom celkom radi. Ak by som mala byť dôsledná, prvé miesto patrí herectvu. Odmalička som chcela byť herečka. Ani som presne nevedela, a vlastne ani nemohla vedieť (televíziu sme nemali, raz začas k nám prišlo putovné kino, občas ochotnícke divadlo), o čo presne ide. Bolo to skôr podvedomie, ktoré tak veľmi chcelo hrať divadlo. Prejdúc všetkými možnými recitačnými „pretekmi“, ochotníckym divadelníčením mojej sladkobôľnej láske uverili aj na prijímačkách na VŠMU a vyštudovala som herectvo. Po skončení akadémie som prešla s červeným diplomom v kabelke všetky slovenské divadlá. Miesto pre mňa sa nenašlo... Nepoddala som sa. Našla som si svoje divadlo. Prvú premiéru v Divadle jedného herca som mala v bratislavskom Véčku s mojou monodrámou Pani Margaréta od Roberta Athayda. Od istého času som prestala rátať, ale je to vyše niekoľko tisíc predstavení. Občas mi bolo ako v tej piesni „Ňichto ňezná, co me boľi, / ľem ten dochtor, co me hojí. / Sama ja. / Sama ja ľihala i sama stavala. / Sama ja.“

● Aká by podľa teba mala byť dnešná moderná žena?

Žena by podľa mňa nemala ustúpiť natoľko, aby si nechala vziať svoje ženské krásno a prirodzenosť. Tá sa v súčasnosti však akosi nenosí...

● Naturel východoslovenskej ženy nosíš vo svojej duši. Píšeš len o tom, čo dôverne poznáš...

Pod Slanskými vŕškami v malom valaliku Okružnej som prežila osemnásť rokov. Možno najkrajšiu časť svojho života i poznávania. Roztopašne sa smiať a ticho plakať môžeme len s tými, čo sú nám najbližší... Ani tretí scenár na film, ktorý mám už dávno hotový, neobchádza môj rodný kraj, aj keď problém, o ktorom chcem hovoriť, môže sa udiať kdekoľvek. Hovorí sa v ňom o probléme týrania žien. Áno, dobre rozumiete. A nedeje sa to len v Arábii, v Afrike, ale aj v našej krajine. Dlho sa u nás – vo vyspelom štáte v srdci Európy – nesmelo o tom hovoriť, ale už sa začalo. Čo chýba, sú peniaze na film. Tam, kde by chceli dať, nemajú, a tam, kde by mohli dať, nedajú...

● Umelec a naša súčasnosť. Čo ti dala a čo vzala?

Priznám sa, že neviem, z ktorého konca začať. Je to téma, o ktorej by sa dal napísať román... Na moju stužkovú prišiel maliar Ondrej Zimka a mal zarastenú briadku. Mojej mame to nedalo a z mosta do prosta sa ma opýtala: „Milko, a to preco un taky zarosnuty?“ Ja na to: „Mamo, ta un umeľec.“ Ale jej to nedalo. „Umelec? A to co to umeľec?“ Nevedela som, čo jej povedať. Veľmi som mojej mame vtedy v prešovskej reštaurácii Hviezda (dejisko mojej stužkovej) zazlievala túto neprístojnú otázku. Prepáč mi, mamuš...

Teraz sa pýtam ja – a to co umeľec? Možno ty tam zhora medzi našimi vesmírnymi kamarátmi (tu ich nazývame ufónmi) lepšie vidíš, ako to u nás teraz chodí. Čo deň, to nový umelecký objav. Čo objav? Umelec ako delo. Stačí sa párkrát objaviť v televízii s „dokonalým“ mejkapom, s predĺženými, väčšinou blond vlasmi à la krásky z mexicko-argentínskych telenoviel, jedna (alebo jeden) ako druhá, a umelec je na svete. Dnes ich tu máme, mamuš moja, toľko ako na...siatych, len umenia málo... A v literatúre? Načo sú nám dnes majstri slova, ktorí uvažujú nad každou vetou, slovom, čiarkou, bodkou, aby neurazili čitateľa (?), keď stačí len tak spakruky napísať o tom, ako byť krajšou, úspešnejšou, v šesťdesiatke vyzerať na tridsať, či ako bývať, kde cestovať – a bestseller je na svete. Pulty kníhkupectiev sú zaplnené, autori (väčšinou autorky) sa stávajú hviezdami a zapisujú sa do zlatého fondu slovenskej literatúry (na ako dlho?).

Legendárna herečka Milka ZIMKOVÁ tesne pred koncom svojej životnej púte poskytla posledný rozhovor práve Slovenským národným novinám.

● Nedotkla si sa divadelnej scény. Ako vnímaš postavenie divadelníctva?

Keď som začínala so svojím Divadlom jedného herca, netušila som, čo všetko sa na tej mojej sladkobôľnej púti pomení. Prešla som so svojimi divadielkami celé Slovensko, spoznala som mnohé mestá a v nich kultúrne domy postavené za socializmu. Nie všade architektonicky vydarené, sem-tam megalomanské, ale boli a niečo sa v nich prospešné dialo. Dnes mnohé zívajú prázdnotou pre nedostatok financií na prevádzku alebo slúžia všetkému inému, len nie na kultúrne ciele. Sú z nich herne, disko sály a namiesto javísk barové pulty... O filme sa mi ťažko hovorí... Prežíva, či sa trochu aktivizuje...? Môj dedko, môj najvernejší kamarát, by povedal: „Miľečko moja, daco še popsulo...“

● A tvoje cestovateľské plány?

Nie som veľký cestovateľ. Na dovolenky nechodievam, ale vďaka môjmu Divadlu jedného herca a nejakým festivalom som predsa len prešla kus sveta. Videla som zaujímavé miesta. Boli aj menej lákavé, ale i pôvabné. Vždy som však využila najbližšiu možnosť, aby som bola doma. Pred rokmi, ako aj teraz. Napriek tomu, že v našej krajine je veľa toho, čo ma jeduje a z čoho je mi smutno. Nie je nijakým tajomstvom, že naši ľudia v porovnaní s inými, ktorí žijú za našimi hranicami, držia najmenej pospolu. Prečo by to malo byť ináč v ďalekom svete, keď doma sa medzi sebou ruveme ako šakaly? Možno to tak bolo vždy, ale v poslednom čase je tej zloby okolo nás toľko, že ju ťažko nevidieť. A, žiaľ, vidia to aj tí za našimi hranicami. Bránim sa tomu, no vychádza mi to tak, že čím väčšia sloboda, tým väčšia zloba. Sme akísi schizofrenickí. Na jednej strane národovci ako Kriváň a na strane druhej pre vlastné blaho sme schopní bez mihnutia oka zapredať aj to, čo by nám malo byť posvätné. Dačo sa „popsulo“, ako hovoril môj nebohý dedko.

Možno nejaký dobrý nestranný pozorovateľ z iného konca sveta by povedal, že sme samovražedný národ. A mal by, žiaľ, v mnohom pravdu. Napriek tomu by som nechcela žiť v inej krajine. Kde inde by som mala okolo seba toľko blízkych a milých ľudí, s ktorými sa môžem smiať i plakať. Narodili sme sa v tej istej krajine, hovoríme spoločnou rečou, obklopujú nás tie isté vrchy, cítime rovnakú vôňu našich nížin, spájajú nás tie isté rieky. V jednom kraji je to ešte len malý jarček a v ďalšom je to už jarčisko. A to nás dáva dohromady. Sme maličká krajina, ale máme v nej všetko (okrem mora). Nejedni sa k nám pchajú a my sa tak málo bránime, dokonca im odchyľujeme bránku do našej krásnej záhradky...

Chce sa mi veriť, že hektický čas pominie a budeme ďakovať Bohu za to, že keď rozsieval semienka vo vesmíre, to naše padlo práve na ten kúsok zeme, na ktorom žijeme.

●●●

A čo povedať na záver? Milka Zimková sa v našej umeleckej pospolitosti vnímala ako úspešná divadelná i filmová diva, vynikajúca protagonistka slovenskej a medzinárodnej monodrámy. Tak ju hodnotí JUDr. Anton Blaha, CSc., úspešný právnik, známy advokát, publicista, spisovateľ, zberateľ výtvarného umenia a filantrop. Aplaudujúce vystúpenia v Poľsku, v Česku, v Rusku, v Spojených štátoch amerických... Netreba dodať nič iné, len zvolať: bravó! Škoda, že natrvalo opustila slovenský umelecký svet.

Dielo Milky ZIMKOVEJ pretrvá

Bohuš BODACZ – Foto: Licentrum.sk

Milka ZIMKOVÁ sa narodila prvého augusta 1951 v Okružnej. Do základnej školy chodila v rodisku a v Kapušanoch, zmaturovala na gymnáziu v Prešove. V rokoch 1969 – 1974 študovala herectvo na Vysokej škole múzických umení v Bratislave. Po skončení štúdia rok pôsobila ako herečka v Divadle pre deti a mládež v Trnave. Od roka 1975 je v slobodnom povolaní a venuje sa divadelnému žánru monodrámy. Pre svoje vystúpenia si píše vlastné scenáre. Spolupracovala s filmom, televíziou a umeleckými agentúrami. Ako herečka účinkovala vo viacerých celovečerných filmoch.

Milku ZIMKOVÚ (uprostred) ako herečku preslávilo najmä účinkovanie vo filme Pásla kone na betóne, ku ktorému napísala aj scenár.

Šarišanka Milka Zimková vniesla svojím debutom Pásla kone na betóne (1980) do slovenskej literatúry, najmä do tej jej časti, kde dominujú ženské autorky, príjemný, osviežujúci vetrík. Z jej dvanástich poviedok zavanulo vzácnym korením – humorom. Nie bujarým, karnevalovým či nebodaj sileným, prehnane vulgárnym. Zimkovej humor je často skôr trpký, ľudsky chápajúci až nežný, ale aj ironický, presný, vždy vychádzajúci z poznania každodenného života. Života, ktorý si neberie ani servítku pred ústa, ani neberie na nikoho ohľady. Aspoň na Zimkovej ženy a dievčence isto nie.

Zimková vychádza z dôverného poznania východoslovenskej dediny, na podčiarknutie autenticity svojej výpovede neváhala dokonca zaradiť do svojich poviedok šarišské nárečie. Zimkovej debut však upúta aj zrelosťou umeleckej výpovede, jej hutnosťou a premyslenou skratkou. Sviežosťou, neskĺzavaním do banalít a sentimentálností ani v situáciách, ktoré na to priam zvádzajú (napríklad poviedka Žniva). Radšej dáva svoje ženy, svoje príbehy do neskrývaného súvisu i súladu s dianím, s dychom okolitej prírody.

Takmer všetky ženské postavy sú síce v Zimkovej podaní osamelé, ale znášajú svoj údel viac či menej trpne. Uspokojujú sa s málom, respektíve si nahovárajú či pociťujú šťastie aj tam, kde nie je alebo je ho stopovo málo. Ale Milke Zimkovej nejde vo svojich poviedkach o nijakú vzburu, o nijaké búchanie na feministické brnenie, rovnako jej nejde ani o moralizovanie, nebodaj poučovanie či vztyčovanie prstov. Otvára

MEMORIÁL

okná. S obdivuhodnou dávkou empatie a smutno-veselo otvára okná do bytia svojich ženských hrdiniek, ktoré kráčajú svojou cestou medzi mužmi trpezlivo, vždy prichystané dať seba a svoj život, dať život rodu, obetovať sa bez výhrad a bezvýhradne, ba podať ruku do raja...

No a čo (1986) – tak nazvala Milka Zimková svoju v poradí druhú knižku šiestich poviedok, v ktorej si zachováva optiku z debutu, no v oveľa väčšej miere zachytáva stret mesto – dedina, duel mešťanov a vidiečanov, kde „mešťanov“ vlastne zastupujú nedávni obyvatelia dedín. Všeobecne treba zdôrazniť, že vo veľkej väčšine prípadov Zimková volí odľahčený pohľad, a to aj tam, kde sa to môže skončiť tragicky, vyberá štipľavú šarištinu, výstižnú skratku. Zimková volí vtip, volí humor a bez nadsadzovania možno konštatovať, že medzi generačnými spolupútničkami je v tomto smere absolútna jednotka, v rámci slovenskej literatúry 20. storočia, v ktorej dominujú ženské postavy (a ich problémy), stojí Milka Zimková so svojím zmyslom pre humor (aj iným) hneď vedľa Zuzky Zgurišky.

Poetika Milky Zimkovej je ustálená, ohraničená, má svoje pravidlá, svoje grify, tône i slnečné stráne, vychodené chodníčky, neprekvapuje, ale ani nezaskočí, nedeprimuje, nerozladí, predovšetkým je ľudská, prístupná na ten jej osobitý spôsob: sladkobôľny, smutno-veselý, paprikovo štipľavý.

Pred sto rokmi založili Miestny odbor Matice slovenskej v Trnave

Príbeh národnej pamäti neprestáva

Zhovával sa Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

Sú výročia, ktoré si pripomíname z povinnosti, sú však aj také, ktoré sú vpečatené do dejín veľkými písmenami. Príbeh Matice slovenskej sa takto do histórie zapísal. Pred sto rokmi vznikol aj jej miestny odbor v Trnave, ktorý mal pätnásť predsedov a momentálne ho s trojročnou prestávkou od roka 1992 vedie Adriena HORVÁTHOVÁ.

Trnavčania si v tomto roku pripomínajú aj 210. výročie úmrtia Antona Bernoláka, ktorý sa aj zásluhou jej manžela, tiež matičiara, Petra Horvátha, ocitol po roku 1993 na slovenskej dvestokorunáčke.

● Sto rokov je výročie, ktoré si priam žiada bilanciu. Ako to vyzeralo v Trnave v roku 1923?

Po zastavení činnosti Matice v roku 1875 podmienky v čase maďarizácie neboli na rozvíjanie slovenského národného života priaznivé. Zlom nastal až po vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov, keď minister Vavro Šrobár podpísaním dekrétov od januára 1919 obnovil Maticu slovenskú. Ešte pred vznikom Miestneho odboru Matice slovenskej v Trnave zabezpečoval národné akcie v meste spolok Slovenská národná jednota.

NA SLOVÍČKO

● Ferko Urbánek sa stal prvým predsedom Miestneho odboru Matice slovenskej v Trnave. Okrem iného vydal tiež zbierku veršov pre deti a piesňových textov spolu s partitúrou skladateľa Mikuláša Schneidra-Trnavského a bol aj majiteľom známej trnavskej tlačiarne. Prečo už v tom roku abdikoval?

Jeho práca mimo Matice ho vyčerpávala, ale za svoju prácu si zaslúži uznanie. Nahradil ho Dr. Pavol Žižka, ktorý sa stal v roku 1925 senátorom Národného zhromaždenia. On navrhol, aby sa Ferko Urbánek stal čestným predsedom miestneho odboru, čo bolo akceptované. Pavol Žižka sa zaslúžil aj o to, aby 19. októbra 1924 v Trnave matičiari odhalili sochu Milana Rastislava Štefánika z dielne významného slovenského sochára, Trnavčana Jána Koniarka.

Adriena HORVÁTHOVÁ je na čele trnavského MO MS tretí rok.

● Všetci politici v meste vítali aktivity Matice?

Ústretovosť v súčasnosti môžem ilustrovať na maličkosti – na skrinke, v ktorej informujeme o matičných aktivitách. Pred tridsiatimi rokmi sme s manželom bývali na Štefánikovej ulici, vedľa divadla, v ktorom sme mali aj svoj matičný priestor či už na agendu, alebo schôdze. Riešili sme, kam skrinku umiestniť. Vtedajší riaditeľ Spolku svätého Vojtecha Štefan Hanakovič súhlasil, aby sme mohli matičné informácie dávať do nevyužitého výkladu spolku. Asi desať rokov to tak šlo, dokonca aj po tom, čo sa stal riaditeľom Vendelín Pleva, ktorý nám veľmi vychádzal v ústrety. Neskôr pracovníci spolku dali prednosť ekonomickým výhodám a vo výklade sa objavili reklamy na FIT centrá. Ale mali sme tri staré divadelné skrinky, ktoré nám venoval riaditeľ divadla už zosnulý Emil Nedieľka. Zásluhou nášho člena, už tiež zosnulého, Jozefa Bartakoviča sme ich dali natrieť a vďaka pochopeniu majiteľa veľkého rožného domu na Hlavnej a Trhovej ulici pána Hajacha sme ich umiestnili na múriku na Trhovej ulici. No, priznávam, neboli najlepšie, zatekalo do nich. Vtedy vznikla aktivita Za lepšiu Trnavu aktivistu, terajšieho primátora Petra Bročku. Vďaka ich kritike sme urobili nápravu skriniek, za čo je potrebné poďakovať vtedajšiemu pánu riaditeľovi divadla a nášmu matičiarovi Jankovi Šebákovi. A matičné skrinky sú tam a informujú o našich aktivitách dodnes. Vďaka primátorovi Petrovi Bročkovi sa náš miestny odbor môže bez nároku na nájomné stretávať raz do mesiaca na radnici, ba dokonca môže mať aj svoje výročné stretnutia v zasadačke.

● Na ktoré matičné aktivity ste hrdá?

Bolo ich viac. Spomeniem aspoň niektoré. V minulosti sme napríklad v roku 2011 zrealizovali obnovu reliéfu Štefana Moysesa. V roku 1998 sme osadili na SSV pamätnú tabuľu otcovi slovenského národa Andrejovi Hlinkovi pri príležitosti šesťdesiateho výročia jeho úmrtia. Autorom pamätnej tabule bol maestro William Schiffer, náš čestný člen. V roku 2002 pri 210. výročí založenia Slovenského učeného tovarišstva sme vzkriesili Literárny klub Bernolák a celoslovenskú literárnu súťaž o Cenu Slovenského učeného tovarišstva. Pripravili sme dvadsaťdva ročníkov súťaže, na ktorých sa zúčastnili záujemcovia nielen zo Slovenska, ale i Slováci z celého sveta. No a potom knižnica v Trnave začala robiť vlastnú celoslovenskú literárnu súťaž... Obľúbené bolo a aj je podujatie Nočné verše promenád. Raz za mnou prišiel básnik Teodor Križka, dlhoročný predseda literárnej súťaže O cenu Slovenského učeného tovarištva, a vraví mi: „Boli u mňa na chalupe náš priateľ medailér William Schiffer a výtvarník Roman Krč-Krell a zostali sme v záhrade až do tmy. Vtedy nás napadla myšlienka: ‚Neurobíme nočné čítanie poézie?‘ Mne ihneď naskočilo prvé dvojveršie nášho obľúbeného básnika Viliama Turčányho s veršami ‚Mám svoje mesto rád, s tým vencom promenád‘“. A názov podujatia bol na svete. Pätnásteho júla 2023 pripravujeme už XVIII. ročník.

● Matica sa borí s generačnou obmenou členov. Ako vidíte perspektívu tejto ustanovizne?

Matica musí prežiť, hoci ani jej súčasná cesta nie je taká priamočiara, ako by mala byť. Tak ako rastliny potrebujú svoje korene, aj Slovensko sa potrebuje oprieť o svoje národné povedomie, aby malo odkiaľ čerpať svoju silu na prežitie. Miestny odbor má v tejto chvíli šesťdesiat členov, ale pri každej slávnostnej príležitosti prijímame dvoch či troch nových. Aj pri stom výročí sme na slávnostnom zhromaždení prijali dvoch nových členov . Darí sa nám oslovovať najmä strednú generáciu. Netreba sa ani čudovať, keď v školách dnes mládež nevedú k národnému povedomiu a pravdivej histórii Slovenska, tak potom nemajú ani informácie o význame Matice.

Matičiari v Rimavskej Sobote odhalili bustu Vladimíra Clementisa

Politik v Aleji národných dejateľov

Pavol HRON – Foto: Jozef PAULENKA

V Aleji národných dejateľov na Námestí Štefana Daxnera v Rimavskej Sobote hneď pri buste Vladimíra Mináča odhalili v minulých dňoch bustu zakladateľskej osobnosti slovenskej diplomacie Dr. Vladimíra Clementisa, ktorej autorom je akad. sochár Milan Ormandík. Pri tejto príležitosti uviedli aj knihu Clementis & Mináč: vlastenci alebo „buržoázni nacionalisti“? od matičných autorov, ktorá približuje osudy týchto dvoch významných osobností slovenských kultúrnych a politických dejín.

Na úvod podujatia sa prítomným prihovorili operný spevák Ivan Ožvát, Jaroslava Lajgútová (MO MS v Rimavskej Sobote), predseda Matice slovenskej Marián Gešper, primátor mesta a poslanec NR SR Jozef Šimko, poslanec NR SR a predseda strany SMER – SSD Robert Fico. Pred odhalením busty si diváci pozreli experimentálnu divadelnú inscenáciu o Vladimírovi Clementisovi. Jej súčasťou boli aj verše Miroslava Válka, Ladislava Novomeského, Vojtecha Mihálika a historicko-kulturologické texty Mariána Gešpera a pracovníka SLÚ MS Lukáša Perného. Predstavenie sprevádzali viacerí rečníci, recitátori či divadelní ochotníci – Ľubica Varjuová, Marianna Resutíková, Erika Králová, Karol Hruška, Július Karas či Jarka Lajgútová, ktorá pracovala na príprave programu. Inscenáciu o živote a osude Vladimíra Clementisa obohatil aj hlas Samuela Gárfika, člena Divadla J. Záborského v Prešove.

Predstavitelia Matice slovenskej na čele s predsedom M. Gešperom a prededom samosprávy mesta Rimavská Sobota pri slávnostnom akte.

■ POLITIKOVE POSTOJE

Primátor Rimavskej Soboty Jozef Šimko vo vystúpení zdôraznil potrebu nadväzovania na národné a sociálne piliere politiky, ktorú projektoval aj Dr. Vladimír Clementis. Predseda Matice slovenskej Marián Gešper o Clementisovi povedal, „že patril k Slovákom, ktorí bojovne prebíjali moderné myšlienky v štátotvornej ceste slovenského národa. Bránil slovenské požiadavky v ľavicových dobových súvislostiach a usiloval sa presadiť pre Slovákov to najlepšie. Zdôraznil, že spolu so Štefánikom a s Vladimírom Hurbanom patrí medzi tri zakladateľské postavy slovenskej diplomacie.

■ ZÁMERNÉ TICHO

Dielo V. Clementisa bolo čiastočne rehabilitované v roku 1963, 1968, ale aj v sedemdesiatych rokoch. V deväťdesiatych rokoch bolo zaznávané a teraz umlčiavané. O Clementisovi sa nehovorí, pritom si to nezaslúži. Obetoval tomuto národu to najvzácnejšie, obetoval tomuto národu vlastný život...

Bol tiež aktívny člen Matice slovenskej. Aj na to sa zabúda. V mladosti, keď bol búrlivák, ako presvedčením ľavičiar kritizoval našu ustanovizeň, ale potom prirodzene tak ako jeho predkovia prišiel do matičných radov a bol aktívnym členom Výboru Matice slovenskej a presadzoval slovenskú vec aj v slovenskej diplomacii, najmä po druhej svetovej vojne, keď sa mali trvalo usporiadať slovensko-maďarské vzťahy. Urobil to tak, že slovenské hranice a ďalšie iné medzinárodné súvislosti a rovnoprávne postavenie slovenského národa sú spojené s jeho konaním a rozhodnutiami. Možno aj toto národné presvedčenie a matičiarstvo mu nepomohli v päťdesiatych rokoch. Útok na Clementisa bol paralelný s útokom na Maticu slovenskú. Len rok pred zatknutím a odsúdením Clementisa bola Matica okliešťená, zákonom jej zobrali vedu, ľudovýchovu a zbavili ju aj jej členskej základne. Zachránili sme sa len ako knihovedný ústav. Clementis pokiaľ mohol, bránil túto ustanovizeň, bohužiaľ, ďalšie udalosti ho prevalcovali,“ dodal predseda MS.

■ KVÁDER SEBAVEDOMIA

Na slávnostnom akte v Rimavskej Sobote sa zúčastnil aj dvojnásobný premiér SR a predseda strany SMER – SSD Robert Fico, ktorý zopakoval svoj výrok z roka 2007, že úcta ku Clementisovi a jeho portrét je kvádrom do katedrály slovenského sebavedomia. Clementisa považuje za vlastenca, ktorý chcel po roku 1945 vybudovať silný suverénny národný štát.

Súčasťou podujatia bola aj prezentácia knihy Clementis & Mináč: vlastenci alebo „buržoázni nacionalisti“?, ktorej zostavovateľmi sú Marián Gešper a Lukáš Perný. Marián Gešper zdôraznil, že Matica knihu vydala aj v ťažkých ekonomických podmienkach a aspoň v skromnom náklade, no želá si, aby raz kniha mohla vyjsť v tisícovom náklade.

Lukáš Perný poďakoval všetkým spoluautorom knihy, zdôraznil, že v nej figurujú skutočne významné osobnosti slovenskej vedy a literatúry. Vyjadril tiež súhlas s predrečníkmi, že aj v súčasnosti prebieha cenzúra a pokus o vymazávanie slovenských osobností z dejín. Vyzdvihol Clementisa a Mináča ako dve monumentálne osobnosti slovenskej kultúry, literatúry a politiky, ktoré si zaslúžia spoločenské uznanie, aké im právom prináleží.

GLOSA

Výtvarníci v Matici

Aj keď sa v bratislavskom Dome Matice slovenskej na Grösslingovej ulici v minulosti už uskutočnili pokusy oživiť jeho interiér umeleckou produkciou, po dvoch či troch autorských výstavách ochota organizovať takéto podujatia narazila na všelijaké prekážky a najmä na neprajné kovidové roky. Predposledný májový deň sa však predsa len vďaka mladým dynamickým organizátorom a skúsenému kurátorovi a predsedovi Výtvarného odboru MS Dr. Ladislavovi Skrakovi podarilo na jeho pôde pripraviť prvé multižánrové podujatie a spojiť v jeden deň a na jednom mieste do kultivovaného celku prezentáciu literátov, hudobníkov aj výtvarníkov, aby spoločne nadviazali kontakty a vytvorili niečo jedinečné.

Úvodnú literárnu časť otvorili dve slovenské spisovateľky – oceňované perspektívne literátky Lidka Žaková a Silvia Hlavová, pričom podujatie uviedol nový riaditeľ D MS v Bratislave Ján Kšiňan. Druhú časť tvorila hudba a výtvarné umenie. Opätovne zahrala Lidka Žaková vlastné autorské skladby a po jej vystúpení prehovorili L. Skrak a spoluorganizátor podujatia L. Perný s cieľom pripomenúť, ako celé podujatie vzniklo so zámerom vytvoriť galériu Matice slovenskej... Túto víziu priniesol profesor Jozef Leikert, ktorý na nitrianskej UKF manažoval Galériu na schodoch. Podobný koncept, teda využitie pôvodne „negalerijných“ priestorov na vytvorenie galérie, sa nanovo aplikoval aj v sídle bratislavského D MS.

Doktor Skrak, ktorý je tiež predstaviteľ Klubu výtvarníkov a výtvarných teoretikov, pripomenul v príhovore na vernisáži doterajšie výrazné úspechy Výtvarného odboru Matice slovenskej a predstavil výtvarných klasikov, ktorí pre tento odbor odovzdali svoje diela. Tiež predostrel vizitky aktuálne vystavujúcich autorov v premiérovom vydaní konceptu Matiční výtvarníci – Tibor Bártfay, Mária Medvecká, Ján Kulich, Alexander Vika, Zuzana Hložníková, Ľubomír Zelina, Slavomír Brezina, Stanislav Harangozó, Emil Semanco, Veronika Ursínyová, Martina Bégerová, Veronika Rusnáková, Martina Kvašňovská, Josef Šarman, Jana Koštiaľová, Milan Medúz, Mária, Molčanová, Orest Dubay ml., Ruth Dubayová, Jana Cvetanovová, , Mária Štrompach, Andrej Šoka, Vierka Ráčková, Brigita Lehoťanová, Michal Vasiľko Kele...

Vystavené artefakty sú žánrovo i tematicky rôznorodé – od abstrakcií, duchovnej maľby cez realizmus až po konštruktivizmus, sklárske umenie, fotografie mesta či národno-tematické obrazy alebo busty. Po slávnostnom otvorení „matičného laboratória“ nasledovalo pohostenie a voľná diskusia medzi umelcami a návštevníkmi.

(se)

Martin ČULEN sa oddal národnobuditeľskej a pedagogickej činnosti

Charizmatický kňaz so srdcom pedagóga

Text a foto: Jaroslav DUREC

Obdobie 19. storočia v slovenských dejinách je naplnené niekoľkými dôležitými charakteristikami – od revolučných udalostí cez národnobuditeľské aktivity až po stupňujúcu maďarizáciu. Neodmysliteľne toto všetko malo zásadný dosah na politicko-spoločenský život Slovákov, ale aj ostatných nemaďarských národností, ktoré žili na území vtedajšieho Uhorska v rámci habsburskej monarchie. Podstatnou súčasťou kontextu doby boli aktéri, ktorí aktívne zasahovali do spoločenského diania. Jedným z takýchto aktérov bol tiež slovenský katolícky kňaz, národný buditeľ a pedagóg Martin ČULEN.

Martin ČULEN na každom pôsobisku preukazoval vysokú intelektovú disponovanosť a neochvejné národné presvedčenie, ktorým strhával mládež.

Svedectvo o jeho životnom príbehu a diele nám neponúkajú ani tak zachované historické pramene z písomnej pozostalosti ako skôr jeho v historickej pamäti uchovávané charizmatické osobnostné vlastnosti – neúnavnosť, pracovitosť, prísnosť, ale rovnako aj vľúdnosť, porozumenie, priateľskosť a láskyplnosť, ktoré mu pomáhali dosahovať úspechy v pedagogickej, v národnobuditeľskej, ale aj v kňazskej oblasti s cieľom povzniesť vzdelanostnú úroveň slovenského obyvateľstva.

Životný príbeh Martina Čulena sa začal písať 31. mája 1823 v rodine Štefana Čulena a matky Kataríny, rod. Hladíkovej. Napriek tomu, že otec nebol bohatý gazda, ale len chudobnejší maloroľník, bol na svoju dobu národne uvedomelým Slovákom. Usilovnou pracovitosťou umožnil trom synom – Michalovi, Martinovi a Štefanovi –, aby boli prvými vysokoškolsky vzdelanými osobami v rodnej obci Brodské.

■ ŠKOLA ZÁKLAD ŽIVOTA

Ďalšie životné cesty Martina Čulena len nasvedčujú, ako veľmi si osvojil tieto pozitívne otcove osobnostné stránky. To sa nesporne prejavilo už po nástupe do miestnej ľudovej školy, ktorú navštevoval v rokoch 1830 – 1836. Vyučovanie prebiehalo len v zimných mesiacoch, pretože všetci práceschopní museli pomáhať pri sezónnych poľnohospodárskych prácach. Navštevovanie jednotriednej ľudovej školy s nedostatkom stolov a stoličiek bolo pre Martina Čulena prvou ťažkou skúškou. Vďaka príkladnej usilovnosti a svedomitosti sa stal najlepším žiakom v triede. Samozrejme, že to neušlo pozornosti učiteľa, ktorý odporučil otcovi poslať syna na vyššie štúdiá. V roku 1836 začal Martin Čulen stredoškolské gymnaziálne štúdium. Spočiatku navštevoval gymnázium v Skalici, ale po štyroch rokoch v roku 1840 odišiel študovať do Trnavy a o krátky čas do Bratislavy. Počas bratislavského pobytu sa dostal do kontaktu so štúrovcami, ktorí ho oboznámili so svojou formujúcou sa národnobuditeľskou koncepciou o potrebe zapojenia všetkých dostupných síl na prospech národného prebudenia. Martin Čulen sa pravdepodobne oboznámil s kultúrnymi aktivitami slovenských študentov na bratislavskom evanjelickom lýceu, pretože neskôr podobne organizačne postupoval v rámci štúdia na Pázmaneu vo Viedni. V roku 1843 odišiel do Ostrihomu, kde zavŕšil gymnaziálne štúdium maturitou.

Pred rodným domom Martina ČULENA pripravila samospráva Brodského aj s účasťou matičiarov spomienkové podujatie na svojho rodáka pri príležitosti jeho 200. výročia narodenia.

■ POBYT V PÁZMANEU

V tom čase pre chudobných študentov jedinou možnosťou, ako získať vysokoškolské vzdelanie, bolo rozhodnúť sa pre kňazské povolanie. O jeho budúcom kňazskom povolaní s akcentom na pedagogickú a ľudovýchovnú činnosť mohol tiež rozhodnúť aj vplyv štúrovcov. Filozofické štúdiá absolvoval v Trnave a odtiaľ v školskom roku 1845/1846 odišiel študovať teológiu do Viedne. Pázmaneum (založené v roku 1623 ostrihomským arcibiskupom Petrom Pázmaňom) ako rímskokatolícky seminár bolo určené pre seminaristov z Uhorska, najmä pre Slovákov. Martin Čulen krátko po svojom príchode začal organizovať Slovenský čitateľský spolok a slovanskú knižnicu. Čoskoro obe tieto kultúrne ustanovizne začali prinášať bohaté ovocie. Ich činnosť presiahla múry Pázmanea a pomáhala utvárať kontakty medzi Slovákmi žijúcimi vo Viedni, ale aj medzi širšou slovanskou inteligenciou. Mimoriadne dobré vzťahy mal so Srbom Vukom Karadžičom, ktorý dokonca daroval svoju vlastnú súkromnú knižnicu Slovenskému čitateľskému spolku. Pod vplyvom týchto faktorov nastávajúce revolučné roky 1848 – 1849 nezastihli Martina Čulena nepripraveného. Na druhej strane priama účasť Martina Čulena na bojoch v pražských uliciach po prerušení Slovanského zjazdu ho len utvrdili v domnienke, že podstatu národnobuditeľskej činnosti nevidel ani tak na bojovom poli so zbraňou v ruke ako skôr v drobnej pedagogickej a osvetovej činnosti. Po potlačení povstania v Prahe císárskymi jednotkami odišiel do Ostrihomu, kde ukončil teologické štúdiá a 13. decembra 1848 bol vysvätený za kňaza.

■ OD OLTÁRA KU KATEDRE

Ako kaplán potom pôsobil vo Veľkých Levároch a krátky čas pobudol v Majcichove. V roku 1851 nastúpil za dočasného profesora matematiky a fyziky na gymnázium do Banskej Bystrice, kde od roka 1849 badáme poslovenčovanie výučby zásluhou Dr. Jozefa Kozáčka a najmä biskupa Štefana Moysesa. Banskobystrické gymnázium sa tešilo všeobecnej obľube, o čom svedčí skutočnosť, že tu študovali žiaci Zvolenskej, Liptovskej, Oravskej, Trenčianskej a Turčianskej župy. Maďarský profesorský zbor postupne nahradili českí a slovenskí pedagógovia. Martin Čulen vyučoval matematiku vo všetkých triedach a fyziku v IV. triede gymnázia. Predchádzala ho povesť mimoriadne spoľahlivého a nadaného pedagóga, čo neušlo pozornosti ani ostatným členom profesorského zboru. Prenikavá záľuba v matematike vyvrcholila napísaním dvoch učebníc matematiky. Prvú pod názvom Aritmetika pro I. a II. třídu nižšího gymnásia vydal vo Viedni v roku 1854. Vyšla najskôr v nemčine a potom v slovakizovanej češtine. Za napísanie učebnice získal uznanie i finančnú odmenu dvesto zlatých. Oveľa väčšej odmeny sa mu dostalo ešte v roku 1853, keď získal štipendium viedenskej univerzity s možnosťou navštevovať fyzikálno-matematický seminár. Jeho absolvovanie bolo dôležitou podmienkou na získanie riadneho miesta gymnaziálneho profesora. Druhú učebnicu Počtoveda čili aritmetika pre I. II. a III. triedu nižšieho gymnázia, pre nižšie reálky a pre všeobecný život napísanú v slovenčine vydal v roku 1866. V oboch prípadoch mu bola predlohou učebnica matematiky od slovinského pedagóga Františka Močnika.

■ PEDAGOGICKÉ POSTOJE

Podstatu svojho pedagogického myslenia definoval Martin Čulen v predslove k druhej učebnici matematiky: ,,Lež počítanie nielen náš hmotný dobrobyt napomáha a zabezpečuje, ale i čulosť a činnosť ľudského ducha vzbudzuje. A práve tieto dve vznešené vlastnosti počítania pohnuly podpísaného k složeniu a uverejneniu diela tohoto, aby sa totižto ctené obecenstvo z neho naučilo spravne počítať a dľa spravného počítania opatrne jednať a gazdovať, potom ale ducha svojho k činnosti vzbudzovať." Podľa tohto Čulenovho citátu nielen humánne a spoločenské vedy zušľachťujú ducha človeka, ale podobne prírodné vedy môžu viesť k tomuto vznešenému cieľu. Martin Čulen jasne charakterizoval úzke prepojenie medzi pedagogikou (výučbou matematiky) a národnobuditeľskou činnosťou. Jeho mimoriadny záujem o vyučovací proces matematiky a tvorbu učebníc len dokazuje, že bol najmä didaktikom a metodikom výučby. Pôsobil na viacerých gymnáziách v Uhorsku, ale nie v pozícii bežného vyučujúceho. Martin Čulen zastával funkciu riaditeľa na gymnáziu v Bratislave, v Szatmáre, v Banskej Bystrici, v Levoči a v Kláštore pod Znievom. Najšťastnejšie roky pedagogického pôsobenia prežil na gymnáziu v Banskej Bystrici a v Kláštore pod Znievom.

■ OSTNE MAĎARIZÁCIE

Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1867 sa začalo náhle zmrákať nad národnými požiadavkami Slovákov. Svedčí o tom skutočnosť, že v tom samom roku banskobystrické gymnázium obvinili z panslavizmu. ,,Úspešné" vyšetrovanie spôsobilo, že pôvodný profesorský zbor z Čechov a zo Slovákov na čele s Martinom Čulenom nahradili maďarskými pedagógmi. Gymnázium nastúpilo cestu maďarizácie. Za vrcholné dielo Martina Čulena sa považuje katolícke gymnázium v Kláštore pod Znievom, ktoré bolo prvým reálnym gymnáziom v Uhorsku. Bol autorom učebného plánu, resp. jeho projektantom, v ktorom myslel najmä na to, aby gymnázium poskytlo kvalitné vzdelanie čo najširšiemu okruhu slovenskej mládeže. Ako riaditeľ patronátneho gymnázia a zároveň verný člen matičného výboru veľmi ťažko niesol len päťročnú existenciu reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom a zatvorenie ostatných patronátnych gymnázií a napokon aj Matice slovenskej – kultúrneho ovocia slovenského národa. Martin Čulen po zatvorení gymnázia v Kláštore pod Znievom prežil svoje posledné roky života v odľahlej dedine Čaka, kde ho vypudila vládnuca moc.

■ ZOSTAL NEPORAZENÝ!

Smútkom naplnený Martin Čulen sa však nepoddal, ale naďalej vyvíjal bohatú kňazskú a osvetovú činnosť, rozdával rady a povzbudzoval všetkých, ktorí to najviac potrebovali. Na fare v Čake zomrel 23. januára 1894. V tomto roku si pripomíname dvojsté výročie narodenia Martina Čulena. Nech je nám všetkým jeho odkaz života a diela cennou inšpiráciou.

V Brodskom si matičiari pripomenuli dvojsté výročie narodenia Martina ČULENA

Výrazná osobnosť prvého matičného výboru

Radoslav ŽGRADA – Foto: Peter SCHVANTNER

Martin ČULEN

Matica slovenská v spolupráci s predstaviteľmi samosprávy v Brodskom si pripomenula ďalšiu výraznú osobnosť národnobuditeľského i matičného života. V tejto prihraničnej na Záhorí, kde sa pred dvesto rokmi narodil, vzdali 27. mája hold spoluzakladateľovi našej národnej ustanovizne Martinovi ČULENOVI. Po štúdiách v Trnave a na viedenskom Pázmaneu pôsobil ako profesor na gymnáziách v Banskej Bystrici a Bratislave, ako riaditeľ v Satu Mare (Rumunsko) a v rovnakej funkcii opäť v Banskej Bystrici. V roku 1867 po obvinení z panslavizmu ho preložili do Levoče a o rok neskôr penzionovali. Martin Čulen však nezaháľal a pričinil sa o vznik slovenského gymnázia v Kláštore pod Znievom, zostavil jeho moderný učebný plán a počas existencie školy v rokoch 1869 – 1874 bol jej riaditeľom. Po násilnom zatvorení gymnázia pôsobil ako farár v Čake pri Leviciach, kde aj zomrel. Aktívne pracoval v slovenskom národnom hnutí a bol výraznou osobnosťou prvého tridsaťčlenného matičného výboru.

Slávnostné podujatie sa začalo bohoslužbou v Kostole sv. Antona Pustovníka. Po nej predstavitelia Matice slovenskej a miestnej obecnej samosprávy položili vence pod plaketu na rodnom dome národného buditeľa. Ďalší slávnostný program pokračoval v miestom kultúrnom dome. S príhovormi tu vystúpili predstavitelia z Kláštora pod Znievom, ktorých obec zviditeľnil práve M. Čulen, zástupca obce Čaka a spoluorganizátor spomienkovej udalosti starosta Brodského Vladimír Kocúr. Za Maticu slovenskú sa prihovoril jej správca Maroš Smolec a do širších historických súvislostí o pôsobení, živote a profesionálnom pedagogickom prínose Martina Čulena nás zasvätil svojím referátom pracovník SHÚ MS Jaroslav Durec. Podujatie bolo dôstojnou spomienkou na predstaviteľa silnej generácie národných buditeľov narodených v dvadsiatych rokoch 19. storočia.

Dominantou Brodského na Záhorí je Kostol sv. Antona Pustovníka, kde sa podujatie na poctu kňaza Martina začalo slávnostnou omšou.

Na podujatí predniesol hlavný referát matičný historik Jaroslav DUREC. Vedľa neho zástupca obce Čaka a správca Matice M. SMOLEC.

Od knihárskeho lisu k moderným rotačkám: Stopäťdesiat rokov polygrafie v Martine

Prienik za železnú oponu (1950 – 1989), IV. časť

Stanislav MUNTÁG – Foto: archív NEOGRAFIE, a. s.

Úspešný príbeh matičnej tlačiarne prerušil nástup komunistického režimu. Ako sme uviedli v predchádzajúcej časti nášho seriálu, Neografia v roku 1948 prešla pod nútenú národnú správu, v roku 1951 splynula s KÚS-om a od roka 1952 sa stala vedúcou zložkou národného podniku Severoslovenské tlačiarne so siedmimi filiálkami na Považí, od Liptovského Mikuláša až po Ilavu. V roku 1958 sa tento holding zlúčil s dovtedajšími Pohronskými tlačiarňami so sídlom v Banskej Bystrici a dostal nový názov Tlačiarne SNP. Zahŕňali zhruba tucet odštepných závodov na strednom Slovensku.

Až do roka 1953 pozostávala veľká časť výroby v Neografii z tlače kníh a časopisov pre Maticu slovenskú. V roku 1949 Neografia vstúpila do Hviezdoslavovej spoločnosti, ktorej založenie inicioval Ladislav Novomeský s cieľom zabezpečiť masové vydávanie a odbyt vybraných diel slovenskej krásnej literatúry. Diela Hviezdoslavovej knižnice vydávala spočiatku MS; koncom roka 1952 prešli do Slovenského vydavateľstva krásnej literatúry (od roka 1966 Tatran). Tlačila ich však poväčšine Neografia – v nákladoch päťdesiattisíc kusov, ba i väčších.

Areál Neografie s výškovou budovou, postavený na prelome 60. a 70. rokov

■ CEZ ARTIU NA ZÁPAD

Podstatný impulz na ďalší rozvoj prišiel v roku 1956 v spolupráci s PZO (podnik zahraničného obchodu) Artia Praha. Ivan Roll, dlhoročný popredný manažér Neografie a Tlačiarní SNP, opísal začiatky tejto spolupráce: „Artia – to bol predovšetkým JUDr. Vilém Šilar, jej riaditeľ. Prvé naše stretnutia pochádzajú z rokov 1955 – 1956, keď tento riaditeľ zháňal v Harmanci papier a zastavil sa v Martine. Na chvíľu, len tak, porozprávať sa. Našiel však kapacity, ktoré mu v budúcnosti veľmi dobre poslúžili... Prvý titul sme pre nich tlačili v roku 1955. Juj, nevydaril sa...“

Napriek prvotnému neúspechu zadala Artia do Neografie ďalšie dva tituly pre anglické vydavateľstvo Hamlyn. Dlhoročný generálny riaditeľ Neografie Alexander Lilge opísal prelomový moment v tejto spolupráci: „Na ďalší titul Wrestling, neviem či náhodou a či zámerne, dodali veľmi nekvalitné tlačové podklady. Prvé výtlačky boli katastrofálne. Obrázky zatiahnuté, nečitateľné. Vedúci prípravy tlače pán Vychodil zvolil postup niekoľkonásobných reexpozícií cez priezračný film a výsledky tlače boli lepšie ako vo vzorovej knihe.“

Spolupráca s Artiou sa utešene rozbehla a Neografia zanedlho tlačila pre renomované európske vydavateľstvá – anglické Hamlyn, Octopus, nadnárodný Bertelsmann, francúzsky Gründ, dánsky Lademann, taliansky Giunti, nemecké Kosmos, Xenos, Delphin a viaceré ďalšie západoeurópske vydavateľské domy.

■ NA ZÁPADNÝCH TRHOCH

Produkcia na západné trhy bola veľmi lukratívna, ale nie bez problémov. Vydavatelia tu mali vysoké požiadavky na termíny a kvalitu, Artia viac ráz Neografii hrozila prerušením spolupráce. Jeden taký kritický moment opísal Ivan Roll: „V októbri 1967 sme šli do Prahy na rokovanie so skupinou Hamlyn Group, ktorú zastupoval pán Jarvis. Bol to nepríjemný človek: sedel na stole, pokyvkával nohami a držal v ruke knihu Horses (Kone), ktorú sme pre nich vytlačili. Hovorí: ‚Táto kniha pôjde do mora. Takú knihu nemôžem prevziať!‘ ... Po dlhom rokovaní si dal Jarvis podmienku: vybral z kufra Atlas of the World roztrúsený tak, že len strany boli označené, a z toho bolo treba do konca decembra spraviť päťstostranovú knihu. Zaviazal som sa, že do 31. decembra bude kniha vo Veľkej Británii...“ Heroický výkon s prípravou a úspešnou tlačou náročnej publikácie v náklade päťdesiattisíc kusov v neuveriteľne krátkom čase bol napokon impulzom na ďalšie rozšírenie zahraničnej spolupráce. Takýchto momentov bolo v exportnej histórii Neografie mnoho. Jeden pamätný z druhej polovice sedemdesiatych rokov opísal Alexander Lilge: „Jednou zo zákaziek, ktoré nám priniesli mimoriadny úspech a úctu v zahraničí, bola kniha Rosen (Ruže) pre nemecké vydavateľstvo Delphin Verlag. V jedinečnej vzorovej knihe bola reprodukcia vytvorená veľmi starou technikou, tzv. tangírou, a knihárske ručné spracovanie technológiou lepenia strán na tzv. dutinky. Každá jedna strana a obrázky na nej boli vlastne originály. Kniha bola poistená na päťdesiattisíc mariek. Prvý pokus nafotiť obrázky z knihy na diapozitívy a z nich zhotoviť reprodukciu zlyhal. Ako teda ďalej, lebo čas expedície sa neúprosne skracoval? Jediná cesta k úspechu bola knihu po stránkach rozobrať a každú jednotlivo na skeneroch reprodukovať... Tejto úlohy sa perfektne zhostil pán Padúch, reštaurátor historických kníh zo SNK. Knihu bez akéhokoľvek poškodenia rozobral na jednotlivé strany a po zreprodukovaní opäť poskladal. Úspech zarezonoval vo vydavateľskej branži na knižnom veľtrhu vo Frankfurte nad Mohanom, realizovali sme asi štyri rečové mutácie a vydania vydarenej knihy sa niekoľkokrát opakovali.“

Strojmajstri J. Cíger a J. Kobida pri štvorfarebnom hárkovom stroji ROLAND ULTRA (1972)

Devízové zdroje z exportu umožňovali Neografii masívne investovať. Keď splnila predpísaný ročný plán devízových tržieb, príjmy nad stanovený plán mohla využiť na technologický rozvoj a nákup špičkových tlačových a knihárskych zariadení. Ďalej tak posilňovala svoju pozíciu v kvalite aj v produktivite práce.

■ NOVÝ AREÁL

V roku 1966 sa začal stavať nový areál firmy na druhej strane Škultétyho ulice na mieste, kde od roka 1872 stála budova KÚS-u. Takto sa symbolicky uzavrela storočnica polygrafickej produkcie v Martine – moderná a úspešná Neografia sa sťahovala do nového areálu na mieste, kde kedysi začínal svoju činnosť jej predchodca – KÚS. Zvyšok múrov KÚS-u ostal zachovaný a viditeľný v priestoroch nového závodu.

Stavba areálu a postupné sťahovanie doň trvali až do roka 1974. Víziou vedenia bolo naplniť nový závod modernými strojmi. Okrem štvorfarebných tlačových strojov priniesla začiatkom sedemdesiatych rokov veľký technologický skok investícia do vtedajšej novinky – skenerov. Odpadlo prácne ručné vyhotovovanie litografií na reprodukciu ilustrácií a mnohonásobne sa zrýchlila príprava tlačových predlôh.

V roku 1969 predstavoval export Neografie 1,1 tisíca tony v sume okolo 16 miliónov Kčs a tvoril vyše dve tretiny celkového exportu kníh na Slovensku. V roku 1976 exportovala Neografia už približne 2,5 tisíca tony za takmer 46 miliónov Kčs.

Ani nástup skenerov nebol bez problémov. Ivan Roll spomínal: „Práve slovenskí výtvarníci sa postavili proti tomu, aby na ich prácu siahal stroj... Preto dal Rudo Moric (pozn.: v tom čase riaditeľ vydavateľstva Mladé letá, ktoré tlačilo obrazové publikácie v Neografii) zvolať našich knižných výtvarníkov... Odznela kopa narážok najmä od akad. mal. Vladimíra Machaja, ktorý argumentoval vecne, ale nepostrehol, že podnik na to nemá. Vytiahol som litografiu urobenú na skeneri v Londýne z jeho práce. Prezerá si ju, prezerá, nenašiel jedinú chybu... Nato vystúpil Albín Brunovský, už vtedy uznávaná výtvarnícka autorita, a vraví: ‚Dosť bolo; my musíme hľadieť aj na tlačiareň a na jej možnosti. Ak zaručujú kvalitu, akú nám tu predkladajú, môžeme byť len spokojní.‘ A seminár sa skončil....“

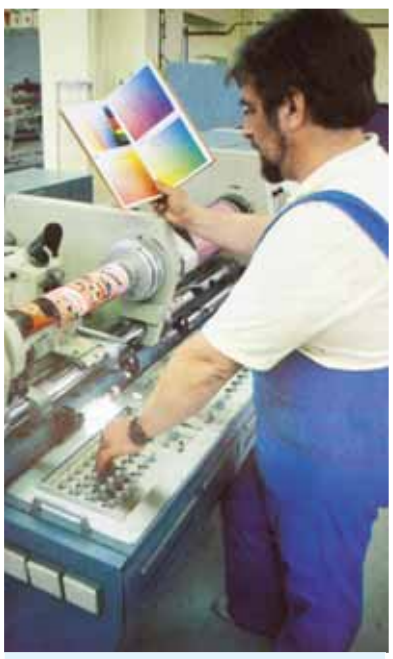

Výkonný skener DC 300 od firmy HELL (z druhej polovice 70. rokov)

■ KNIHY NA ROTAČKÁCH

Ďalší silný rastový impulz priniesli osemdesiate roky. Ing. Alexander Lilge takto opísal odvážny krok – tlačiť knihy na rotačkách: „Ani značne rozšírený park štvorfarebných tlačových strojov a knihárskych liniek nám už neumožňoval plne uspokojovať požiadavky zahraničných vydavateľstiev. V tom čase som viedol prevádzku ofsetu a na Inštitúte vzdelávania v Bratislave som spracoval záverečnú prácu na tému Využitie ofsetovej rotačnej techniky pre tlač obrazových publikácií v podmienkach tlačiarne Neografia. Práca presvedčila vedenie a v roku 1980 sme postavili prvú rotačku Marinnoni M 1000 A. Táto technika sa rýchlo uplatnila pri tlači vysokých nákladov... Výkony tlače oproti hárkovým strojom a obojstranná tlač zvýšili produktivitu práce viac ako trojnásobne. Len tak bolo možné vyhovieť požiadavkám francúzskeho vydavateľstva Gründ a uspieť v tendri vydavateľstva Lademann na tlač 130-tisícovej encyklopédie.“

Ani táto novinka neprešla bez ťažkostí. Vydavatelia si začali všímať a reklamovať jemné vlnenie papiera v knižných blokoch, problémy spôsoboval odpad spalín zo sušiaceho tunela, bolo treba hľadať stále nové invenčné riešenia na problémy, ktoré prudký technologický rozmach prinášal. Neografia si však s problémami poradila a ďalej investovala – tentoraz aj do informačných technológií, ktoré boli už v tom čase nevyhnutné na riadenie prudko rastúcej produkcie.

■ NOVÉ PRÍLEŽITOSTI

Novou príležitosťou bol export do krajín východného bloku, ktorý sa začal rozvíjať v spolupráci s bratislavským PZO Slovart. Dosluhujúca technika hĺbkotlače sa tu využila na tlač lexikónov a iných kníh až v 50-tisícových nákladoch. V období rokov 1981 – 1985 stúpol export do nesocialistických štátov o päťdesiat percent (v priemere každý rok o desať percent) a export do socialistických štátov až o tristo percent – medziročne v priemere o šesťdesiat percent! V roku 1988 tvoril export už takmer štyridsať percent z celkovej produkcie kníh v Neografii.

Knihy domácich vydavateľstiev tlačené v Neografii sa vďaka jej bohatým kontaktom so zahraničím dostávali aj do sveta, preberali a prekladali ich vydavateľstvá v cudzine. Alexander Lilge uvádza: „Jednou zo zákaziek, ktorou sme si otvorili dvere k ďalším vydavateľom, bola kniha Janko Gondášik a biela pani z vydavateľstva Mladé letá, ktorú ilustrovala Viera Bombová. Autorka akvarelov získala najvyššie ocenenie – zlatú medailu na knižnom veľtrhu v talianskej Bologni a Neografia uznanie za kvalitné vyhotovenie. Knihu potom vydával PZO Slovart v rôznych jazykových mutáciách, dokonca i v japončine.“

■ INOVAČNÉ PRVENSTVO

Prostredie VHJ Slovenská polygrafia a holdingu Tlačiarne SNP bolo pre exportne úspešnú Neografiu čoraz nevyhovujúcejšie. Vtedajší generálny riaditeľ TSNP Jozef Kysela preto vyvinul veľký tlak na osamostatnenie. Aj to sa podarilo. V roku 1988 sa martinský závod v rámci kombinátu TSNP vyčlenil ako národný podnik – prvý samostatný štátny podnik na Slovensku.

Neografii sa podarilo neuveriteľné – pod režimovou kuratelou, keď iné podniky strácali dych a konkurencieschopnosť, si udržala Hronského a Cincíkov odkaz, zostala lídrom inovácií a vypracovala sa na významného hráča v európskej polygrafii. Za roky 1950 – 1985 vzrástla jej produkcia približne dvanásťnásobne a rast ďalej pokračoval. Za tento podnikateľský zázrak vďačila firma svojmu najcennejšiemu kapitálu – ľuďom; generáciám kvalitných a motivovaných zamestnancov, ktorí sa dokázali stotožniť so spoločným cieľom – úspechom firmy. Hlavnými architektmi neografického úspechu boli kompetentní lídri, u ktorých sa jedinečne spojili osobnostné predpoklady a príležitosť vyrásť na svojom poste za mnohé roky, ba desaťročia, dokonale spoznať všetky zákutia polygrafickej brandže, nadviazať cenné osobné vzťahy s obchodnými partnermi a cizelovať svoje manažérske umenie do majstrovských podôb. Z viacerých sme spomenuli aspoň tri kľúčové osobnosti tohto obdobia – dlhoročného generálneho riaditeľa Tlačiarní SNP Jozefa Kyselu, jeho obchodno-výrobného námestníka Ivana Rolla a Kyselovho nástupcu Alexandra Lilgeho.

Po roku 1989, po páde komunistického režimu, sa začala nová, rozhodne nie ľahká etapa života Neografie. Ale o tom až nabudúce.

GLOSA

Amatérsky futbal má tiež svoje miesto na slnku. Stále je zdrojom talentov pre ten vrcholový, aj keď dnes ich skauti a tréneri hľadajú najmä v rôznych akadémiách a mládežníckych súťažiach. V každom prípade amatérske tímy dospelých v nižších súťažiach sú už tradičnou súčasťou nášho života v obciach a mestečkách. Majú nielen svojich priaznivcov, ale často i mecenášov a sponzorov.

Zaslúžený potlesk

Aj preto početnú futbalovú verejnosť už pred dvoma rokmi milo prekvapil zrod Prezidentského pohára, ktorý napriek svojmu vznešenému názvu je určený pre najúspešnejšie celky zo súťaží, ktoré riadia oblastné futbalové zväzy, teda pre účastníkov VI. líg. Premiérový ročník sa síce začal v sezóne 2019/2020, ale pre koronavírus sa nedohral. Ten druhý sa pre tú istú príčinu mohol začať až v lete minulého roka a vyvrcholil nedávno dôstojným finále na trávniku Národného tréningového centra v Poprade.

V druhom ročníku zápolilo tridsaťdva mužstiev, víťazov VI. líg. Dve boli z Bratislavy, osem zo západného a po jedenásť zo stredného a z východného Slovenska. Pri žrebovaní vzali do úvahy regionálny princíp a hralo sa podľa tých istých pravidiel, aké platia pre Fortuna ligu a Slovenský pohár (Slovnaft Cup).

Do semifinále sa prebojovalo kvarteto v zložení MOSAP Klasov, MFK Bytča, RENOP Liptovská Teplá a FK Dulová Ves. Pod Tatry však mohli pricestovať iba dve mužstvá z nich, konkrétne z okresného mesta Bytča (okolo 11 500 obyvateľov, s vyše 110-ročnou tradíciou organizovaného futbalu) a obce so sedemsto obyvateľmi Dulová Ves (okres Prešov). Podľa týchto údajov išlo teda o súboj Dávida s Goliášom. Vzájomný zápas v tomto prípade vyhral „Goliáš“ 4 : 1, aj keď priebeh stretnutia tomu nenasvedčoval. Dlho bolo nerozhodne 1 : 1, potom v priebehu troch minút padli dva góly a nakoniec Bytča pridala ešte jeden a o jej presvedčivom víťazstve bolo rozhodnuté. V oboch kolektívoch nastúpili hráči zvučných mien – za všetkých spomeňme Viktora Pečovského, 35-násobného reprezentanta SR, účastníka majstrovstiev Európy 2016 vo Francúzsku. Pečovský je zatiaľ jediný slovenský futbalista, ktorý so Žilinou získal majstrovský titul i národný pohár a teraz k nim pripojil i prvenstvo v Prezidentskom pohári! Hráči i tréner Dulovej Vsi však objektívne uznali, že súper bol skutočne lepší a zaslúžene mu získaná trofej patrí. Okrem nej aj finančná odmena vo výške päťtisíc eur, zdolaný finalista dostal o polovicu menej.

Finále sledovalo približne osemstopäťdesiat divákov, vstup bol zadarmo. Bolo ich toľko ako na niektorých zápasoch Fortuna ligy. Prezidentský pohár potvrdil svoju opodstatnenosť a jeho organizátori i účastníci si zaslúžia aspoň symbolický potlesk. Verme, že ten nasledujúci ročník bude ešte príťažlivejší a dôstojnejší.

Vladimír MEZENCEV

Načo organizátori pridávajú sedem rokov najstaršiemu európskemu maratónu?

Slávny košický beh si kalkulácie nezaslúži

Vladimír MEZENCEV – Foto: archív autora a Emil SEMANCO

S našimi vytrvalostnými bežeckými podujatiami je to mierne komplikované. Najstarší z nich Národný beh Devín – Bratislava sa zrodil už v roku 1921, ale v tomto roku sa bežal „iba“ jeho sedemdesiaty piaty ročník. Niektoré ročníky sa totiž vôbec neuskutočnili. Často pre nedostatok finančných prostriedkov a okrem toho nemusíme zdôrazňovať, že vojny športu vôbec neprajú, preto má tento slávny beh menej rokov, než by v skutočnosti mal mať.

Vek s dátumom narodenia však nesedí ani v prípade mladšieho, ale oveľa uznávanejšieho a známejšieho Medzinárodného maratónu mieru (MMM) v Košiciach. Aj na jeho histórii sa nepriaznivo podpísali vojnové roky. Mnohí zainteresovaní si to však prestali uvedomovať alebo dokonca úmyselne ignorujú skutočnosť. Ale čo už, aj to sa dnes v športe stáva.

■ SPOR O ROKY

Koľko rokov má teda jeden z najslávnejších maratónov na svete? Podľa „rodného listu“ by 28. októbra mal mať deväťdesiatdeväť, ale realita a štatistiky sú neúprosné: tie tvrdia, že posledný predvojnový štrnásty ročník bol v roku 1937 a nasledujúci až o osem rokov neskôr, teda v roku 1945. Potvrdzuje to aj významná publikácia Medzinárodný maratón mieru v Košiciach, ktorá vyšla v roku 1987 v solídnom náklade dvanásťtisíc výtlačkov.

Na nemilé prekvapenie mnohých z nás, najmä vlastenecky a národne orientovaných (nielen) Košičanov, terajší organizátori MMM z reklamných a jednoznačne komerčných dôvodov presadili, aby sa ako súčasť dejín podujatia zarátali aj tzv. vojnové maratóny v okupovaných Košiciach, čo sa rozhodne nemalo stať...

Ing. Vojtech Braun-Bukovský (1894 – 1963) prešiel počas svojho života niekoľkými profesiami. Bol stavebným inžinierom, podnikateľom, novinárom, ale najmä vynikajúcim organizátorom mnohých športových podujatí. V roku 1924 sa ako žurnalista zúčastnil na olympijských hrách v Paríži, kde ho zaujali mnohé športové odvetvia, ale i samotné disciplíny. Maratónsky beh až natoľko, že po návrate domov sa rozhodol takýto usporiadať aj v rodných Košiciach.

■ PRVÝ ŠTART

Dvadsiateho ôsmeho októbra 1924 sa postavilo na štart 42 195 metrov dlhej trate osem vytrvalcov, z nich sedem dobehlo do cieľa. Víťaz Košičan Karol Halla dosiahol na tie časy veľmi slušný výkon 3 : 01 : 35 hod. Podujatie sa uskutočnilo pod názvom I. slovenský maratónsky beh a oficiálne jeho organizátorom bol Východoslovensko-Podkarpatský okrsok Čs. atletickej amatérskej únie (ČSAAU). Vtedy sa Vojtechovi Braunovi-Bukovskému a jeho spolupracovníkom ani len nesnívalo o tom, že z tohto behu sa stane významný maratón, ktorého meno budú s úctou vyslovovať na všetkých kontinentoch.

O rok neskôr do názvu pribudol prívlastok „medzinárodný“ a už bez pridávania čísloviek sa – na rozdiel od trate behu – nič nemenilo. Trať premiérového ročníka z Turne nad Bodvou do Košíc sa už nikdy nezopakovala. Od roka 1926 – až na jednu výnimku – maratónci bežali z Košíc do obce Seňa a späť. Monotónnu trať po opustení mesta lemovali iba pusté polia, čo zrejme nepôsobilo pozitívne na bežcov. Okrem toho po obrátke v Seni takmer pravidelne čakal vytrvalcov boj nielen s kilometrami, ale i so severným vetrom. Všetko sa zmenilo až v roku 1989, keď sa MMM stal klasickým mestským maratónom...

■ PREDVOJNOVÉ ROČNÍKY

Nemožno nespomenúť, že tých predvojnových štrnásť ročníkov (1924 – 1937) sa vždy bežalo 28. októbra na počesť vzniku prvej Československej republiky. Nie vždy sa síce k nám Slovákom zachovala – prostredníctvom centrálnej vlády v Prahe – tak ako by mala, ale bola to vlasť našich predkov, ktorí najskôr bojovali za jej zrod a nakoniec za jej obnovenie na rovnoprávnych princípoch položili aj svoje životy. Jedno však bolo isté: maratón v Košiciach sa stal známy a uznávaný v celom atletickom svete. Jeho účastníkov, najmä zahraničných, doslova fascinovala perfektná organizácia podujatia, srdečnosť a pohostinnosť domácich a najmä obrovský záujem obyvateľov mesta a okolia. Nejeden víťaz tu po dobehnutí do cieľa konštatoval, že zaplnené ulice povzbudzujúcimi Košičanmi mu akoby dodali krídla, a tým aj nové sily, s ktorými dokázal zrýchliť tempo a vytrvať až do cieľa. Iní zase, ktorí bežali na chvoste roztiahnutého peletónu vytrvalcov, ešte ani po dobehnutí do cieľa nevedeli pochopiť, ako im doslova zaľahli uši po potlesku, ktorý ich sprevádzal v uliciach. S takým niečím sa dovtedy nestretli ani tí najskúsenejší atléti.

Tradíciu košického medzinárodného bežeckého podujatia výstižne symbolizuje aj socha maratónca od akademického sochára Arpáda RAČKA.

■ KRITÉRIÁ OKUPANTOV

Uznávané, ba dokonca obdivované postavenie slovenského medzinárodného maratónu sa usilovali, samozrejme po svojom, využiť aj okupanti z polofeudálneho Maďarska, ktorí obsadili Košice v novembri 1938 na základe tzv. Viedenskej arbitráže. Plánovaný pätnásty ročník sa teda neuskutočnil, ale o rok neskôr sa už podujali usporiadať tzv. Košický maratón. Štartovať na ňom však mohli iba bežci z Maďarska a ním obsadených území (Podkarpatská Rus, Rumunsko, Juhoslávia). V roku 1940 sa rozhodli presťahovať maratón z Košíc do Budapešti, ale hlavné mesto prípravu ani priebeh pretekov nezvládlo, a tak „veľkoryso“ dovolili podujatie uskutočňovať vo „svojich maďarských“ Košiciach. To znamená, že tzv. Košický maratón sa uskutočnil ešte v rokoch 1941 – 1944, od roka 1942 vždy v septembrovom termíne. Samozrejme, „otec“ tohto do roka 1937 podujatia medzinárodného významu, nemohol stáť na čele organizačného výboru. Predovšetkým preto, lebo obsadenie Košíc horthyovcami neprivítal s nadšením, skôr naopak, okrem toho jeho židovský pôvod mu neumožňoval zaujímať významnejšie spoločenské postavenie. Nakoniec bol rád, že si zachránil holý život. Funkciu hlavného organizátora prevzal v roku 1939 MUDr. Mihály Hernádi z Miškolca, ktorý sa v okupovanom meste stal hlavným mestským lekárom a komisárom Krajinského ústredia športu. Niektoré ročníky boli zároveň majstrovstvami Maďarska.

■ NOVÁ MARATÓNSKA ÉRA

V roku 1945 sa už tento beh oficiálne volal Maratón slobody a nadviazal na predvojnové číslovanie, bol teda pätnásty v poradí. Napriek všemožnému úsiliu i záujmu sa najmä pre dopravné problémy nepodarilo zabezpečiť zahraničných vytrvalcov, a preto až šestnásty ročník mohol dostať meno Medzinárodný maratón slobody. Od roka 1952 nesie názov Medzinárodný maratón mieru a nevzdal sa ho ani v roku 1968, keď po obsadení ČSSR vojskami Varšavskej zmluvy mohli na vtedy tridsiatom ôsmom ročníku zápoliť iba československí maratónci.

Ešte v päťdesiatych rokoch minulého storočia sa organizátori MMM na čele s Vojtechom Bukovským dohodli, že vojnové behy pod názvom v origináli Kassai maraton – Košický maratón sa do číselného poradia nebudú započítavať, a teda vôbec akceptovať. Znamená to, že tieto podujatia, ktoré mali podľa horthyovcov demonštrovať skutočnosť, že Košice sú trvalou súčasťou Maďarska, vôbec nenadväzovali na predvojnové Slovenské medzinárodné maratóny, uskutočňované na počesť vzniku Československej republiky.

Na veľké prekvapenie už pred rokom 1989 sa začali ozývať hlasy, ktoré si želali „vzkriesiť“ vojnové behy a nakoniec sa to aj podarilo v roku 2004. Ešte predošlý ročník mal poradové číslo sedemdesiattri, nasledujúci už bol osemdesiaty prvý! Mnohí priaznivci MMM pri počúvaní týchto „snaživcov“ iba nechápavo krútili hlavami. Áno, aj V. Braun-Bukovský sa podieľal na realizácii vojnových maratónov (čo iné mu zostávalo?), ale s jeho charizmou sa mu darilo otupovať vplyvy veľkomaďarskej šovinistickej politiky na šport na tzv. pripojených územiach južného a juhovýchodného Slovenska. Ako odporca tejto okupácie, navyše so židovským pôvodom, si však musel dobre uvedomovať, kde leží pomyselná červená čiara, ktorú nemôže v obave o vlastný život prekročiť.

■ JE NAJSTARŠÍ, ALE...

Košice neboli prvým a, samozrejme, ani posledným mestom, v ktorom zorganizovali maratónsky beh. Ten sa už stal súčasťou moderných olympijských hier. Premiéru teda mal na prvých OH 1896 v Aténach. Stal sa dokonca kráľovskou atletickou disciplínou a tradične predstavuje záverečnú súťažnú disciplínu najväčších športových sviatkov planéty.

Do roka 1924 vznikla takmer dvadsiatka maratónov rôznej dĺžky, konkrétne od tridsaťsedem do štyridsaťštyri kilometrov (Bari, Taliansko 1906). Tak ako vznikali, rovnako po niekoľkých rokoch zanikali alebo opäť sa v športových kalendároch objavili až po desaťročiach. Košice boli jedným zo symbolov stability a sedemročná nútená prestávka bola tá najkratšia spomedzi všetkých konkurentov. Okrem toho z takých objektívnych príčin, že tu všetky diskusie sú zbytočné. Áno, z pohľadu kontinuity východoslovenská metropola sa hrdí najstarším maratónom v Európe. Starší je len ten v Bostone (USA) – existuje od roka 1897.

Medzinárodný maratón mieru má tak čierne na bielom, konkrétne na certifikáte vydanom Medzinárodnou asociáciou maratónskych a cestných behov(AIMS), že môže používať prívlastok NAJSTARŠÍ V EURÓPE. Nemusíme zdôrazňovať, že z pohľadu marketingu a reklamy ide o významnú záležitosť. Ibaže tento primát by MMM dostal aj bez zbytočného a voči zakladateľovi nespravodlivého pridania siedmich ročníkov, pričom v roku 1938 sa dokonca neuskutočnil ani pochybný Košický maratón a v roku 1940 sa namiesto neho bežal Budapeštiansky. Teda, či sa to niekomu páči, alebo nie, MMM so svojimi všetkými legálnymi predchodcami bude mať v nedeľu 1. októbra 2023 „iba“ svoj deväťdesiaty tretí ročník. To, že AIMS sa nad vojnovými rokmi v Košiciach a na južnom Slovensku, kde vtedy hrozila dokonca genocída slovenského obyvateľstva, nezamýšľa, možno pochopiť z pohľadu japonských, portugalských, brazílskych či iných členov AIMS. Majú predsa dosť svojich problémov, a tým, čo sa dialo počas druhej svetovej vojny na anektovanom území malého Slovenska, sa nemusia zaoberať. To však, že blížiacu sa „storočnicu“ behu berú bez výhrad naše štátne inštitúcie ako Prezidentský palác či Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu, je predsa len na zamyslenie...

Každý ročník MMM prináša neobyčajne zaujímavé príbehy a osudy jeho účastníkov. Je ich toľko, že ani mimoriadne dvojčíslo SNN by nestačilo na aspoň ich stručné zverejnenie...

Storočnica autora návrhu súčasnej podoby slovenskej zástavy Františka FUGU

Mecén kultúrneho života v slovenskom exile

Zuzana PAVELCOVÁ – Foto: archív, Maroš SMOLEC

Gréckokatolícky kňaz a cirkevný hodnostár František FUGA, svojho času predseda Zahraničnej Matice slovenskej a autor návrhu súčasnej podoby slovenskej zástavy, sa narodil 9. júna 1923 v zemplínskej obci Vinné ako druhé dieťa v rodine obuvníka Emila Figu. Pokrstili ho menom Jozef v miestnom rímskokatolíckom Kostole sv. Anny. V rodisku nadobudol základné vzdelanie, potom študoval na gymnáziu v Michalovciach, kde zmaturoval 2. mája 1944. Teologické a filozofické štúdiá absolvoval v Bratislave, v Košiciach a neskôr v zahraničí, kam po komunistickom prevrate v Československu emigroval.

Po vysvätení za rímskokatolíckeho kňaza pôsobil ako kaplán v Taliansku, ale na žiadosť profesora Michala Lacka sa rozhodol, že bude pomáhať slovenským gréckokatolíkom v Kanade. Koncom februára v roku 1954 odišiel do Toronta, kde ho biskup Izidor Borecký poveril založiť gréckokatolícku farnosť pre veriacich Slovákov a Rusínov, pochádzajúcich prevažne z východného Slovenska, ktorí tu pracovali v miestnych hutách a chodili na omše do ukrajinských gréckokatolíckych a pravoslávnych chrámov. Fuga si postupne osvojil byzantský obrad a od 25. apríla 1954 začal rozvíjať slovenský gréckokatolícky život v Hamiltone, kde začal svoju národno-kultúrnu misiu. Za pomoci tridsiatich piatich slovenských rodín vybudoval pútnickú svätyňu a angažoval sa na výstavbe slovenského kostola i fary. V deň jeho štyridsiatych narodenín (9. júna 1963) biskup Borecký posvätil Fugom vybudovaný kostol – Chrám Uspenia Panny Márie Klokočovskej. V roku 1980 Mons. Františka Jozefa Fugu vymenovali za generálneho vikára Slovenského gréckokatolíckeho biskupstva sv. Cyrila a Metoda v Kanade so sídlom v Hamiltone.

Kňaz František FUGA ako prvý navrhol slovenskú štátnu vlajku.

■ V KRAJANSKOM HNUTÍ

Už v tomto čase sa angažoval v krajanskom hnutí a v halovom priestore pod kostolom usporadúval stretnutia Kanadskej Slovenskej ligy či festivaly slovenskej mládeže. Pod jeho vedením sa kanadský Hamilton premenil na slovenské náboženské a kultúrne centrum krajanského života v Kanade. Do slovenského kultúrneho diania zasahoval organizátorskou účasťou na podujatiach a publicistikou, prevažne nábožensky a kultúrne motivované články uverejňoval vo viacerých exilových novinách a časopisoch, ako boli Slovák v Amerike, Kanadský Slovák, Mária či Jednota. Venoval sa aj rozhlasovej publicistike, vystupoval v národnostných a náboženských reláciách na kanadských rádiových staniciach. V slovenskom vysielaní rozhlasu v Niagara Falls od roka 1962 mával päťminútové výstupy ako jeden z prvých Slovákov žijúcich v Kanade. To však bola iba predzvesť jeho vrcholných zásluh v rozvoji slovenskej otázky v Amerike.

■ REDAKČNÁ ANGAŽOVANOSŤ

Popri práci kňaza si dobre uvedomoval silu printových médií – časopisov, novín i kníh. Vedel, že by bolo nanajvýš vhodné, keby Slováci mali vlastný časopis i vydavateľstvo. Preto jedným z jeho najdôležitejších počinov bolo vybudovanie nakladateľstva v Hamiltone, v ktorom postupne začal tlačiť pohľadnice, kalendáre, časopisy i knihy. Sám publikácie pripravoval do tlače, redigoval, upravoval, sádzal, tlačil i expedoval. Takto vydal aj prvú modlitebnú slovenskú knihu Spas svoju dušu (1959). Azda najviac ho preslávilo vydanie monumen-

PROFIL

tálneho trojzväzkového diela Slovenská Otčina, do ktorého prispelo dvadsaťdeväť autorov na 1 652 stranách.

■ MATIČNÁ PRÁCA

Dobre rozbehnutú pronárodnú činnosť Mons. F. Fuga korunoval v marci 1974, keď sa stal tretím predsedom Zahraničnej Matice slovenskej (ďalej len ZMS), ktorú Slováci v exile a slobodnom svete založili na čele s Jozefom Cígerom Hronským, bývalým správcom Matice slovenskej v Martine, 30. augusta 1959 v Buenos Aires. Po smrti Hronského a druhého predsedu ZMS Stanislava Mečiara, bývalého tajomníka Matice slovenskej v Martine, sa od roka 1971 v Argentíne na jej predsednícku stoličku nenašiel ani jeden vhodný kandidát. Preto po mnohých úvahách sa sídlo ZMS prenieslo z Argentíny do Kanady a v roku 1974 sa na jej čelo sa postavil F. Fuga.

Počas predsedníctva sa zameral najmä na posilnenie matičného členstva. Organizoval mnohé podujatia, na ktoré pozýval známych krajanských kultúrnopolitických pracovníkov (Jozef M. Kirschbaum, Jozef Paučo, Jozef Parčan) a recitátorov (H. Langová, V. Krajčovič). Pod Fugovým vedením ZMS vykazovala širokú vydavateľskú a organizátorskú činnosť. Publikácie boli prevažne vydávané v anglickom jazyku, slúžili na podporu vlastenectva, ekumenického hnutia a myšlienky samostatnej slovenskej štátnosti.

Odborný seminár o Františkovi FUGOVI. Na počítači sú fotografie jeho rodičov z obce Vinné na východnom Slovensku.

V rokoch 1963 až 1985 vydala ZMS viacero titulov pozoruhodných vedeckých i beletristických kníh od Stanislava Mečiara, Jozefa Cígera Hronského, Štefana Polakoviča, Eugena Vesnina, Ernesta Žatka (J. E. Bor), Rudolfa Dilonga, Mikuláša Šprinca a iných významných krajanských spisovateľov a básnikov. Spoločne s rímskokatolíckym kňazom Imrichom Fuzym pomohli novej vlne emigrantov po auguste 1968. Slovákov finančne podporovali, pomáhali im s nájdením práce a ubytovania. V rokoch 1983 až 1984 bola Zahraničná MS uznaná štátom za slovensko-kanadskú organizáciu. Takto získala právo existencie aj po odchode vtedajšieho vedenia a mala právo dedenia, ak niekto pre ňu zanechá majetok.

■ PRÍBEH O ZÁSTAVE

S Františkom Fugom je neodmysliteľne spojený i príbeh dnešnej podoby slovenskej zástavy. Z potreby odlíšiť Slovákov od iných národov počas náboženských podujatí, najmä od Slovincov, Čechov a Rusov, sa Fuga rozhodol vytvoriť slovenskú zástavu. Ako prvý si dal zostaviť jej umelecký návrh renomovaným výtvarníkom Jozefom Jurajom Cincíkom – trikolóru so slovenským znakom uprostred – a následne ju dal schváliť. V stanovách ZMS bola po prvý raz zobrazená 13. októbra 1984. Stalo sa tak pri aktualizácii stanov ZMS, ktoré Fuga obnovoval spoločne s tajomníkom a budúcim predsedom ZMS Rudolfom Šandorfim. Zástavu spoločne zaviedli do zakladajúcich dokumentov obchodnej spoločnosti Matica Slovenska Abroad na registračnom súde v Kanade, pričom Fugov návrh zástavy odsúhlasil Conrad Swan, redaktor York Herald of Arms v Londýne.

Keďže Mons. František Jozef Fuga pracoval vo svojom vydavateľstve takmer neprestajne, zo zdraviu nebezpečných olovnatých výparov a chemikálií dostal rakovinu hrdla i vnútorných orgánov. Deviateho novembra 1987 vo veku šesťdesiatštyri rokov umrel. Je pochovaný v kanadskom Hamiltone.

Po páde komunistického režimu sa v roku 1994 uskutočnila konferencia, kde bol predstavený jeho život i dielo za účasti významných činovníkov, umelcov i rodiny. Na pamiatku predsedu ZMS krajanského cirkevného a kultúrneho dejateľa F. J. Fugu v jeho rodisku 17. júna 1994 odhalili pamätnú bustu a v roku 1977 na Základnej škole vo Vinnom vznikla pamätná izba tejto významnej slovenskej osobnosti. Aktuálne trvalú pamiatku Mons. F. Fugu udržiavajú najmä vinianski matičiari. V roku 2022 Matica slovenská v spolupráci s obcou Vinné uskutočnila digitalizáciu časti jeho archívnej pozostalosti, v roku 2023 mu plánuje odhaliť bustu v Aleji národných dejateľov v Parku sv. Cyrila a Metoda na nádvorí svojej sídelnej budovy v Martine, pripravuje biografický videodokument a usporiada vedecký seminár.

Galantský festival Kantiléna 2023 vyhral domáci Adrian Fahn

Krstný syn kráča v stopách veľkého vzoru

Peter SCHVANTNER – Foto: Ondrej HRONEC

Rok s dvadsaťtrojkou na konci priniesol už symbolicky dvadsiaty tretí ročník Kantilény Karola Duchoňa – spomienkového festivalového večera na legendu slovenskej populárnej hudby. Podujatie sa konalo v piatok 26. mája 2023 v divadelnej sále Mestského kultúrneho strediska v Galante.

Neskromne treba podotknúť, že Kantiléna pravidelne patrí k vrcholom kultúrneho života v tomto meste, kde sa nezabudnuteľná hviezda našej populárnej piesne narodila. Je to tiež najmä vďaka samotnému rodákovi z Galanty Karolovi Duchoňovi, na ktorého tvorbu a odkaz sa spomína práve počas Kantilény.

■ ODUŠEVNENÍ PRIAZNIVCI

Na podujatí bol prítomný aj primátor mesta Peter Kolek, veľký podporovateľ a v minulosti spoluorganizátor Kantilény. Na Kantilénu opäť zavítala dcéra Karola Duchoňa Danka Duchoňová s mamou a manželkou Karola Duchoňa Elenou Duchoňovou a s ďalšou rodinou. Nechýbal zakladateľ podujatia Peter Fahn. Večerom sprevádzal opäť Martin Jurčo. Formát kantilénového večera bol tradičný. V prvom súťažnom kole speváci vystupujú s jednou piesňou od Karola Duchoňa a druhé kolo patrí piesňam podľa ich vlastného výberu. Interpretov opäť sprevádzal vynikajúci orchester Taste of Brass. V prvom súťažnom kole sa postupne predstavili

FOTORIPORT

Zuzana Šťastná s piesňou Zvony pre šťastie a Ľudovít Kotlár interpretoval pieseň Cítim. Už zľudovenú pieseň V dolinách si vybrala Zuzana Hollosi a rovnako známu pieseň S úsmevom divákom zaspieval Dávid Bílek. Michaela Trokanová prišla na pódium s Duchoňovým hitom Smútok krásnych dievčat, domáci reprezentant Adrian Fahn sa predstavil s piesňou Šedý kufrík rozchodov a súťažné kolo uzavrela Kristína Vančová so šlágrom Hrám...

Atmosféra galantského festivalu

Skvelý orchester Taste of Brass

Hviezda festivalu Eva MÁZIKOVÁ

Víťaz Kantilény Adrian FAHN

Po prvom súťažnom kole dostala priestor hostka večera Eva Máziková. S Karolom Duchoňom vyrastali, chodili do školy, ale aj istý čas spolu vystupovali. Divákom priniesla obrovské množstvo energie, ktorou si podmanila celú vypredanú sálu. Zaspievala niektoré hity Karola Duchoňa, ale aj viaceré svoje. Jej energické vystúpenie, počas ktorého sa porozprávala aj s publikom, patrilo k vrcholom večera. Po jej strhujúcom vystúpení v prestávke diváci hlasovali za svojho favorita.

■ DOMÁCI FAVORIT

V druhom kole zazneli známe piesne zo sedemdesiatych a osemdesiatych rokov minulého storočia, ktoré vtiahli divákov priamo do tých čias. Nasledovalo vyhlasovanie víťaza. Ešte predtým však tajomník MS Peter Schvantner odovzdal cenu Kantilény aj hostke večera Eve Mázikovej. Vzápätí vzdal vďaku i Anne Pilárikovej a Jánovi Pilárikovi, zakladateľom Kantilény, ktorí nás navždy opustili v októbri minulého roka. Favoritom divákov sa stal rodák z Galanty a krstný syn samotného Karola Duchoňa Adrian Fahn, ktorý súťažil s piesňou Šedý kufrík rozchodov.

Na záver sa treba poďakovať spoluorganizátorom podujatia, bez ktorých by Kantiléna neprebehla tak úspešne, ako prebehla – mestu Galanta, Mestskému kultúrnemu stredisku Galanta a Trnavskému samosprávnemu kraju. Kantiléna 2023 je teda úspešne za nami a my sa už tešíme na dvadsiaty štvrtý ročník v roku 2024.

Matica slovenská spoluorganizovala úspešný program Slovesnej jari

Spomienka na Memorandum národa slovenského

Jana ŽUMÁROVÁ – Foto: MS

Najstarší literárny festival na Slovensku Slovesná jar sa konal v Martine aj tento rok od 6. do 8. júna 2023. Bol to v poradí už jeho päťdesiaty siedmy ročník. Z verejných zdrojov podujatie podporili Fond na podporu umenia a Mesto Martin. Hlavní organizátori Matica slovenská a Spolok slovenských spisovateľov v spolupráci s Mestom Martin, Turčianskou knižnicou, Gymnáziom Viliama Paulinyho-Tótha, Kultúrnou scénou, so Živenou – spolkom slovenských žien, s Radou národnej kultúry v Martine a Mestom Vrútky aj tento rok pripravili pre širokú verejnosť rôznorodý program.

Matica slovenská v rámci širšieho programu organizačne pripravila program na 7. jún, keď si pripomíname pamätný deň Slovenskej republiky na výročie Memoranda národa slovenského.

■ **VÝSTAVA**

Program tohto dňa literárneho maratónu sa niesol prevažne v réžii jubilujúcej 160-ročnej kontinuálne najstaršej slovenskej kultúrnej, národnej a vedeckej ustanovizne Matice slovenskej. Podujatia reflektovali práve na toto výročie. Archív Matice slovenskej usporiadal výstavu archívnych klenotov nesúcu názov 160-ročná Matica slovenská, ktorá sa tematicky viazala na vznik Matice a jej prvé pôsobenie v rokoch 1863 až 1875. Najvzácnejším vystaveným exponátom boli Stanovy Matice slovenskej datované 5. februára 1862. Ide o jediný dokument archívu, ktorý má certifikát národnej kultúrnej pamiatky.

Matica slovenská o desiatej hodine hostila slávnostné rozšírené zasadnutie Predsedníctva Matice slovenskej, na ktorom so slávnostným príhovormi vystúpili predseda Matice slovenskej Marián Gešper a správca Matice slovenskej Maroš Smolec. Následne sa v historických priestoroch druhej sídelnej budovy uskutočnila slávnostná vernisáž výstavného projektu Matica slovenská – najstaršia kultúrna ustanovizeň Slovákov založená v roku 1863. Vernisáž moderoval vedecký tajomník Matice slovenskej doktor Pavol Madura. Do života výstavu uviedol príhovorom autor textovej výstavy docent Pavol Parenička. Hudobne aj spevácky spestrila vernisáž mladá talentovaná heligonkárka Alexandra Chovanová.

Riaditeľ Slovenského literárneho ústavu MS Július LOMENČÍK sa prihovára k študentom počas literárno-hudobného pásma o kodifikácii Štúrovej slovenčiny Netrápte nás trápnosťami.

Bojová scénka zoskupenia milovníkov historického boja a divadla Mojmírova družina z Liptovského Mikuláša.

Dopoludňajší program v Matici slovenskej pokračoval programom pre mládež nazvaný Štúrovci mladej generácii.

■ **PROGRAM PRE MLÁDEŽ**

Na nádvorí budovy Matice slovenskej sa najprv zhromaždeným študentom prihovoril predseda Matice slovenskej a na svoj príhovor hneď nadviazal krátkou súťažou a kvízom pre študentov z dejín Matice slovenskej s tematikou štúrovskej generácie, Veľkej Moravy a Samovej ríše. Študenti, ktorí vedeli správne odpovedať, získali dar v podobe z vydavateľskej produkcie Matice slovenskej. Podujatie kultúrne oživilo ochotnícke vystúpenie Mareka Nemca, druhého podpredsedu Matice slovenskej, ktorý stvárnil Sama Chalupku recitujúceho báseň Mor ho! a scénky zoskupenia milovníkov historického boja a divadla Mojmírova družina z Liptovského Mikuláša. Študenti sa následne presunuli do priestorov budovy Matice slovenskej na prehliadku výstavy archívnych klenotov Archívu Matice slovenskej a výstavného projektu Matice slovenskej k 160. výročiu jej založenia.

Rodný list tridsaťročnej Slovenskej republiky, a teda slávnostné položenie vencov k Pamätníku Memoranda národa slovenského na Memorandovom námestí v Martine predstavovalo vyvrcholenie dopoludňajšieho programu. Za Maticu slovenskú položili k pamätníku veniec správca MS Maroš Smolec, vedecký tajomník MS Pavol Madura, zakladajúci člen MS Dalibor Steindl a poslanec Obce Vrútky Ľuboš Gottwald. Popoludní sa v priestoroch matičnej Výborovne konal vedecký seminár Život a dielo Františka J. Fugu, usporiadaný Krajanským múzeom Matice slovenskej pri príležitosti stého výročia narodenia tohto tretieho predsedu Zahraničnej Matice slovenskej.

MATIČNÁ ESEJ

Záverečné matičné podujatie Slovesnej jari Štúrova kodifikácia slovenčiny alebo Čo Štúr vyštúral v slovenčine v gescii Slovenského literárneho ústavu Matice slovenskej predstavoval program pre žiakov 8. a 9. ročníka základných škôl v priestoroch Biblickej školy. Po úvodnej prednáške riaditeľa Slovenského literárneho ústavu Matice slovenskej docenta Júliusa Lomenčíka o kodifikácii Štúrovej slovenčiny nasledovalo literárno-hudobné pásmo Netrápte nás trápnosťami Marcela Páleša a Romana Buhoveckého. Oboch tvorcov vyspovedal v rámci svojho cyklu besied vedecký pracovník Slovenského literárneho ústavu Matice slovenskej doktor Lukáš Perný. V závere sa verejnosť dozvedela mená víťazov literárnej súťaže Matičná esej, ktorú Matica každoročne vyhlasuje pre študentov vysokých škôl.

Napriek dlhoročnej tradícii časopis Požiarnik zápasí o prežitie

Storočnica potrebnej hasičskej tlače

PERIODIKÁ

Vzhľadom na nepriaznivé edičné podmienky sa ani nechce veriť, že slovenské periodické časopisectvo orientované na požiarnu problematiku má sto rokov. V januári 1923 začali vychádzať Hasičské Listy, na ktoré po roku 1952 nadviazal časopis Požiarnik. Napriek chronickému finančnému deficitu tieto časopisy v rôznej periodicite prežili všetky doterajšie politické režimy Česko-Slovenskej i Slovenskej republiky.

Od začiatkov slovenskej tlače dobrovoľného hasičstva na Slovensku po mnohé desaťročia zodpovednými redaktormi časopisu boli nehonorovaní dobrovoľní funkcionári ZHJ na Slovensku Dušan Šulc, Miloslav Schmidt a ďalší Martinčania, odchovanci a činovníci tamojšej kníhtlačiarne a Matice slovenskej.

Časopis dobrovoľných hasičov Požiarnik vychádza v súčasnosti v podmienkach, keď jeho vydavateľ Dobrovoľná požiarna ochrana Slovenskej republiky bojuje o prežitie svojej takmer 101-ročnej organizácie, na plnenie povinností, ktoré DPO SR ukladajú platné zákony, jej chýba doslova len pár stotisíc eur. Volanie o pomoc vyše 70-tisícovej organizácie dobrovoľných hasičov, ktorá funguje takmer v každej obci, žiaľ, do mája nevypočula bývalá Matovičova ani Hegerova vláda, hoci bez aktívnej podpory členov DPO SR sa nezaobídu ani profesionálni hasiči a záchranári. Občania to vidia a hasiči cítia. Požiarnik tradíciou vydávania patrí síce medzi prvých päť dlhovekých, lenže štát akoby dnes viedli ľudia s problémami niekedy narátať do päť.

Stanislav VANČO

MEDAILÓN

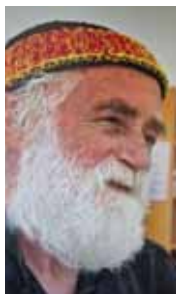

Stanislav MELIŠ sa narodil 26. novembra 1947 v Divine, obci pri Žiline, a patrí medzi prvú generáciu slovenských sklárskych umelcov v zahraničí, kde prácou s týmto materiálom významne prispeli k jeho uznaniu ako svojbytného výtvarného žánru. Ako talentovaného učňa ho zo Stredného odborného učilištia sklárskeho v Lednických Rovniach vyslali študovať na Strednú priemyselnú školu sklársku do Nového Boru. V roku 1968 emigroval do Austrálie. Tam prešiel viacerými príležitostnými zamestnaniami a vo voľnom čase začal nad plynovým kahancom fúkať zo skla farebné drobnosti. K zásadnej tvorivej práci sa dostal

Za kumštom z Diviny k protinožcom

v polovici sedemdesiatych rokov v Jam Factory Glass Studio v Adelaide, hlavnom meste štátu Južná Austrália. V začiatkoch viedol praktickú remeselnú prípravu talentovaných austrálskych sklárov aj zahraničných profesionálnych umelcov, neskôr riadil štúdio, ktoré dodnes patrí medzi významné sklárske strediská u protinožcov. Autorskou tvorbou reprezentoval firmu aj štát, vystavoval vo viacerých mestách na kontinente a patrí medzi prvých umelcov, ktorí sa ňou presadili vo svete. Začiatkom osemdesiatych rokov významne v Bangkoku, v múzeách moderného umenia v mestách Tokio, Kjóto či v Sappore. Jeho diela sú vo viacerých verejných a súkromných zbierkach. Celoživotnou inšpiráciou Stanislava Meliša sa stalo prostredie rozľahlého Veľkého koralového útesu na severovýchode kontinentu. Najväčšie zoskupenie koralových ostrovčekov a lagún na našej planéte a pestrofarebný svet oceánskych živočíchov mu natrvalo učaroval. V súkromnom sklárskom štúdiu v mestečku Yadine v juhovýchodnej časti štátu Queensland vytvoril vyše päťtisíc sklených plastík. Jeho celoživotným snom je časť z nich inštalovať pod hladinou Koralového mora. Želáme mu to a určite sa môžeme tešiť aj na možnosť vidieť aspoň časť jeho umenia na Slovensku (ako pred časom v Bratislave). Ktoré je preňho skutočnou vlasťou a kam sa stále vracia rád a pravidelne.

Dušan MIKOLAJ
Foto: Igor VÁLEK

HUMORESKA

Antihoaxových centier nebude u nás asi dosť

Ako v rozprávke. Zaštrngali sme si kľúčmi a hľa, dostavila sa dlhoočakávaná sloboda prejavu a demokracia. Lenže sloboda sa dostavila tak, ako to hlásal klasik Karol Marx – sloboda je poznaná nutnosť. Pre poznanie nutnosti sme si, chvalabohu, vytvorili aparát, ktorý nám pomáha vyhnúť sa kriminálu. Aparát tvoria odborníci v médiách a v polícii. Vďaka týmto anonymným odborníkom môžeme pokojne prejavovať vlastné správne názory na každé dianie. Nesprávne názory a tvrdenia po novom sa volajú hoaxy. Pre istotu už vopred dostávame ako na tácke správne a najmä bezpečné názory. Chudáka hoaxa, ktorý žil osamotene v nejakej internetovej komunite a občas sa ocitol v krčme pri pivných rečiach, antihoaxoví odborníci zlikvidujú a vyvrátia podľa pravidla „dajte mi otázku na túto odpoveď“. Internetová stránka Hoaxy a podvody vie všetko dopredu. Oznámia verejnosti: haló, máme tu hoax a váš názor bude takýto. Známy politik X nikdy nebol členom mafiánskej skupiny. Známy politik Y nemá nijakú haciendu na Floride. Známy politik Z nie je závislý od kokaínu. Ono s tými odborníkmi to tiež nie je vždy isté. Zistil som to na vlastnej škode. Uveril som odborníkom v duchu slov manželky manželovi, keď ju pristihol v intímnej situácii so susedom. Komu veríš – mne alebo vlastným očiam?! Ráno mi odborník meteorológ v televízii povedal, že bude celý deň pekne slnečno. Dal som na jeho slová, aj keď podľa mojich vlastných očí bolo zamračené. Dobre mi tak. Bol to hoax. Možno aj bolo pekne slnečno niekde na Sahare. Lenže ja som bol na Slovensku. Tu lialo ako z krhly, kravy mohli postojačky piť. Povedal som si, nikto nie je dokonalý. Kde-tu sa vyskytne chybička. S trochu otrasenou dôverou k odborníkom som išiel k zubárovi. Ďalší naslovovzatý odborník. Lúčil sa so mnou slovami: tá plomba vám vydrží naveky. Uveril som mu. Bol to opäť hoax. Ale čiastočne mal pravdu. Plomba vydržala, nič sa jej nestalo. Len opustila môj zub. Vydrží naveky, môžem si ju odložiť medzi rodinné klenoty. A potom ísť k zubárovi do ďalšieho kola. Pán doktor musí mať dohodu s výrobcami cereálií. Večer v televízii najprv mi povedali ministerskí odborníci, že inflácia je štrnásť percent. Možno, ak do výpočtu započítali aj cenu železného šrotu. Potom ďalší odborník tvrdil, že ceny potravín išli hore o tridsať percent. Cenovky v obchode mi ukazujú päťdesiat percent. Dôchodky sa zdvihli o desať percent. Čo z toho je hoax? Takto to ďalej nepôjde. Jedna internetová stránka polície všetky hoaxy nezvládne vyvracať. Dobre, že vláda rozhodla o vytvorení antihoaxových centier pri obecných úradoch a vyčlenila pre ne dvadsaťjeden miliónov eur. Tam vám dajú odpoveď na každú otázku a nastavia váš názor na hocičo tak, aby bol správny. Myslíte si, že toto je hoax? Na antihoaxovom centre pri obecnom úrade vám to povedia.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Národná ustanovizeň rozdávala pracovné zošity o štúrovcoch žiakom

Úspešný Deň Matice slovenskej v Podtatranskej knižnici

Text a foto: Rastislav ZACHER

Oblastné pracovisko MS v Poprade v spolupráci s Podtatranskou knižnicou, Prešovským samosprávnym krajom a Mladou Maticou zorganizovalo Deň Matice slovenskej, ktorý sa konal pri príležitosti 160. výročia založenia Matice slovenskej. Tento výnimočný deň, ktorý bol rozdelený do troch prednáškových blokov, bol určený najmä pre popradských žiakov a stredoškolákov.

Na matičnom podujatí privítala prítomných riaditeľka Podtatranskej knižnice v Poprade M. Naštická. Po nej už so svojím úvodným slovom vystúpil vedúci OP MS Poprad R. Zacher, ktorý sa okrem iného poďakoval riaditeľke knižnice za doterajšiu výbornú spoluprácu medzi Maticou slovenskou a touto kultúrnou inštitúciou. Oživením a spestrením matičného dňa bolo vystúpenie súrodencov Šalingových z Batizoviec v nádherných krojoch. Peter prednies sol Hviezdoslavove Krvavé sonety a jeho mladšia sestra Kvetka, účastníčka speváckej súťaže Slávik Slovenska, potešila auditórium krásnymi batizovskými piesňami.

Podpredseda MS M. NEMEC (vľavo) a riaditeľ Domu MS v Spišskej Novej Vsi R. ZACHER na matičnom dni v Poprade.

Matiční činovníci a funkcionári M. Nemec a R. Zacher potom celé dopoludnie modernou a pútavou formou objasňovali význam a poslanie dnešnej Matice slovenskej, ktorá má určite svoje opodstatnenie aj v súčasnosti. Potešujúca je najmä skutočnosť, že školáci priamo na matičnom dni prejavili záujem stať sa členmi tejto najstaršej kultúrnej ustanovizne, ktorá má za úlohu vzbudzovať a pestovať lásku k svojej rodnej vlasti, národu, histórii, tradíciám a významným osobnostiam. Záujem o rôzne materiály o MS, jej aktivity, ako aj o pracovné listy pre žiakov prejavili samotní pedagógovia, ktorí si ich aj odniesli do svojich škôl. Tešia sa tak na prácu s týmito podkladmi na svojich hodinách. Domnievam sa, že takýmito aktivitami môžeme do radov Matice slovenskej získať a prilákať čo možno najviac mladých zanietených vlastencov.

Gemerský matematik inšpiroval múdre hlavičky vo Vlachove

Zábavné čísla Jura Hronca

Zlatica HALKOVÁ, riaditeľka D MS v Rožňave

Rodisko Jura Hronca je Gočovo, ale tohtoročnú matematickú súťaž, pomenovanú po tomto významnom vedcovi, matematikovi svetového formátu a spoluorganizátorovi piatich slovenských vysokých škôl, pripravili organizátori v susednom Vlachove – a podľa všetkého zmena prospela. Zábavné čísla Jura Hronca začínajú mať veľmi dobré odozvy. Súťaž nie je postupová, účastníci riešia matematické hádanky a viac ako kalkulačky používajú myslenie. Dejiskom počtárskeho zápolenia sa stal niekdajší kaštieľ Andrášiovcov, ktorý slúži aj ako kultúrny dom. Súťaž pripravila Matica slovenská v spolupráci s Mestom Rožňava, obcami Gočovo a Vlachovo a aj s Občianskym združením Zachovanie pamiatky Jura Hronca.

Žiaci druhého stupňa základných škôl si zmerali sily v logickom myslení a zabavili sa v odbore, ktorý mnohí považujú za strašiaka. Do súťaže sa prihlásilo sedem základných škôl z Rožňavského okresu a súťažili v trojčlenných družstvách. Otázky boli určené pre múdre hlavičky, ktorým nerobí problém logické myslenie. Hodnotili sa správne odpovede, ale zavážil aj čas odovzdania výsledkov. Kým porota hodnotila, súťažiaci sa presunuli do muzeálnej časti kaštieľa, kde im históriu rodu Andrášiovcov priblížil kultúrny pracovník, hudobník a folklorista Juraj Kováč.

Vzácneho rodáka si v Kobeliarove uctili aj výstupom na Ždiarik

Spomienka na Pavla Jozefa Šafárika

Zlatica HALKOVÁ, riaditeľka D MS v Rožňave – Foto: Tatiana TOMKOVÁ

Kobeliarovo sa nachádza v Slovenskom rudohorí, necelých dvadsať kilometrov severne od okresného mesta Rožňava. Má svoju dlhú históriu a v nej čestné miesto patrí slávnemu rodákovi Pavlovi Jozefovi Šafárikovi. Jeho rodný dom je súčasťou obecného úradu. Slávnostný program na počesť vzácneho rodáka sa v obci začal v polovici júna turistickým výstupom na Ždiarik.

Po slávnostných službách Božích v miestnom evanjelickom chráme začiatok pôsobivého programu obstarali harmonikár Ivan Nemčok z FS Dubina v Rožňave a speváci Martin Gallík a Ján Kalina z FSK Hrabina v Nižnej Slanej. Po nich kázala farárka Ľubica Štefanidesová z CZ Nižná Slaná-Kobeliarovo. Popri Božom slove priblížila aj život a dielo slávneho rodáka P. J. Šafárika. Pekným hudobným a speváckym vstupom rámcoval kázeň opäť folklorista I. Nemčok. Príjemným prekvapením bol krásny príhovor študentov Gymnázia P. J. Šafárika v Rožňave, ktorí prišli pod vedením riaditeľky Kataríny Adamkovej a pedagogičky Lýdie Kalinovej.

Dvojdňovým podujatím si v Kobeliarove uctili domáci obyvatelia aj členovia Matice slovenskej výnimočnú osobnosť Pavla Jozefa Šafárika, ktorý sa tu narodil.

Zhromaždení ich odmenili veľkým potleskom. Prítomným sa potom prihovoril Marko Šarčanski. Srbský hosť potvrdil, že v ich krajine si Šafárika vysoko vážia, majú k nemu úctu a predostrel aj neznáme fakty zo života a pôsobenia vedca, najmä o jeho zaujatí genetikou. Po zaspievaní evanjelickej hymny Hrad prepevný sa na záver slávnosti prihovorila Zlatica Halková, riaditeľka Domu MS v Rožňave, ktorá poďakovala všetkým prítomným, matičiarom aj účinkujúcim za krásne dvojdňové spomienkové podujatie.

MATIČNÉ DEPEŠE

SLÁVNOSŤ V MICHALOVCIACH

Minulý mesiac sa v Michalovciach uskutočnilo deviate valné zhromaždenie Spolku sv. Cyrila a Metoda. Pracovnému zasadnutiu predchádzala sv. liturgia na uctenie solúnskych bratov. S príhovormi na valnom zhromaždení vystúpili košický eparchiálny biskup vladyka Cyril Vasiľ, primátor Michaloviec Miroslav Dufinec a predseda MS Marián Gešper. Spolok podpísal vo februári tohto roku Dohodu o spolupráci s D MS v Košiciach. Keďže na post jeho predsedu už nekandidoval otec Michal Hospodár, ktorý viedol spolok uplynulých dvadsaťštyri rokov, za nového predsedu spolku delegovali otca Martina Mráza. Po rokovaní premietli účastníkom nový filmový dokument Michal Fedor – posol Eliášov. Michal Fedor pôsobil v rokoch 1955 – 1961 ako bibliograf v Matici slovenskej v Martine a v rokoch 1969 –1974 ako jej vedecký pracovník. Pôsobenie v MS približuje v dokumente doc. Pavol Parenička, pracovník Slovenského literárneho ústavu MS.

KYSUCKÍ MARTÝRI

Referátom doc. Ivana Mrvu o národovcoch a martýroch na Kysuciach otvorili 15. júna v DK Čadci odborný historický seminár pod názvom Kysuce a perzekúcie (1945 – 1989), na ktorom k uvedenej téme vystúpilo ďalších sedem historikov a vedeckých pracovníkov, medzi nimi aj PhDr. Martin Lacko, PhD., s príspevkom o Kysučanoch odvlečených do gulagov a jeden z hlavných organizátorov podujatia PhDr. Pavol Holeštiak, PhD., RSc., ktorý predstavil kysucké osobnosti v exile.

ZÁJAZD DO KARPÁT

Miestny odbor MS v Partizánskom zorganizoval pre členov a sympatizantov náučno-poznávací zájazd do Malých Karpát, kde si oživili poznatky o hrade Červený Kameň, a v Modre sa oboznámili s tradíciou výroby tamojšej známej keramiky a položením kytice kvetov na tamojšom námestí k súsošiu si uctili Ľudovíta Štúra, ktorý tu po tragickej nehode dožil posledné dni života.

ORA ET ARS

V čase od 5. do 10. júna v areáli najstaršieho pútnického miesta na Slovensku na Malej a Veľkej Skalke pri Trenčíne tvorili výtvarní a literárni umelci zo Slovenska i zo zahraničia na 16. ročníku Medzinárodného výtvarno-literárneho sympózia Ora et Ars.

POLITICKÁ ANAMNÉZA

Známy žurnalista Ľudovít Števko, ktorého čitatelia SNN dobre poznajú aj zo stránok nášho matičného periodika, predstavil v utorok 13. júna v Bratislave ďalšiu zo svojich populárnych publikácií, tentoraz titul Mikuláš Dzurinda – politický chorobopis. Knihu uviedol predseda Slovenskej asociácie novinárov Mgr. art. Štefan Dlugolinský.

RUSADELNÁ SOBOTA

Od minulého roka v Rožňavskom Bystrom oživujú tradíciu usporiadať v máji tradičnú zábavu spojenú s kultúrnym programom. Tento rok majáles pripadol na Turíce (Rusadlia) na „rusadelnú sobotu“, teda na 27. mája. Členovia FS Bystränky pripravili pre domácich, ale aj pre záujemcov zo širokého okolia zaujímavý program, pod ktorý sa podpísala najmä nová vedúca folklórnej skupiny Dominika Ďurská, ale svojím dielom sa na ňom podieľali aj námestný farár Peter Hlavatý a Mária Molnárová.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Obecná knižnica v Gemerskej Polome v spolupráci s matičiarmi už roky v rámci projektu o knižných novinkách pripravuje besedu s vernými čitateľmi. Ani tento rok stretnutie nevynechali. Knihovníčka Danka vypracovala úspešný projekt na nákup literatúry a do knižnice pribudli nové knihy. Pozvanie prijali aj poslankyne obecného zastupiteľstva Janka Ciberajová, Ľubica Šmelková a Mária Antalová, ktorá nás zasvätila i do tajov pletenia rôznych dekorácií z papiera. Srdečne sme privítali tiež bývalú knihovníčku Máriu Červenákovú, ktorá je knižnici stále verná.

Pri knižných novinkách

Na úvod nás potešili krásnymi básničkami dievčatá Danka a trojročná Charlottka Ďuričekové. Veľmi pekne o prečítaných textoch porozprával Adamko Kalina, ktorého sme ako nového člena srdečne privítali, a ten k jednej z prečítaných bájok nakreslil aj obrázok. Potom sme sa ponorili do sveta ilustrovaných rozprávok, akčných hrdinov, beletrií, cestopisov a knižných noviniek. A nebolo by to knižničné posedenie, keby sa nebolo spomenulo aj meno nášho rodáka Petra Kellnera-Hostinského – významnej osobnosti, ktorá sa zapísala do slovenských dejín. Napriek tomu, že domáce čitateľky už poznajú veľa z jeho života, predsa som im ešte porozprávala o málo známych skutočnostiach z jeho ťažkého životného údelu. Tiež sa dozvedeli o pripravovanom podujatí Matice slovenskej pri 200. výročí jeho narodenia a 150. výročí smrti, ktoré sa uskutoční 3. septembra v evanjelickom chráme Božom s následným pokračovaním na obecnom úrade.

Naše stretnutie sa nieslo v príjemnej a družnej debate, a ani sme nezbadali, že čas pokročil a bolo treba sa rozísť. Aj také môže byť popoludňajšie posedenie strávené pri dobrej knihe a v príjemnej spoločnosti sčítaných ľudí.

Mária ANTALOVÁ,
predsedníčka MO MS

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
·tasr·

Mladé literárne talenty sa opäť vyznali z lásky k materčine a domovine

Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko

Text a foto: Zuzana PAVELCOVÁ

Tvorivé súťaženie o najkrajšie vyznanie adresované slovenskej reči a slovenskej domovine uzatvorilo ďalší ročník. Nové Zámky koncom mája vítali mladé literárne talenty už po tridsiaty prvý raz na slávnostnom ceremoniáli, ktorý sa konal v budove Miestneho odboru MS v Nových Zámkoch.

Celoštátna súťaž s krajanskou účasťou posudzuje i práce zahraničných Slovákov, vďaka čomu má špecifické a pevné miesto medzi literárnymi súťažami doma i v zahraničí. Na súťaži dlhoročne spolupracuje nielen Krajanské múzeum Matice slovenskej, ale i Miestny odbor Matice slovenskej v Nových Zámkoch, ktorý sa podieľa organizačne, porotcovsky i zabezpečovaním umelecky veľmi hodnotného programu slávnostného ceremoniálu.

Kategóriu prác Slovákov žijúcich v zahraničí v tomto roku zastúpilo deväťdesiat prác z desiatich krajín sveta, z vyše dvoch desiatok škôl a vzdelávacích centier. Práce prišli z Anglicka, Cypru, Chorvátska, Írska, Maďarska, Poľska, Rumunska, zo Srbska, Švajčiarska a z Ukrajiny. Slávnostný program vyhlásenia výsledkov súťaže sa aj v tomto roku začal pri soche Antona Bernoláka. Slovenská hymna a položenie vencov k sochám prvého kodifikátora slovenského jazyka vytvorili dôstojnú atmosféru pre otvorenie slávnostného ceremoniálu. Za účasti významných hostí sa počas kultúrneho programu žiakom odovzdali hlavné ceny, osobitné ceny poroty, čestné uznania i osobitná cena Matice slovenskej, ktorá v tomto roku putovala z rúk správcu Matice slovenskej Maroša Smolca do Maďarska žiakovi Alexovi Dušanovi Birkaśovi zo Slovenskej dvojjazyčnej základnej školy v Slovenskom Komlóši v Maďarsku. Cenu poroty získal Elie Antoš z Zürichu, Hlavnú cenu Klára Červená z Pivnice v Srbsku a Dorka Blázsek z Nového Mesta pod Šiatrom v Maďarsku. Čestnými uznaniami odmenili ďalších desiatich súťažiacich. Osobitnou cenou poroty odmenili Tomáša Kamáňa zo ZŠ 15. októbra v Pivnici a do tejto školy putuje aj ocenenie pedagógovi. Ocenenou školou sa stala ZŠ kráľa Tomislava z Našic v Chorvátsku.

Deväťdesiat účastníkov – Slovákov žijúcich v desiatich štátoch sveta – poslalo svoje literárne vyznania materčine do 31. ročníka súťaže Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko. Na snímke sú ocenení autori.

V závere ceremoniálu vyhlásili ďalší tridsiaty druhý ročník súťaže. Želajme si, nech sa i budúci ročník vydarí aspoň tak dobre ako ten tohtoročný. Nech sa opäť niekoľko stoviek mladých slovenských talentov zamyslí nad otázkou: Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko...?

Pravde žil som, krivdu bil som – verne národ môj ľúbil som...

Veľkej osobnosti slovenského romantizmu

Tatiana TOMKOVÁ, D MS v Rožňave

Pred stoštyridsiatimi rokmi 10. mája 1883 v Hornej Lehote zomrel básnik, jeden z najvýznamnejších predstaviteľov slovenského romantizmu, evanjelický kňaz Samo Chalupka. Počas svojej životnej púte pôsobil ako evanjelický kaplán aj v Chyžnom. Pri tejto príležitosti 21. mája tohto roku pripravila Matica slovenská, Obec Chyžné a CZ ECAV Chyžné spomienkovú slávnosť. Slávnostné služby Božie v evanjelickom a. v. chráme v Chyžnom viedla tamojšia zborová farárka Emília V□lgiyová spolu so zborovou farárkou zo Štítnika Janou Hrivniakovou. Do krásnej atmosféry prispela vystúpením Folklórna skupina Genšenky z Honiec. V kázni postavenej na Matúšových slovách „Zachráň nás, Pane, hynieme“, zaznelo, že si máme z básnika Sama Chalupku vziať príklad. Už vo svojej rodine dostal výborný základ, na ktorom mohol budovať celý svoj život. Viera mu nebola prekážkou, ale dala mu krídla. Viera ovplyvnila jeho život. Ľudia ho milovali. Milovali jeho kázne, lebo hovoril zo života. Bol kňazom, ktorý počúval ľudí pri stretnutiach a premietal to do svojich kázní. Bol to človek, ktorý miloval Boha a miloval svoj národ. To, čo cítil a prežíval, dával do svojich básní. Myšlienky, ktoré mal, si nenechal pre seba, ale burcoval národ.

Pietny akt na cintoríne v Hornej Lehote, ktorým si obyvatelia uctili Sama Chalupku.

V závere duchovnej slávnosti vystúpila riaditeľka Domu Matice slovenskej v Rožňave Zlatica Halková, aby sa všetkým poďakovala za vydarenú spomienkovú slávnosť. Zhromaždenie sa potom presunulo na cintorín, kde si položením venca na hrob Sama Tomášika uctili jeho 210. výročie narodenia, ktoré si národovci pripomenuli vo februári v Jelšavskej Teplici.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Aj v súvislosti s ťažkou ekonomickou situáciou komárňanského Domu Matice slovenskej a existenčnými problémami súborov, ktoré pôsobia pod jeho strechou, sme sa pýtali na najnovšiu úspešnú inscenáciu súborov Komora a Slovenskí rebeli. Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí uviedli, že tento folklórny muzikál má názov Milenka. Spomedzi riešiteľov nášho pravidelného kvízu sme vyžrebovali týchto výhercov: Antónia Holoubková, Dubnica nad Váhom; Lýdia Kováčová, Martin; Zara Mihálová, Trenčín. Výbercom blahoželáme!

● Na slovenskom národnom zhromaždení 6. – 7. júna 1861 v Martine prijali národovci podporovaní takmer šesťtisícovým davom programový dokument slovenských štátoprávnych, politických a kultúrnych požiadaviek, ktorý v podstatnej miere koncipoval ideológ slovenského národného hnutia Štefan Marko Daxner. Ako sa nazýval tento dokument?

Svoje odpovede posielajte na známe redakčné kontakty, ktoré sú uvedené aj v tiráži týchto novín, aj elektronicky, našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej do vyjdenia ďalšieho 13. čísla SNN.

PRIPOMÍNAME SI

17. júna

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil manažér Václav Mika (1963), bývalý generálny riaditeľ Rádia Expres, TV Markíza a RTVS, dnes riaditeľ Slovakia Travel

– pred pätnástimi rokmi zomrel architekt a pedagóg Dušan Kuzma (1927 – 2008), autor pamätníka SNP v Banskej Bystrici; od roka 1960 vedúci katedry architektúry na VŠVU v Bratislave, ktorú aj sám založil

20. júna

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil režisér, scenárista, textár a skladateľ Dušan Rapoš (1953), je držiteľom celého radu významných, hlavne zahraničných, ocenení; jeho rodinná hudobná séria Fontána pre Zuzanu získala najvyššie ocenenia na medzinárodných filmových festivaloch v Atlante a vo Filadelfii

21. júna

– pred päťdesiatimi piatimi rokmi sa začalo vojenské cvičenie Šumava, ktoré bolo predzvesťou vpádu vojsk do Česko-Slovenska (1968)

23. júna

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil filmový a televízny scénograf, zakladateľ slovenskej filmovej scénografie Anton Krajčovič (1928 – 2002), spolupracoval na filmoch Boxer a smrť, Havrania cesta (oba 1962), so Štefanom Uhrom realizoval väčšinu jeho filmov Organ (1964), Panna zázračnica (1966), Tri dcéry (1967), Kosenie Jastrabej lúky (1981) či Pásla kone na betóne (1982)

– pred päťdesiatimi rokmi sa narodil spisovateľ Peter Krištúfek (1973 – 2018), je autorom vyše dvadsiatky dokumentárnych filmov a dvoch kratších hraných filmov: Noc na slnku a Aký nádherný svet!; bol trojnásobným finalistom literárnej súťaže Poviedka

26. júna

– pred pätnástimi rokmi zomrel horolezec Vladimír Plulík (1963 – 2008), zúčastnil sa na piatich expedíciách na osemtisícovky, vystúpil na dve

– pred piatimi rokmi zomrel basgitarista Fedor Frešo (1947 – 2018), bol členom nezameniteľnej kapely Prúdy či Collegium Musicum

27. júna

– pred sto rokmi sa narodil novinár a spisovateľ Ladislav Paška (1923 – 2007), od 1990 riaditeľ Domu Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši; ako publicista debutoval knihami reportáží zo života slovenských vojakov v Taliansku, popri publicistike sa od roka 1942 venoval aj umeleckej literatúre, časopisecky uverejňoval krátke prózy a nadrealistické básne

– pred desiatimi rokmi zomrel antikomunista Dobroslav Pustaj (1931 – 2013); jeden z najdlhšie väznených odporcov komunistického režimu v Česko-Slovensku, zakladateľ protikomunistického hnutia Slobodné Československo

30. júna

– pred tridsiatimi rokmi vstúpilo Slovensko do Rady Európy (1993), prijatie predstavovalo významný medzník v etablovaní novej Slovenskej republiky

Ľudovít KUSAL

Dvojtýždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje Slovenská pošta, a. s., Mediaprint Kapa a redakcia.. Redakčná rada: Marián Gešper, Marek Hanuska, Veronika Grznárová, Peter Schvantner, Pavol Madura, Viliam Komora, Ján Seman, Peter Štrelinger. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 24 €, v ČR 24 € + 39 € poštovné, Európa 71 €, ostatný svet 80 USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.